

Sezai Karakoç _ Dirilişin Çevresinde
Diriliş Yayını: 12
Birinci Baskı : 1967
(Yazılar adlı eserde İslâm
ve Farklar ile birarada)
İkinci Baskı : 1975
Üçüncü Baskı : 1979
Dördüncü Baskı: 1988

BU KİTAP

Bu kitap, 1960-1967 yılları arasında Diriliş Dergisi ve Yeni İstik-
lâl Gazetesi'nde çıkmış yazılardan oluşmuştur. Sadece Lût'un
Arkasına Bakıp Tuz Heykeli Olan Karısı Gibi isimli yazı Düşünen
Adam Dergisi'nde, Madde Örumceği adlı yazı ise Hür Söz
Gazetesi'nde (Erzurum) yayınlanmıştır. Bu yazılar yazarın adı yanı
sıra kullandığı takma adlar (Mehmet Yasin, Zülküf Canyüce vb.)
imzalarını taşımaktadır.

DIRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

© Diriliş Yayınları. BU KİTAP DAHİL BÜTÜN ESERLERİMİZİN TÜM
YAYIN HAKLARI SAKLIDIR (Değerlendirme amacıyla yapılacak kısa
alıntılar dışında, yazarın yazdı izni olmadan, hiçbir surette alınamaz,
çoğaltılamaz, çevirisi yapılamaz, radyo, TVTerde okunamaz, kaset ve
CD'lere aktarılamaz, internet dosyası açılmaz).

Baskı - Cut: Bayrak Matbaacılık
İstanbul - Ağustos 2000

"ÖLÜMÜN SEBEBİ

İnsan, bu kadar acıyla ölür. Bir kere daha dirilmek için.
Kötüyse ateşe dayanabilmek için... İyiyse, karşılığını alırken,
sevinçten ve neşeden ölmek için... öbür tarafın şartlarına
dayanabilmek için, demek ki, sıkı bir imtihandan geçmek ge-
rek, İşte bu imtihan ölümdür. İşte ölümün varlığını görüp
öteye de inanmak lâzım. Ne Cennet buraya benzer, ne Ce-
hennem, öyle olsaydı biz ölmeden hesabımızı görüp ya ona
ya öbürüne götürürlerdi... Bundandır ki, ölüm, Tanrının bir
bağışı oluyor... Fezaya çıkan jinsanlar nasıl günlerce tecrit
ediliyor ve hazırlanıyorsa, ölüm de öteye hazırlıyor.
Her yeni gelişme, ilerleme ve her yeni eser için bir çi-
le gerekir. Her yemiş, her tatlı yemiş, bir çilenin verimi-
dir. Ağaç, toprağın içine girip ta uzaklara uzanmasa, yap-
raklarını dökmese, don tehlikesi geçirmese, kış soğuğu kök-
lerini kavurmasa doğu yelleriyle, batı yelleriyle, kuzey yelle-
riyle sarsılmasa, yemiş de veremez, ölüm ötesi, bir yemiş gibi
pişiyor, güneşte kızarıyor ve ölümden sonra bir elma gibi in-
sanın avucuna düşüyor. Böylece ölüm, öbür yüzüyle bir do-
ğum oluyor. Toprak ananın karnında bir doğum. Toprağa, çü-
rütemiyeceği cevherlerle gidenin doğuşu, dirilişi daha kolay,
daha tatlı olur. İnanç, sevgi, namaz, oruç ve dua... Her biri
ölümüne karşı peşin seromlar ve ölüm ötesi için pencerelerdir.
Ölüm ötesine açılan pencerelerdir. Kim bunu inkâr edebilir?

8 DIRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

Ve bunun inkârı neye yarar? Kur'ân'ın, namazın, orucun ara-
ladığı dünya, öbür dünyada bir yaprak olmasaydı, öbür dünya
neye yarardı? İnsanın ve varlığın, filozof Hartman'ın bahset-
tiği kendi üstün tabakasından, ölümlü, daha aşağı, hatta en
aşağı tabaka olan madenî ve maddî tabakaya inişine inan-

mak, tarihin diyalektiğini devamlı bir düşünüş ve alçalış olarak kabul etmek ve evrensel kötülüğün gücüne inanmaktan, neticede şeytanı tanrılaştırmaktan başka bir şey değildir. Halbuki, öteye inanmak, tarihin ve oluşun diyalektiğinin devamlı ilerleyiş olduğuna inanmaktır. İyimserliktir. İyiliktir. Tanrıya inanmaktır. İnsanın ilerleyeceğine inanmaktır, güzele, doğruya mutlak bir değer vermektir.

Ölmeden önce ölmek, böylece, daha büyük ilerleme, daha hızlı bir gelişimdir. İnsan bir kış ortasında bağdan salkım salkım üzüm devsirmis oluyor.

Gecenin sesini duyanlar, güneşin hışırtısını, göğşe sürtünüşünü işitenler, meleklerin kanat çırpışını görür gibi olanlar, yalnızlığın bir kalb gibi çarpışma kulak verenler, aç kalmış bir böceğin bile düşüncesiyle huzursuz oldukları halde kendi açlığını unutanlar... İşte bunlar bu dünya içinde öteye yol arayanlardır ve bunların ideal çizgisi, ölmeden önce ölmü tadmış olanlardır.

Doğumla ağ atılıyor, ölümlle ağ toplanıyor, çekiliyor. Kimi ağ boş dönecektir. Kimi ağ dolu dönecektir. Kimi ağ da bir defineyi de beraberinde getirecektir. Define, denizin dibi (ölüm ötesi) için bir ipucu verecektir.

Ölüden irkiliriz. Bir kafatasına alışmak uzun bir süre alır. Bu bile artık, ölümün başka bir dünyaya aitliğinc bir belgedir. Kuru bir yaprak bizi ürkütmez; ama kurumuş bir vücut çarpar bizi. Bu sırf zihni bir işlemlle, yani bizim de sonumuzun bu olduğunu düşünüp hemen acı bir sonuca varışı-

Dİ KİLİSİN ÇEVRESİNDE 9

mızla olmaz. O artık ayrı bir dünyanın malı olduğundandır bu. Dinde, ölen kadının kocasına bile artık namahrem olmasının bir sırrı da budur. Artık ona elini dokunduramaz. Onun üstüne başka bir el değmiştir.

Sabahın gri rengi içinde kubbelerin kazandığı bir kurşun olgunluğu, arka arkaya ufukta beliren insanların silüetinde ciddi, ağır bir hava, güvercinlerde destansı bir görünüş vardır. Gün yükseldikçe eşya her günkü durumuna gelmeğe, yerine oturmaya, neyse ondan ibaret olmaya, «bu dünya» olmaya başlar. Sonra akşamla, geceyle tekrar o çerçeveden çıkıp örtünmeğe başlar. Demek ki, gün başlarken ve biterken, sadece bir ışığın değişmesiyle, dünyaya yabancı olarak başlar ve yabancı olarak bitiririz. Veya, dünyayı yavaş yavaş devralır, tam mal edip özümleyemeden, akşam, birden elden çıkarıveririz. Ya bir de, ölüm gibi köklü ve bizzat üzerimizde olan bir değişmenin getireceğini düşünelim. Tamamiyle dışımızda ve sırf bir ışık olayı bile dünyaya ayrı bir renk ve anlam veriyor; içimizi allak bullak eden ölüm?

Marksın üzerinde durduğu yabancılaşıma, bir kaç dercbe-
yin sebep olduğu yabancılaşımadan ne çıkar? Camus'nün duygu iptaline, dumuruna uğramış yabancısı nerde kalır? Asıl yabancı olan insandır, bu dünyada, hatta kendi vücuduna bile bir bakıma. Vücut, kimi hallerde çürürken, ruh dehşetle ona bakar ve onu seyreder. Bu benim mi diye. Bu ben miyim? Hayır, o, o değildir. Ve asıl oluş burdadır. Yabancılaşıma, kökten yanlıştır. Sonradan olmayı ifade ettiği için. İnsan, önceden yabancıdır, sonradan yabancılaşmaz; aksine, yabancılıktan kurtulur. Tekrar yabancılaştığı da olur. Demek ki, yabancılığın kökü, ötededir, ötenin bir bad-ı saba'sım alanlara mahsusdur. Belki, bu inancını yitirmiş filozofların yabancılaşması, «gerçek yabancılığın», kendi sistemlerine vurmuş gölgelerinden başka bir şey değildir. Yanlıştır bir yere uygulanmadır. Hep

DIRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

ateşe bakan bir insanın her yerde ateş ve alev dalgalan görmesi gibi, bu al tutmuş filozoflar, metafizik acı, öteye ait duygular, ölümün başkaldırmasını böylece dar ve sığ alanlarda denemişlerdir.

İntihar... ölüme çare bulunsa... En ufak bir emmaresi ve işareti yok ya, bir an için ölüme bir çare bulunduğunu farz edelim. İnsanlar artık hiç ölmesinler. Bu durumda ne olacaktır ? Birdenbire intiharın ve adam öldürmenin arttığı, salgın halini aldığı görülecektir. O kadar ki, belki de tabii ölümün zayıyatından fazla insan ölecektir, ölüm son derece cazip hale gelecektir (Şimdi, tabii ölümün bulunuşunun, intihar ve adam öldürmeyi önleyen böyle bir fonksiyonu oluyor). Yani ölümden boşanan, intihan dolduracaktır. İşte ölüm böylesine vardır ve ödevlidir. Yoksa zamanla ortadan kalkacak bir kategori değildir. O, bu dünyada silinmesi mümkün olmayan Mavi Sakalın anahtarındaki kan lekesi gibi, öteden gelen bir izdir. Yoksa, dünyaya ait bir pürüz değil. İntiharsa, «ölmeden önce ölme»nin arabı (negatifi)dir. Ölmeden önce ölmenin ihtiyacını sezip de, o duruma gelip de, inanç, şart ve kültürüne eremeyenlerin sapladıkları kara renktir intihar. Ölüm yenilse ve ötenin inkârı dalbudak salsa, intihar, otağını, insanlığın ortasına gelip kuracaktır. İşte inkarcıların özlediği altın ve ideal gelecek!

Henüz bu «gelecekleri» gelmemiştir ama kollektif düşünce ve duygu intiharları, komünizm, faşizm vb. herhangi bir ...izm altında sürüp gitmektedir.

Ölümü gören bir gözle görmek, ölümün ötesine bakabilmek... Bizim mesleğimiz, çağırdığımız yeni var oluş da budur.

KURBAN

Her gün salhanelerde hayvanlar kesilir, ölü hale gelirler. Biz biliriz. Ama bilmiyor gibiyizdir. Daha doğrusu, sanki kasaptan alınan bir kilo et, bir canlıdan, onu ölü haline getirmek bahasına alınmış bir parça değil de, bir kilo şeker, bir kilo sabun gibi bir cansız eşyadır. Bütün yıl böyle gider de, yılda dört gün, kurban bayramı günleri durum değişir burdan. Şehir baştanbaşa, her köşeden alev gibi çıkan koyunlarla donanır. Kınalı yünleriyle yollar bir yumuşaklıkla döşenir. Yalnız yün yumuşaklığıyla değil, yürek yumuşaklığıyla da. Sanki yollar yünie kabartılmıştır, yürek de kabarmıştır. Artık et ayrı şey, canlı hayvan ayrı şey değildir. İkisi birleşmiştir.

Ey, dağların nefis ve saf havasında yüze yüze gelişen mübarek yaratıklar, hoş geldiniz. İnsan ihtiraslarının ve şeytan soluklarının köşe taşlanm kararttığı şehre hangi haberi getiriyorsunuz? Meta olarak canlarınızı koyduğunuz ulvî pazar kutlu olsun. Ayrıldığınız kuzulara, bıraktığınız dağlara, arkanızda kalan ovalara ve yollara, gökten ışık insin. Din uğruna canı feda etmenin canlı sembolleri, şehrin çeliğine kanınızla su vermeğe geldiniz.

İşte şehrin her alanında, Kurban Bayramında gördüğümüz kurbanlık hayvanlara içimizden aşağı yukarı böyle söylemeyi geçiririz. Ve işte Kurban Bayramındadır ki, Allahın bir yaratığının, günübirlik bir akıntı halinde öbürü yaşasın diye

hayatını verdiğini ve buna sessizce katlanacak şekilde ayarlanmış olduğunu görüyor ve anlıyoruz.

O gün, Kurbanın günüdür. Kaniyla, sallanan gövdesiyle, tuzlu etinin şekersi tadıyla, derisiyle, tüyüyle... Sesiyle... O gün, çubuğuyla, bir kurban adayı hayvana sertçe vuran bir sürücü, alelade günlere göre, bizde çok daha büyük bir tepki doğurur. İçimiz: «Başımıza vursa daha iyin der. Acıma duygumuz, keskin bir koku gibi yayılır ortalığa. Kurban, kimse-den bir şey istemeden ve her şeyini vererek, şehri ve bizi zapt eder, feth eder.

Her müslüman denemiştir: Kurbanın eti farklıdır. Adeta, her günkü ete benzemez. «Bu sizin inancınızdır ki, size öyle gösteriyor» diyecekler bize. Doğru. Biz de zaten onu söylüyoruz. Her gün kesildiği halde kılıımız bile kıpırdamayan, hattâ hiç kesilmiyorlarmışçasına kesilmelerinden habersiz davrandığımız, etleri onlardan değil de bir maden ocağından gçliyoruzmuşasına kayıtsız davrandığımız bu kutlu yaratıkların, yalnız bayram günüdür ki, çektikleri çileyi gösterir bize. Bunun üzerine düşürsek, bu gündeki bu değişikliği açıklıyacak unsurlar arasında belli başlı iki unsurun ağır bastığını görürüz :

- 1 - Kurban kesmenin dinî bir tören olması.
- 2 - Kesilmenin, göz önünde, şehrin içinde, herkesin görebileceği bir biçimde yapılması.

Yani öbür günlerdeki ölüm de ölümdür ama dışımızda, hatta idraklerimizin dışında bir ölümdür ama dışımızda, hatta idraklerimizin dışında bir ölümdür hayvanın. Alanımıza girdiği zaman, hayvan, artık canlı varlık değil, sadece ettir. Halbuki kurban olayında, ölüm artık yalnız kurban edilenin değil, kurban edenin de bir yaşantısıdır. Yani insan da kendi

ölümünü bir parça yaşar o anda. Yani, sanki o anda kendisi ölecekken, o hayvancağız, kendisinin yerine ölmekle ödevlendirilmiştir. Hz. İsmail'in yerine koç'un kurban edilmesi gibi. Bu adanda kurban, bir nevi, hayvanın şehidi gibidir. Kurban kesilirken, bir an için insanın yaşadığına hamdetmesi elde değildir. Hamd ve şükür, yaşamak gibi zaruret oluyor. O güü havada, elle tutulur bir kurban yeli eser. Artık bu ölüm, öbür günlerdeki hayvan ölümlerine benzemez. Farklı bir ölümdür bu. ölümün metafizik havas», canlı bir şekilde, her yanımızı ve yöremizi sarmıştır. Böylece, denebilirse, öbür ölüm, ölü bir ölüm olduğu halde, bu ölüm diri bir ölümdür. Hayvanların ölünce toprak haline geleceği ve öteki dünyaya geçmiyeceği, buna karşılık, kurban edilen hayvanların yarın Cennette oıuyacağı haberinin hikmetinden biri de bu değil mi? Bir ölüm ölüme götürüyor, bir ölüm dirime götürüyor. Böylece, bir bakıma, bir kurban kesilirken, kurban edilen hayvanın hüviyetinde, bütün bir yıl kesilen hayvanlar dirilmiş oluyor. «Bunu gör, buna tahammül et. Ve gerçeği anla. Kurban bir semboldür. Aslında her gün, senin için, nice varlık kurban olmuştur. Ama sen de bunun dışında değilsin, öyleyse neye

adandığım araştırmacı ve bilim adamıdır.» demektir Kurban. Kurban, ölümden yapılmış, böylesine canlı bir konuşmadır.

DİRİLİMİN ÇEVRESİNDE

15

GÖRÜNMEYEN

İnsan, kimi zaman, tabiatın adamıdır, görünenin adamı; kimi zaman da «görünmeyensin. Kimi insan, öbürlerine göre, daha çok «görünmeyenle aittir, görünmeyene yenilmiş, görünmeyenle donanmıştır. Kimi insan, doğar, yaşar, ölür de, «görünmeyen»in en ufak bir dokunuşunu bile tatmaz. Kimi insan da, her an ve her vakit görünmeyenin bad-ı sabası, gülrenkli bulutu içindedir. «Her nefes, ölümü tadıcıdır» diyor Ulu Kur'an. En büyük görünmeyenlerden biri olan ölümü, her birimiz, günü gelince, balrengi, acı ya tatlı tadıyla içimize alacağız. Daha doğrusu, o dayanılmaz tadını tadacağız ölümün. Hep sandığımız gibi, ölümün kendisi acı değildir. Acı, fizik çözümlü, mafsalların ödevlerini terk edişinde, bir kemiğin öbür kemiği koyverişinde, etin iskeletten kopuşunda ve beden artık anlamsız ve absürd hale geçişindedir. Acı absürdten doğuyor. Yoksa, ölümün kendisi acı değil, dayanılmaz derecede tatlıdır. Fizik acının dayanılmazlığı ölçüsünde, hatta onu aşkın bir «tatlı»lık vardır ölümde. Fizik acı arttıkça, ölüm tatlılaşır ve insan ona doğru yaklaşıma başlar. Bir an, artık, «ölüm çağrısı» eşsiz ve dayanılmaz bir çekicilik kazanır. İnsan, ölümün, görünmeyenin büyüyle büyülenir, bu dünyayı böyle bir cezbe içinde terk eder, görünmeyenin sarhoşu olarak terk eder. Ölüm yaklaşıp fizik dünyadan kopma başlayınca insan, artık yeni bir dünyaya girer: 41 derece dünyasına. Orda, görünmeyenlerin katar katar atları, katırları, çingirakları, kayalık yollar, yakmayan, sadece ışık saçan güneşin, bir esin-

ti gibi gelen saydam gecesi, yalnızlığın büyük ordusu vardır. O zaman dinlediğimiz Kur'an bizi doğrudan kavrar. Bu kavrayış, net ve saf bir kavrayıştır, brüt bir kavrayış değil. Bir saniye geçmez ki, o kelimelerin özlemini duymayalım. Kelime ruha kaldır ve ikisi bir parça olur. Kur'an'ın kurduğu dünya, insanın içine yerleşir ve onu en sade ve en an bir yaşayışa götürür. Muhiddin-i Arabi Hz. lerinin, ağır bir hastalık anında, Ya'sin-i Şerifi, yanına yaklaşan ve kendisine şifa bahş eden yakışıklı bir genç gibi görüşü gerçek bir duygunun aldığı esiri bir biçimin tam idrakidir. Yüksek başlıklar kazanmış bir insan, sıhhatli anlarında da bu gün görünmeyenleri görebilir. «Görünmeyen Dünya»yla en çok ilgi kuran peygamberlerdir. Peygamberler, «görünmeyen dünyalar»ın sultanlarıdır. Peygamberimiz, daha çocukken bir dağda arkadaşıyla sürü otlatırken, bu görünmeyen dünya varlıkları tarafından gönlü «yükcelik bilgileri»yle doldurulmuştu. Vahiy, ancak, bu görünmeyen dünyayla bir ilgi kurularak alınıyordu. Vahiy, görünmeyen dünyadaki yemişlerin bu dünyaya Allah tarafından başışlanmasıdır. 1400 yıla yakın bir zaman geçti. Vahiy olarak gelen Kur'an, aynı canlılıkta ve mucize halinde gözler önünde duruyor. Ve hangi insan onunla bir temas kuruyorsa, onu, o görünmeyen dünyaya yükseltiyor. Cebrail, Mikâil, Azrail, İsrail ve bütün melekler, görünmeyen dünyadan, görünen dünyaya tasarruf yetkisiyle bakan büyük yaratıklardır, kudret erleri, askerleridir. Biri, nimetler akınının suyağzında durur biri ölümü

yönetir; biri, günü gelince, eşya ve varlık sergisini bir kâğıt tomarı gibi dürecektir: O'nun Sûrunu şimdiden, her an duyan ne mutlu! Biri insan ruhunu «mutlak gerçeğe» açmakla ödevlidir. Cinler ve şeytanlarsa, kâinatı dolduran, başka ruhlardır ve artık onlara yükselmek yok, onların saldırısına uğramak var. Kimi aklın etrafında döner veya akıl bir hale düşer ki, orada artık «cin yaşantıları» buyruktur. Cinlerle düşüp kalkan, hatta onlarla evlenen hasta insanlar bulunuyor. Hatta

16

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

bu insanlar, o olay dışında tamamen normal de olabiliyorlar. Bu bize bir «vehim» gibi gelebilir. Ama, «vehim» kavramını kurcalarsak, vehim nereye kadar gider? Fizik, katılaşmış ve donmuş bir faniliktir. Çok defa, bir vehim kadar bile gerçekliği yoktur «gerçek dünya» dediğimiz şu tabiat dünyasının. Görünmeyen dünyanın bir sosyolojisi yapılabilsen nice gerçekler görülebilirdi.

Mücerredin (soyutun) dünyası, görünmeyen dünyanın bir bölümüdür. Cebir, abstre sanat, bu mücerret dünyanın insana bir takım rakamlar ve semboller halinde yaklaşması demektir. Mücerredin çağı geliyor. Ey mücerret, sana selâm! Senin gelişin, bu dünya gibi görünmeyen dünyanın da gerçek sahibi İslâmın yeniden gelmekte olduğunun bir muştusudur. Nasıl ki, Onun tarihi, düşüncede, sanatta ve edebiyatta, şiir ve cebirde, mücerredin tam hakkının verildiği bir alandır.

Sanatçılar, büyük sanatçılar da, büyüklükleri ölçüsünde, «görünmeyen»le ilgi kurmuş kişilerdir. O dünyadan getirdikleri bir tutkuyla örerler dünyalarını. Dostoyevskinin kendisi ve kahramanları, görünmeyenin tekniğiyle, bu tekniklerden birinin ortamı olan sar'ayla böyle bir dünya getirdi insanlığa. «Görünmeyen dünya», fizik dünyaya kadar, hatta daha fazla gerçektir. Ve her insan o dünyadan az veya çok bir pay almaktadır. Modern Çağ da, dünyayı sırf görünenden ibaret bilmek savaşını yürütenlerin yenilgisi yönünde gelişmiş ve gelişmektedir.

Bir yağmur bizi alıp biraz uzağa götürür. Bir ay, bir güneş tutulması, birden bizi değiştirir. Bir hastalık, ayrı bir dünyaya yüzdürür ve gezdirebilir. Namaz, bir miraç olur insana. Kur'an öteye açılmış bir kapıdır. Din, başlıbaşına bir «mucize dünyası» m getirir bize. Mucize, Peygamberin miracı, Ayın İkiye Bölünmesi, Aliah sevgisi, kerametler.., İşte, bu dünyayı bize çekilir kılan, görünmeyen dünyadan dünyamıza düşmüş başlıbaşlılar...

DESTAN

Bazı çağlar insan bir «destan adamıdır, «destan insanıdır. Bazı çağlar da, ilkin olmasa da, şartların itişisi ve çekişisiyle böyle olur. Destan insanı kavrar, içine alır. Destanın ayışı vurur yüzlere. Destanın gümüş sabahı, şehrin uçlarını, baharın daluçlarını zaptetmesi gibi tutar. Tonlum, Destanın göksü ve denizi rengine bulanır. Her kişi, «boyandım rengine, solmazo ayruk» dercesine Destana boyanmıştır. Destan gelmeden önceki bir kişiyle, Destanın gelip de içine almasından sonraki kişi arasında tam bir fark vardır. Destan, sosyolojik şartları mitik şartlara yükseltir. Mitik plan artık realiteyle kaynaşmış bir bütündür. Kahraman, bu şartlarda. Destanın payına düş-

müş insandır.

Kahraman mı Destanı, Destan mı kahramanı getirir?

Kahraman Destanı, Destan kahramanı getirir. Daha doğrusu, ikisi birden gelirler ve sonra birden çekilirler.

Destan geldi mi köle kahraman olur.

Destan, savaş, kölelikten kurtuluş ve yeni bir din akımının getirdiği genel bir psikolojidir. Genel bir psikolojidir ama hemen sosyolojik bir tarihî, hatta denilebilirce tabiatla dolup taşan ve onu aşarak tabiat ve fizikötesine ulaşan bir muhteva, bir yön ve bir dinamiklik kazanır. Tarihle sosyolojik şartların çekişmesinde, birincinin yenmesi demektir Destan. Ahlâkla

ÇEVRESİNDE

1 y

İS DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

benlik duygusunun çekişmesinde ahlâkın zaferidir. Bir bakıma, erdem ahlâk kadar yaygın olma durumudur. Bir bakıma da, faydalı bir irrasyonelin akla üstün gelmesidir ama bu, aklın, Destan döneminde en yüksek dozda kullanılmasına ve verimlendirilmesine engel değil. «Çok tedbirli Odisseus», kendini Destana kaptırmış bir aklın sembolüdür. Odisseus akıl, havasına girdiği denizse Destandır. Odisscia, akılla destanın savaşı, sonunda aklın da destanlaşması, destanını yazmasıdır;.

Destan, kader çizgilerinin altının iyice çizildiği, kahramanın trajik serüvenlerinin kaderi eşya kabuğundan soyduğu bir insanlık hamlesi ve bir kuruluş çerçevesi olarak büyük değişme ve dönüşmelerde ortaya çıkar. O bir ortaya çıktı mı artık Destandan yana olmak veya Destana karşı olmak vardır. Destan yenilmez. Karşısına, daha büyük bir destan çıkmadıkça, en küçük bir destan bile yenilmez.

En küçük bir işin başarılması için bile kişinin yanını yöresini bir «destan halesi»nin sarması şarttır. Başarı ve zafer zamanları, yüzlerdeki nur veya şeytansı ifade, Destanı yere indiren fizikötesi güçlerin bir belirtisidir. Meleklerin getirdiği veya katıldığı destanlar vardır. Bedir Savaşı gibi. Tersine Şeytanın yönettiği savaşlar vardır. Kendini bir Deccal olarak ilân eden Nietzsche'nin önceden haber verdiği Dünya savaşları gibi. Aslında insan, bir Destan yaratığıdır. Yeryüzüne iniş, bir Dünya Destanına girişmek içindir. Zaferle dönmenin başışı ise, bütün halinde bir Cennet, yani mutlu bir ebedî hayattır. İnsanda bulunan kutsal destan tohumu, sonsuzluğa gebedir. İnsan «yücelerin yücesunden «aşağıların aşağısı»na bu tohumu en çetin şartlarda bile büyütme ve besleme için atıldı. İnsanın kader yükü burdadır. Tam diriliş ve varoluşu da burada, tam tükenişi de buradadır. Bu şartlardadır.

İslâm, bir destan gibi doğar, bir destan olarak gelişir, sonra, tarihî bir destan çerçevesi halinde, sürekli olarak destan doğurucu bir destan kalıbı halinde, binlerce Destanın doğmasına sebep olur. Halid bin Velidden atı denize doğru bir yay gibi gerili ufuklara bakan, Cebelitarık ulaştı islâm kahramanına, Kafkas kahramanı Şeyh Şamilden, aynı cepheye şehit düşmüş adsız birinci dünya savaşı şehidine kadar sonsuz bir destan kahramanları külliyyatına sahip bir Destandır İslâm Destanı. Bu Destanın yapıkları tükenmemiştir. Zengin bir repertuarı vardır bu Destanın.

İslâmın destan özelliği geçici bir özellik de değildir. Müslümanın Destana katılış ve sonuçları bir düzene ve değerlendirmeğe bağlanmıştır. Destanın yaşayana giydirdiği gök armağanı gazilik ve bu uğurda ölene giydirdiği dünya ötesi kutlu giysi şehitliktir. Gazi ve sebil, İslâm Destanının şövalyeleridir. Onlar, Destanın kahramanlık imtihanlarını başarıyla kazanmışlardır. Gazinin yaşaması artık alelade kişinin yaşaması, şehitın ölümü, alelade kişinin ölümü değildir. «Şehit, ölümün acısını, ayağa batmış bir dikenin acısı kadar duyar.» hadisi bu ölümün başkallığı en üstün bir peygamberlik üslubuyla anlatır bize. «Şehitler ölü değil diridirler» hadisi şehit hayatı hakkında daha fazla bir aydınlık getirir bize. «Ya şehit, ya gazi» sözü, atalarımızın bu destana katılma şuur ve hasretlerini bize anlatan ne güzel lakonik bir deyiştir! Şehit, daha şehit olmadan, alelade kişiyi aşan şehitlik duygu ve düşünce katına ulaşmıştır. Farklı düşünür, farklı duyar, farklı yaşar. Gazilerin ve şehitlerin bulunduğu bir toplum, sürekli destan hayatı yaşayan bir toplumdur. Gaziler, savaştan dönerken, ölüm karşısındaki büyük denemelerinden devşirdikleri fizikötesi başaklarını beraberlerinde getirirler. Şehitlerin anılarını da. Çocuklar, bu «gök sofrasın yemişleriyle beslenir ve büyürler. Gazilik ve Şehitlik, kahramanlık böyle böyle büyür, artar, çoğalır. Destan

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

böyle böyle gelişir ve kökleşir. Toplum böyle böyle ölüm karşısında, öte aşkı önünde pişer, olgunlaşır ve tazelenir, insan, böylece ebediliğe bitişir. Şehit tam ölüm anında mahşerdeki «görme»nin. Allanın güzelliğini tadmanın bir minyatürünü yaşar. Birlikte gömüldüğü kanlı elbiseler canlı şahididir. Gazisiz ve şehitsiz bir topluluk ruhtan mahrum bir topluluk değil midir?

İstiklâl Savaşının da bir parçası olduğu Birinci Cihan Harbinden bize gelen bu Destan soluğudur. Ondan uzaklaştıkça, O savaşın gazileri aramızdan bir bir ayrıldıkça ve şehitleri bir bir unutuldukça daha yoz bir hayata doğru gittiğimizi fark ediyor muyuz?

Kurtulmak için yeni bir Destan Neslinin gelmesine yol açmalıyız. Her insanımızın yüreğinde gazilik ve şehitlik arzusunun yeniden uyandırmamız, bu ateşi alevlendirmemiz gerekir. Yalnız din ve islâm uğruna, ideal uğruna can vererek şehitliğin sembolü ve İslâm Destanının ebedî gençliğinin başı olan Hz. Hüseyini örnek alacak bir Destan Neslinin sökün etmesi, kurtuluşun tek şartıdır.

TUFAN

Eski düşünürler, varlığın, dört unsurdan meydana geldiğini söylemişlerdi: Su, toprak, ateş, hava. Bugün, temel elemanların sayısının bu kadarcık olmadığı ortaya çıkmıştır ama bu elemanları yine de bu dört küme etrafında toplamak mümkündür. Yani değişen, bu unsurların birer yalın eleman olmaktan çıkıp birer gurup adı olmasından başkası değil. Hele ihtiyaçları açısından alırsak, bugün, bu bölümlere daha bir önem kazanır. Yani, varlığın, su, toprak, ateş ve havadan meydana gelişini değil de, bunların dışında var olmakla birlikte, yaşamasını ancak ve sadece bunlarla sürdürdüğü düşünülürse... Yani, bölümlere, cansız kütle açısından değil de, «can» açısından yapılırsa... Bir kere daha «yani» diyelim, yani, bu bölümlere, artık pozitif ilim konusu olmaktan çıkmış, biraz metafiziğin, biraz da sosyal ilimlerin konusu olmuştur. Biz, bu dört unsurdan değil de, onları da meydana getiren elemanlardan

oluşuyoruz ama şu imaj da, gerçek bir hayat imajı olmuyor mu? Bir yanda canlı varlık duruyor, bir yanda su, ateş, toprak ve hava. Su, toprak, ateş ve hava, şu veya bu alışverişle yerinden kopuyor ve canlıya doğru gelerek onda eriyor, kayboluyor. Aralarında kurulu bir gidiş gelişle, bir med ve cezirle, hayat var oluyor. Demek ki, bizi değilse de, bizdeki hayatı, bu dört unsur, meydana çıkarıyor. Tufan ki, bu hayatın bizden toptan çekilmesinin bir ön-

22 DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

işaretidir, öyleyse, bu dört unsurun ayaklanması ve başkaldırmasıyla belirir. Su tufanı, toprak tufanı, ateş tufanı, hava tufanıyla.

Birinci tufan, su tufanı oldu. Hem öyle oldu ki, «tufan» sözünü bile suya bağladık. Su tufanı, su gibi gelen hayat nimetinin değerini bilemeyen insanlığa aynı cinsten bir ceza cevabı oldu. Bir kısas oldu. «Kısasta sizin için hayat vardır» âyetinin bir uygulaması.

Ama insanlık yine inkâra saplandı. Yine unuttu Yaratanını. Yine, kendine başıslanan hayat nimetinin teşekkürünü. Öyleyse, o hayatı sağlayan güçlerin dirilin direnmesi bir ödevleridir artık.

Zulme uğrayan dört sınıf insandan kurulu bir toplumun her sınıfı, doğan şartlar altında, nasıl, zaman zaman ihtilâl bayrağını açarsa, bu unsurlar da, Yaraticısının önünde eğilme borcunu unutan «insan»a, dönem dönem başkaldırırlar. Bu da onların dirilişidir. Onların misyonu, onların mesajıdır.

Şu, bir kere. Peygamber Nuhun buyruğunda isyan bayrağını açtı ve insanı, gerçeği hatırlasın diye boğulma şokuna kadar götürdü. Yani bugün ruh hastalıklarının tedavisinde kullanılan, «insanı ölümün önüne götürüp orada ve o durumda düzelmesini sağlamak» metodunun bir nevi bütün insanlığa uygulanması oldu tufan. Ama, şimdi insanlık, o kurtuluşu değil de, o kurtuluş gemisinin enkazını arıyor. Bulsa, kimbilir nası. Öcünü o tahta parçalarından alacak. Ama bulamaz. Nasıl o ayaklanmış ve bir gökdelen gibi yükselmiş beyaz yeleli suları bir daha yakalayamazlarsa, o suların üstünde bir aran atı gibi seken ve bir kurtuluş Moby Dick'i gibi uçan o gemiyi de tutamazlar. O sular nerelere çekildiyse o gemi de orda çünkü. Daha doğrusu, tarihin dalgalan üstünde bir sembol gemi gibi uçup gidiyor Nuhun gemisi. Bütün peygamberler, bütün kur-

2.»

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

tulmuşlar o gemiye bindi. Güney-Doğu Anadolu'ya, bir yaz sıcağı öğlesinde, tertemiz bir yürekle, bir dağın tepesinden bir ovaya bakınız; ovanın birdenbire bir deniz gibi dalgalandığı ve üstünden bir geminin nazlı gittiğini görür gibi olursunuz. İşte o, Nuh'un gemisidir...

Şimdi sıra toprakta. İnsanın nankörlüğüne ilk dayanamayan su oldu. Toprağın dayanacağı günlerde geldi... Toprak dayanamıyor ve çatlıyor. Bu çatlayış, ilk işaretini atomun parçalanmasıyla verdi. Bu, gelişerek bir toprak tufanına kadar gider. Sonra ateş ve hava da verdi işaretlerini. Bütün işaretler verildi, ama insan uyanmadı.

Ay onu rahatsız ediyor. Onu zapt, belki de yok etmektir insanın şuuraltındaki. Çünkü : İnsan, en can alıcı buhranlar içinde kıvrılırken ay orda, bir huzur ve saadetin en masum yüzüyle, gümüşten ve altından bir yüzle aydınlatıyor bizi. Öfkeli insana kalkmış da «benim gibi ol» diyor. Bizim çiğ ışı-
ğın-

mızı aşarak tepeleri, ağaçları bir mutluluk ışığı içine batırıyor... İnsan ayın bu kesin zaferi karşısında, huysuz atlar gibi eşiyor ve öç yumruğunu aya doğru sallıyor. Hatta kızgın bir çocuk gibi, yerden aldığı cakıllarını aya doğru fırlatıyor. Biraz sonra, çölün sessizliğinde taş yere ürpertici bir ses çıkarak düşüyor ve ay, alay bile etmeksizin olduğu gibi duruyor, hiç değişmiyor. İnsan, elleri çaresizlikten yana düşerken, hıncını arttırmaktan başka bir şey yapmıyor veya daha fenasını yapıyor, aya aldatıcı ve oyalayıcı bir tavır takınarak, onu okşaya okşaya büyülemeye, politika ile elde etmeye çalışıyor. Ayın fethi, göğün fethi, daha yükseklerle çıkıp Yaratıcıya psikolojik olarak daha yaklaşıp da daha yürekte tapınmak için değil. Öyle olsaydı, hava bizi içine çeker gibi alıp aya götürürdü. Ama şimdi, direnmekte, en sert kayalar gibi aşılama-
nıakta, dayatmaktadır. Tonrağın ve ateşin öcünden sonra havanın, göğün ve ayın öcü gelecekmış gibi dayatmaktadır.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

Toprağın ve ateşin öcüyse başlamıştır bile. Atom, hidrojen, kobalt bombalarını yaptık. Ucundan ateş fıskıran tanklar ve silâhlar yaptık. GUIDüre güldüre öldüren, ağılata, ağılata yok eden, boğan, pörsüten gazlar icat ettik. Ateş, toprak ve hava bizden öç alsın diye kendi elimizle ve kendi aklımızla bunları yaptık.

Bir gün bir yerde, toprak, bir kanser uru gibi büyüüp üzerimize yürümeye başlarsa hiç şaşmayalım. Bu, toprağın tufanıdır ve ikinci tufanıdır. Bir örneğini çok acı bir şekilde gördüğümüz bir tufan.

Bir gün bir yerde, bir ateş başını alır, önüne geleni yakıp doğudan batıya veya batıdan doğuya doğru kahredici bir kudret halinde ilerlemeye başlarsa hiç şaşmayalım; bu, ateşin tufanıdır ve üçüncü tufanıdır. Örneğini cihan savaşlarında görmedik mi?

Bir gün bir yerde, bir gaz kümesi, bir radyoaktivite bulutu, üstünden geçtiği şehirleri, üstünden bir kımıl bulutu geçmiş bir buğday tarlası gibi kupkuru ederse, bir «ölüm bulutu» gibi geçtiği yerlere ölüm tohumlarını saçarsa, buna hiç şaşmayalım. Bu, havanın tufanıdır ve dördüncü tufanıdır ve son tufanıdır. Ve örneğini hiç görmemiş de sayılmayız.

insanoğlu, yeryüzünden alınıncaya kadar, suyun, toprağın, ateşin ve havanın niçin var olduğunu düşünüp onları bu en yüce ödev için kullanmadıkça, bu kudretlerin eliyle, küçük veya büyük ölçüde cezalanacaktır. Bir tabiat kanunu değil, onu da içine alan ilâhî bir kanundur bu.

DEPREMİN HEYKELİ

Depremle darağacı arasında bir ilgi var gibi geliyor bana. Deprem, toprağın irkilişi, sarsılışı, darağacı, toplumun, insanlığın sallanışıdır. Depremde, yerin altında bir çok cinler asılıyor gibi geliyor bana. Ve onlar için kurulan binlerce binlerce darağacının, asma olayı biter bitmez, ip ve ucundaki olgun yemişle birlikte, bir o yana, bir bu yana sallanışı depremin ilk kaynağı sanki. Belki de dar bir mağaraya kapatılmış koyunların oraya buraya koşuşmasından sarsılan ağıl gibi, bir noktada birikmiş yeraltı yaratıklarının sıkışıp patlamasından doğuyor. Sonra bu ilk hareket maddeye geçiyor. Bundan sonrası fizik teorilerine ait. Ben, ondan öncesini ve sonrasını kendime kaygı edinmiştim.

Yaratıcının, yalnız canlı varlıklara buyruğunu uzatıp cansızların başıboş bırakılmış olmadığını bilmiyorum değilim. Ne de,

ruhum, soyuta (mücerrede) kapalıdır. Madenlere de, suya da, toprağa da, o yaratıklara olduğu gibi, yalnız O hükmeder. İsterse onlara da bir can ve şuur verir. Belki de, onların da, bizim algımızdan ötede böyle özellikleri de vardır. Ben bir depremin de bir anlamı olduğu inancını taşıyorum.

Darağacında bu yeraltındaki olay gibi, toplumun bir bo-salışı vardır. Toplumun ruhunu şeytan karalığı kavramışsa, toplumun nuru kararmışsa, melek ve melek iyiliği, o toplumu karıncalandıran, adeta, o topluma yabancı bir katkı olur. Ve o

26 DİRİLİŞİN ÇKVRI-LSİNDİL

toplumda, iyilere, omzunda meleğin eli bulunanlara darağacının yolu gözükür. Toplumun ruhunu melek cihanının ışığı kaplamışsa. bu kez, rahatsız eden, şeytandır. Asılma sırası onda demektir. İster meleğin adamı, ister şeytanın kölesi, ipin ucunda bir adam olursa, bir bakıma bütün insanlık o ipin ucundadır. Asılan adamla birlik bütün o toplum asılıyor demektir. Ve hepsi iptesallanıyor demektir. Bir toplum depremidir yani bir insanın asılması. İyi bir insan asılıyorsa, o sarsıntı, o toplumu yıkabilir de, sarsa sarsa uyandırabilir de. Kötü bir adam asılıyorsa, toplumda birikmiş öfke, yavaş yavaş yatıştır ve çıkar gider. Bir cin çıkarma olayıdır sanki bir adamın asılması. Darağacı, bana, depremin yeryüzündeki bir sembolü gibi gelir. En büyük heykeltraş bile, depremin heykelini yapmak isteseydi, darağacından daha anlamlısını, daha canlısını yapamazdı.

Sebebini anlayamam ve bilemem, bir deprem oldu mu, arkasından darağaçlarının gelmesinden korkarım. Deprem, darağacının bir habercisidir dersin. Terside olur : bu dünyayı ululandıran bir kişi asıldı mı, ycraltının kaynaşmasından, dağların boğum boğum kabarmasından, yerin çatlamasından, yerseslerinin çınlamasından korkarını.

Bir insan asıldı mı, görenler sarhoş gibi sallanıp gider. Bir yer sarsıntısı oldu mu, insanlar sarhoşlar gibi ordan oraya kaçışırlar. Depremin şarabı kadim bir şaraptır. Darağacının kadehi, ' ', kandan ve gözyaşından terör mimarlarınca yapılmıştır. Sen, eşyanın biraz ötesine bakabiliyorsun, bu kadehte, bu üzüm ötesi şarabı içersin.

İnsanoğlunu en çoi: çarnan levha şu olurdu :

Sıcaktan kavrulan bir şehir. Bir büyük insanın asılacağı kulaktan kulajja fısıldanıyor. Terörden, kimse ağzını açıp açık-

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE 27

ca söyleyemiyor. Bahçelerde yaşlı kadınlar sessiz ve üzgün.' Meydanlarda çığırtañ kalabalıklar. Öyle ısmarlama bir sesleri var ki. bu, sessizliği arttırmaktan ve kabarma hale getirtmekten başka bir şeye yaramıyor. Evlerde ebedî anne ve çocuk telâşı. Çocuklar ağlıyor. Havada bir bunalma var. Bir yaprak bile kıvıldamıyor.

Ortalık ağarmadan darağacı kuruluyor. Meydanda insanlar toplanıyor. İnsanı asıyorlar. Daha ilk sallanışlarda bakanların başı dönmeğe başlıyor. O insan sallandıkça ordakilcr de yukardan aşağıya doğru sallanmaya başlıyorlar. Sarsıntı ayaklara, oradan toprağa inince birden toprak sallanmaya başlıyor. Darağacının ucunda bir insan ve sarhoş ayaklar altında bir toprak, sallanıyor, sallanıyor, sallanıyor.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

BUHRAN

Çağın en çok çağrıştırdığı ve çağımızı en çok çağrıştıracak kelime, «buhranıdır. Siyasi buhranlar, soğuk harp (savaş buhranları), rejim buhranı (iç buhran), ekonomik buhranlar. ...Tarih, felsefe, ekonomi, politika, psikoloji, estetik ve ahlâk, bütün alanlarda buhran...

Eskinin «tufan»ı yerine şimdi «buhran» var.. Eskiden ve-ba salgını olur, insanlar sokaklarda bitler gibi kırılırdı; şimdi, «buhran», ruhları kıran bir modern vebadır. Eskiden, cüzzamlılar vadisinde, insanların etleri lime lime dökülür, kabar kabar kabarırdı. Şimdi, buhran bölgesinde, ruhlar, toz haline geliyor, kum ufak oluyor, bir akdarı ekmeği gibi dağılıyor. Buhran ki, insanın kendisinin kendine problem olması demektir, git git, yaşamanın en kaçınılmaz ve zorunlu iç şartlarından oluyor. Bir çocuk mu doğacak? Onun doğup doğmaması gerektiğini düşünüyor, hatta plânlıyorlar! Neden bunu plânlıyor ve doğumu kontrol altına almak istiyorlar? Nüfus artışının, gelir azlığı, bir açlık ve kıtlık doğuracağını, ekonomik bir buhrana yol açacağını düşünüyorlar da ondan! Yeni bir işletme mi kurulacak, buhran hesaba katılarak kuruluş ve maliyet hesaplan yapılır. Sırf sürekli buhran düşüncesine dayanan, devamlı açık veya fazlaya bağlanan, «bütçe denkliği» prensibini yıkan bir bütçe görüşü ve teorisi bile vardır. Hatta, buhranların parada ve fiatlarda yaptığı dalgalanmalar, klasik muhasebeyi

eskitmiş ve yerine dinamik ve organik modern bir muhasebe sisteminin gelmesine yol açmıştır.

Sosyal ve tarihî buhranların en kompleksi, her türlü buhranı yanı sıra toplayanı, en keskini olan ihtilâl, bilhassa Orta-doğu, Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerinde, günlük politikada, en realist bir düşünceyle, hesaba katılması gerekli, normal ve adeta günübirlik siyasî bir faktör haline gelmiştir. İki kişi karşılaştılar mı. selâmdan sonra, bazan da selâmdan bil: önce, birbiriyle aşağı yukarı şöyle konuşuyorlar:

- Ne haberler var?
- Ne haberi?
- Canım, yeni bir ihtilâl falan..
- Yok canım sanmam.
- Öyle deme, duyduğuma göre, yine yeni hazırlıklar varım?...

Bir de, Suriye için, söyle bir hikâyeye anlatılıyor: Bir gün Şam'da yine silâhlar patlarken, halk öte yanda, sanki hiçbir şey olmamış gibi alış verişine devam ediyormuş. Bir ara bir bakkal, müşterisine sormuş:

- (Eliyle işaret ederek) Orada neler oluyor?
- Allah kahretsin, yine ihtilâl yapıyorlar. Sen iki kilo ütüm ver.

işte günlük hayattan konuşmalar. Eskiden, olan ihtilâlin olduğunu bile söylemek suç ve ancak kulaktan kulağa fısılda-mak mümkünken, şimdi olmayan ihtilâl bile açık açık konuşuluyor. Hatta, adeta insanlar, bunu konuşmaktan hoşlanıyorlar. Adeta, bir ihtilâl biraz gecikse, arpasını almamış alışkın atlar gibi huysuzlaşıyorlar. Bir ihtilâl olmadı mı sıkılıyorlar. İhtilâle karşı olanlar bile ondan gizli gizli hoşlanıyor.. İhtilâl, kirli

30 DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

bir aşk, uygunsuz bir şehvet gibi insanları sarıyor; ihtilâlden bahs ederken yüzlerinde karanlık bir hovardalık gecesinin hazzı birikiyor ve beliriyor. Sokaklarda, «Senaryo yazma tekniği» gi-

bi «Darbc-i hükümet tekniği» veya «geri kalmış, az gelişmiş ülkelerde ihtilâl», «çağımızdaki ihtilâller» adlı kitaplar satılıyor. Nerdeyse, insanın yakında: «en ucuz ve en kolay, en tehlikesiz yoldan ihtilâl nasıl yapılır?» gibi Dale Carnegie serisinden kitaplar çıkacak piyasaya, diyesi geliyor. Veya «ihtilâlin el kitabı», «ihtilâl rehberi» v.s.

Kuş yerine beklenmedik bir kaç jet uçar, veya jetler alışılmıştan biraz alçaktan uçarsa ihtilâl... Radyodan alışılmışın dışında bir ses çıkarsa ihtilâl.. Radyoda «teknik arıza »y la «ihtilâl» eşdeğerli. Gece, gündüze göre daha çok ihtilâle hamile. Gençliğin, sıhhat, geleceği güvenle bakış içinde, dolayısıyla, büyüklere göre daha çok siyaset dışında olması gerekirken, daha çok çırpınışlar içinde olduğu bir gerçek. Adeta gençlik bir buhran yatağı. Hatta bir nevi buhranların üreme alanı ve manivelası.

Basın, buhran hazırlamanın kuluçkalama merkezidir. Herhangi bir gazetenin altı aylık kollcksiyonu gözden geçirilince, safha safha bir toplumun nasıl bir buhran elinde kıvrandığını ve bunu basının yatıştırmak şöyle dursun nasıl yalayıp yalayıp alevlendirdiğini görmek mümkün olur. Kimi bu anarşiyi plânla hazırlama ödevinde. Kimi de, şuurlu şuursuz, kendini bu havaya kaptırmış körüklemeye gizli bir ruh tatmini buluyor. Tek başına, ticaret ve satış motifi bile bir gazeteyi bu psikolojiye saplıyabiliyor. Anarşi, terör, buhran ve ihtilâl, bu çağın insanı ve yazarı için sanki günlük bir azık haline gelmiştir. Kurumlar... Bir toplum çalkantı içinde oldu mu, onu geleceksel ve tarihî kurumlar korur, kurtarır. Ama çağımızda ne görüyoruz? Üniversite, Danıştay, Temyiz, Radyo., gibi kurum-

DİRİÜSİN ÇEVRESİNDE 31

. buhranlara karşı birer direniş yuvaları olacaklarına, adeta «buhran ocakları» olarak çalışıyor ve çalıştırılıyor. Sönmeğe yüz tutan ihtilâl, Luhran, gerginlik gibi sosyal psikolojideki bozuklukları asıl bunlar arttırıyor ve alevlendiriyorlar.

Elbet, her ülkede, bu tabloyu aynen bulmak mümkün değil. Ama, Batı ülkelerinde bile, bir darbeye, bir çöküntüye varmayacak ölçüde de olsa, iç buhranlar ve sıkıntılar biçiminde aynı şemadır isleyen.

İdeolojiler, çağdaş insanın ideoloji ihtiyacını gideriyorlar ama din ihtiyacını karşılayamıyorlar. Batıda hrıristiyanlık ve doğuda hint dinleri, belki insanın kadim din ihtiyacını gideriyor, fakat, çağın isterlerinden olan ideolojik ihtiyacı karşılayamıyorlar. Bu dinlerle bu ideolojiler birbirine karşıt olduklarından, ikisi bir arada bir insanda bulunamıyor. Böylece, ikisinden birini seçmek durumunda kalan insan, hangisini seçerse seçsin ötekenden mahrum kalıyor ve belli belirsiz bir boşluk duygusuna kapılıyor. Bu, bir nevi, sosyal ve tarihî bir agorafobidir. Yunanın agora, Romanın forum buhranı, insanın dışında \e toplumda olurken, şimdi insanın ve toplumun ruhunda oluyor. Basın, radyo gibi kuvvetler, agora (forum) buhranlarını insanın içine taşımışlardır. Elektrik güçleriyle sanki insanın yüreğinde ihtilâçlı dev agoralar meydana getiriyorlar. İşte ürperen boşluk bu agora boşluklarıdır. Ve bu boşluk duygusu, bu laşıcıdır. Entellektüelden, basın, ülke yönetimi, iş etkisi yoluyla, halka doğru akıyor. Yaslıdan gence doğru akıyor. Erkekten kadına doğru akıyor. Ve bu ikincilerde harcanmamış enerjilerden ötürü, biraz da elde olmaksızın yakalanılmış bir hastalıkta olduğu gibi, buhran, daha şiddetli, daha yıkıcı ve daha yakıcı oluyor. Ne cin çarpmıslık dansları, ne «beatles»lık kurtarıyor bunları. Bütün insanlık, aslında, hem din, hem ideoloji ihtiyacını karşılayacak bir evrensel görüşe muhtaç. Bu da, hem ina-

mş1, hem hayatı düzenleyen., hem kadim, hem çağdaş olan.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

*^«^ftt^13££î.

islâmdır ama bunu ^^U^e yalmz bir hayat düzeni sadece bir inanış sistem! olan dmler de, y Hem Q ^ teklif eden ideolojiler de ona - ^^ ^ yak. dar düşman ki, onun, kcnd ^ f lar. Veya müslümanlar-lasmaması için ellerinde , geten^« Y ^ açılma. dan bile «^^^^"S* sebepleri ve hikmetleri de dıklarım deniyorlar. Beuu ae bu. Yani şeytan, yani buhran.

D A ö

Bir çocuğun eline boya kalemleri ve bir kâğıt verin. He-men size ufku kaplayan mavi dağlar ve iki dağ arasmdan fış-kıran bir güneş çizecektir. Demek ki, çocuğun ruhunda hazır bekleyen dağlar vardır. Bu dağlar uzak ve yüksektir. Ondan, gök rengidirler. Ve bu dağlar bir sabah güneşine gebedir. Hat-ta bu dağlar o güneşi doğurmuşlardır. Dağlar bir annedir ve güneş bir bebe... Bebek annenin kucağında.. İşte çocuk, tabia-tmdaki bu ana-oğul sembolünden bir güven toplar kendine.. Evet, korkacak birşey yok ortalıkta... Anne dağlar gibi arı, dağ-lar gibi ulu, dağlar gibi sağlamdır. Ve çocuk, yani kendisi de bir güneş gibi sıhhatla dolup taşmaktadır. Evrene bir güneş kadar gereklidir, öyleyse kim onu var olmak serüveninden alı- kor, kim onun önüne engel taşları gibi sert ve donuk çıkar? Ha-yır evren yumuşak bir kireç taşıdır, insan da o taştan düzgün bloklar çıkartan bir taş ve yapı ustası. Demek ki çocuk o mavi dağlar ve altın rengi güneş çizer-ken kendi tatlı ve güvenli, «hanpy-end»li dramını anlatmaktan başka bir şey yapmıyor. Çocuk büyüdükçe içindeki dağ da büyüyor, güneş dağdan ayrılarak ortaya geliyor, derken batmaya yüz tutuyor.. İnsan olurken resim yapmak gücünde olsaydı batan bir güneşi çizerdi gibi geliyor bana..

34

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

Her insanın içinde büyüüp gelişen, rüzgâr akıtan, sır gü-müşünü seslendiren bir dağ vardır. Hayat önünde sıkışan her insan o dağa kaçmayı hayaller hep. Dağların, yeri sarsıntısız tutmak için yaratıldığını belir-ten kutsal hüküm, ruhçu yoruma, insan ruhundaki dağa da işa-ret etmiş olmuyor mu bir bakıma? Nuhun gemisi bir dağa indi. Hz. Musaya Sina Dağında yol gösterildi. Hz. İsa, meşhur vaazım bir dağda verdi ve dağda yüce-liklere çekildi. Ashab-ı Kehf, bir dağ mağarasına kapandı. Hz. Peygambere Cebrail Nur Dağında gözüktü. Yeni insan, dağın bu anlamını ve bu macerasını bilmiyor. O, Nuhun gemisini Ağrı Dağında ararken bir müze serüveni içindedir. Himalayalan aşarken Vedalardan habersizdir. Aln-lere tırmanan alpinistler, Alp Dağlarının en azından kader sa-vaşlarına alan olan işlevinden habersiz gibidirler. Onlar için da# yalnız bir tabiat olayıdır. Kendilerini ona koşturan gerçek eği-limi bile düşünmezler, içlerindeki dağı dışarda aradıklarının farkında bile değillerdir. Ey her evde en güvenli sandıklarda korunan ve en yüce

gecelerde çıkarılıp çocuklara gösterilen kutsal yüzükler! içinizde sakladığınız ve büyüteçlerle çerçevelediğiniz siyah kutsal dağlarla neyi anlatmak istersiniz?

Eski tapınaklar dağ uçlarını tutardı. Eski şehirler sırtlarını dağa verirdi. Kuleler dağların tacı gibi ışıldardı. Yeni şehir, dağı bir engel sayıyor ve dağdan kaçıyor. Suyunu dağ verse de o, dağa gönlünü vermiyor. Dağların hakkı denizlere bağışlandı yeni çağlarda. O da, bir dağın düzeyini

35

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

andıran deniz açıklarına değil.. Denizlerin karayla birleştiği yerlerde yaptığı çamurdan randevulara plajlara. Dağın bir kader, bir tarih, bir sosyoloji, bir estetik olduğunu, gerçeklere erilen bir çile yeri olduğunu insanlık unuttu. Dağ sesini işiten kulak, dağın eserini gören göz nerede? Geçen gece, sabaha karşı, düşümde haki bir dağ hayaliyle karşılaştım. Belki de kahverengi, belki petrol rengi bir dağdı. Tepelerinden iniyordum, iniyordum. Ben indikçe gök açılıyordu, ilk yamaçlara vardığımda gün doğmuş, kınalı toprağa ışıklarını saçmıştı. Sabahın tarla işçileri sessizce bağlara doğru gidiyorlardı.. Ben, kasabaya doğru iniyordum.. Uyandıığım zaman, çok kısa süren bir hayal çizgisinde yılların ağırlığını o dağın aldığı anladım. Bir hacamat gibi almıştı dağ geçmiş zamanın pasım. Ama geçmiş zaman geri geldi. Dağısızlığın acısı sabah karanlığında daha bir çöktü içime. Dağ sılası en kutsal bir sıladır. Eski yunanlılar fani tanrıların çıkaracaklarına kendileri Olimposa çıksalardı daha sağlam bir insanlık kurmuş olurlar, orada Tanrının tek olduğu inancına ererlerdi. Israiloğullannın bütün mahrumluğu, Hz. Musa Sina Dağına giderken Onun arkasından gitmemiş olmaları olmasın? Üç bin yıl sonra da Filistine dönüşleri bellibaşu bir dağ hasretinden başka bir şey midir? Çarpık ama literatürde ne de olsa son insan olan, Nietzsche'nin Zerdüsti bile dağda buldu kendi gerçeğim. Şehre indikten sonra da sıkıştıkça dağa kaçu. Kartal ki, dağın en soylu yüreğidir, bin yıl yaşar derler. Dağ ömrünü ona vermiştir sanki. Devlet-i ebetmüddet ömrünü. Orman ki, dağların giysisidir. Pınarlar ki, dağların köpükleridir. Çığlar ki, dağların paniği.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

Karlar ki, ölmeyen dağların sembolik ölüm ayinlerinin pelerinleri. Sesler ki, dağların yankılarıdır. Bellibaşlı yalnız dağların yankısı vardır. Ve öbür yankılar, dağ yankılarından oraya buraya bulaşıp kalmış bulutçuklardır. Dağların bulutları vardır. Bulutlar içinde dağ, harmanili bir roma senatörünün heykelidir. Dağların tutkuları vardır. Dağların büyüleri vardır. Dağların ermişleri. Her dağın kendine mahsus çiçeği, kendine mahsus yemişi, kendine mahsus rüzgârı vardır. Dağları kaldırın: ilk çağ, orta çağı silmiş olursunuz. Mitoloji ve masallar yere batar. Din ki, dağısız değil, dağ onsuz olamaz, o bile, kıvrımlarını yitirmiş olmaz mı?

SAMANYOLUNDA VEBA

Tarihine şöyle derinlemesine bakınca, insanlığın, çok ga-

rip bir deneyiş için var olduğu insanın aklına gelir bir an için. Tarih, bir çeşit deniz dibi gibidir. Orda parlak taşlar var. Yutan balıklar, kapanan sedefler. Tarihin diyalektiği gittikçe daha çok meydana çıkıyor ki, bu, ilk bakışta, irrasyonel, belki bir absürd, denilebüirse, mantıkî bir absürdtür. İnsanlar, hep tabiata karşı çıkarken, ilerde bir noktada, hep kendilerine karşı çıktıklarını görmüşlerdir. Gün olmuş, tabiata ve kendilerine büyüyle yaklaşmışlar. Gün olmuş, konuşarak yaklaşmışlar. Gün olmuş, olay içinde yaklaşmışlar. Fakat, insanoğlu, her denemede yorgun, her çıkıştan ürkmüş, her atılıştan yıkılmış.

Her hareketten sonra insanlık, adeta, bir ölümler sergisi halindedir. Korkulacak, umut yitirilecek, hattâ sınırlar sağlatn- sa gülünecek bir defile sonudur bu. Sanki artık insanlığın sonu gelmiştir. Ama, alanın en ummadığınız bir yerinden, bir el kal- kar, sonra bir baş doğrulur, sonra o adam, ne olup ne bittiğini anlar, sonra ayağa kalkar.

İşte o kişinin ayağa kalkışı önemlidir. Çünkü; sonra o, bir başkasını ayağa kaldırır. Sonra o bir başkasını. Sonra o bir başkasını.

Tarihte her hareket, hep bir kişinin ayağa kalkmasıyla baslar.

38

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

39

Grekl Medeniyetinin hazanında bir Roma, Romanın bağ- bozumunda bir hristiyanlık, Ortaçağın gün batımında bir Rö- nesans, Rönesansın altın noktasında bir Reform, Reformun arkasından aklın diktatörlüğü.. İslanışa, ilk insanın doğuşun- dan başlayarak, 6. milâdî yüzyıla kadar adsız ve arka plânda gelişerek gelmiş, o asırda, Mekke ufuklarında parlamayarak bir anda dünyayı bir gökkuşağı 'gibi sarmış, umutsuzluk ve hay- ret içinde, geceleri samanyoluna bakıp teselli bulan ve yaşa- ma güçlerini tazeliyen asil yaradılışlılar bir an için saadeti bul- muşlar, fakat sonra, bilmem hangi tarihte belki yine parlamak üzere, tarihin karanlığına, arka plânına karışmış, geçmiş. Her medeniyetin ölümü yeni bir medeniyetin doğuşu olmuş, her doğuşla bir çok ölüm vadleri, şartları ve imkânları çıkageliri iş- tir. Böylece, tarihi hep ölümler ve dirilişler olarak adlandırsak yeridir.

Gelelim çağımıza.

Büyük şehirde, 25 yaşında bir genç, önümüzde yürüyor.

Koşup ona yetişin. Sezdirmeden onun yüzünü inceleyin. Bu yüz, gelip geçene, ilk bakışta, tam bir kayıtsızlıkla, gerçekte her insanda, kendini kurtaracak bir haber tarzı keşfedercesinc kurnazlık, muziplikle çevrilir ve sonra içine kapanır.. Bu gen- cin peşini bırakmayınız. Bu genç, biraz sonra, istemiye iste- miye, aslında mahkûmu olduğu, fakat kendisine «sona umut gibi gelen, bu metropol caddesinden çıkacak ve gün görmez bir sokağa kıvrılacaktır. Üzerine, kurtarıcı bir yorgan gibi, ta- nınmazlığı, unutulmuşluğu çeken, bu adam, güneş böyle batar- ken nereye gidiyor?

Sokağı kıvrılan melankolik... İşte çağımızın en büyük so-

rusu. Onun peşinden gitmek, onun karanlık bodrumuna bir parça gün ışığı uzatmak, onu, bir insanın gülümsemesinin de mümkün olabileceğine, en umulmadık yerde bir dost elinin uzanabileceğine inandırmak.

Açlık, korku, salgın... Bunlar eski hastalıklar. Ama bu yenisi, bu, samanyolunu içten çökerten, insanda, bir gün basını göğe kaldırdığında, samanyolunun hallaç pamuğu gibi atıldığını göreceği ürpertisini doğuran, insanın bütün bir mahşerî hareket metamorfozunda kendi haline terkedilişi. bu en korkunç hastalık. En yeni veba, samanyolunda veba. İnsanlar, dışta birbirlerinin içine girmişler, ama içte ayrılmışlar, oldukça uzaklaşmışlar. Samimilik ve itimat, ortaçağa ırahsus edalar olarak yer yer bazı başarısız atılımlarda görülüyor. Plânlar, teklifler bir çok. Ama hiç biri, hastalığın sebebine köklü bir bakıştan mahrum.

Salgın, açlık, korku, bütün bunlar, insanın zamanla gelen ve giden tarihî problemleri. Ama bu sonuncusu, bu tipik bir melankolikte saf halde, fakat her insanda ise sununla veya bununla birlikte görülen, her hal ve kârda çağımıza has olan bu ruh hali, evvelkilere bir katılınca, mesele birden değişti. Artık mesele ne şu, ne bu şartın, ne şu, ne bu zamanın meselesidir. Mesele, insanın tarihî problemferinden biri olmaktan çıkmış, «gerçek» problemi olmuştur. Varoluş söz konusudur artık. İnsan niçin varolduğunu anlamak zorundadır. Ya bunu anlayacak, ya bu yaşamanın saçmalığına karar vererek «topyekûn intihar» a gidecek. Her ikisinin de belirtisi var. İnsan, gerçek problemine şimdiye kadar içten inandığı bir çözüm getirmemiş olmasının birikmiş tarihî neticesiyle karşı karşıyadır. «Ben neyim?» sorusu, filozofların sorusu olmaktan çıkmış, alelade insanın yaşamasının ana temeli haline gelmiştir. Ortada duran "er çeşit çılgınlık bu ölüm kalım sorusunu unutmak içindir. Fakat, her şeye rağmen insan unutamıyor. Ve öyle görünüyor si, cevan için tayin edilen gün, Seçme Günü, oldukça yaklaşıyor. Bakalım, insanlık neyi seçecek? Geçen çağların en titretici sorusu: «Nereye gidiyoruz?» sorusuydu. Buna, filozoflar, talî bir madde halinde, «Nerden

1

40

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

geliyoruz?» sorusunu eklerdi. Ve böylece, insanlarda, tarihin dinamizmi olurdu. Ve bir ilerleyiş vardı. Ama, bugünkü soru, «Ben neyim?», «Niçin vanm?», «Nerdeyim?» sorusu, bugünkü bu gencin ve arkadaşlarının sorusu insanı «mutlak»la yüzyüze getirecek soru, insanı durduruyor, zamandan hattâ eşyadan tecrit ediyor, bir insanın öbür insanlarla ilgisini yitiriyor. Bir insan ki, günün perşembe, ayın mayıs olduğunu bilmiyor. Ve bu çağda, iman tutmuyor, inkâr tutmuyor.

Bir çağ ki, onda ne ortaçağın o huzurlu imanı, ne '18 ve 19 milâdî asırlarının o kendine güvenen inkârı var. Bu çağ, Tarihle gelen ve her şeyi nisbîleştirmiş, «çıplak halde var oluş ve mutlak problemleri» nden başka bir şeyi göz görmez olmuştur.

Fakat uzak olsun kötümserlik! Değil mi ki, her medeniyet toz toprağa bulandıktan sonra, yeni bir «basubadclmevt»

vardır. Değil mi ki, insanlık her ölüm çırpınışından sonra kül-
lerin altından dipdiri çıkmıştı. Korkulacak bir şey yok. Belki
bir noktadan bir çıkış olur..

Üstümüzdeki tozu toprağı silkiyor muyuz?

Bizden umut. Umuyoruz ki, Gelen Çağda ve büyük İnsan-
lık Piramidinde, bizim neslimiz, sorunun mutlak olarak «ger-
çek (hakikat) »le ilgili bulunması yüzünden de biraz, gerçek
ve sonsuza uzanmış ve kendisinden sonraki bütün hareketleri
kendi hareketinin farktan olarak belirlemiş bir Diriliş nesli ola-
caktır...

GRAVÜR

insanoğlunun başarıya bir tutkunluğu var. Ünlü şuuraltı
kâşiflerinden Adler'e insanın hak veresi geliyor, insanları ikiye
ty iyo au, içe dönük, dışa dönük diye. Ve bütün olup b,-
T benliğin etrafında döndürüp duruyordu. Ona gön.insan
eşyayı ölsün, öbür insanları olsun, kendi açısından kendisi içm
değerlendirendir; ve bir yerde başar, gördü mu o onun Mb
de hep ulaşamadığı şey, özlemi olduğu için çarpılır. Ama, başa-
rının, bir gerekçe bile aranmaksın, dayandığı değerler araş-
tırılmaksızın, tek başına, çıplak halde başanrun W™*^
gibi çarpıcı bir etki yaptığı, hiç bir çağda, hiç bir medeniyette
görülmemiştir. Biz başarı derken, geniş anlamda başarıyı de-
miyoruz. Dışanlaşan ve hemen öbür insanlar, küçük çaptaki
veya büyük çaptaki sultasına alan bir hareket.
Grek medeniyetinde, Eflâtun devletinde, Hristiyamıkta
başarının yanında erdem faktörü vardı. İslâm ülküsünde er-
demden başka faktöre yer yok. İslâm Sitesi bir Erdem Sitesi-
dir. Basan,' İslâmda erdemi (fazileti), marufu gerçekleştirmek
yolunda olursa mümkündür. Ve ancak Allah için. Yanı, başa-
nmn damarlannda dolaşan kan erdemdir îslâmda.
Batı Medeniyetinin temelinde, Rönesansta maddecilik bir
minyatür olarak başlamıştı. Madde ancak hareketle yaşar. Ya
baş eğer, ya baş eğdirir. Dünya düzenini, insanhk bu çerçeve-
den düşünmeğe' başlaymca, hüküm verme, insanüstü tabaka-

İiiii

42

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

dan insanlar arasına düşünce, önemli olan Basan oldu, mad-
deye basandan biraz bulandı.

Madde ezdikçe başarı zevkine yakalandı, bu zevk arttık-
ça gözlerde erdemın değeri düştü. Başlangıçta, maddecilik bir
minyatürken, erdemcilik bir minyatür oldu.

Ve böylece çağımız, «Basan Cinneti» çağı oldu.

Şu Batı Medeniyetinin uç noktalarına bakalım; siyasette
uç nokta makyavelcilik, felsefede uç nokta pragmatizm ve ek-
zistansiyalizm, dinde uç nokta rahiplik, iktisatta uç nokta kapi-
talizm, ideolojide uç nokta komünizm. Bu uç noktaların çiz-
diği medeniyette Basan totemdir, tabudur. Her şey onun için-
dir.

Şu komünizme bakınız, insanlığı kurtarmayı iddia eden
bir doktrin ki, kinden doğmuştur. Çağımızın bu korkunç hedi-
yesine hangi medeniyette raslanır? Soruyoruz, hangi medeni-
yet kinden doğmuştur? Yunan medeniyeti mi, Hristiyanlık mı,
İslâm medeniyeti mi? Şu komünizm, fikri düşmanını ve bir-
kaç genci tankla ezer ve bunlardan bir karayolu yapar, tnsanı
bir bitkiye indirmek ister. İnsanı bir bitki yapıp çıkar. İdeolo-
jisi bitkiciliktir. Allah aradan kaldırılınca, insan ortada kalır.

Derken, insanlar arasında bir farklılaşma başlar, böylece insanlık putatapıcılığa, pagan ideale dönmüş olur. Şu komünizm ki, onun insanları, bir bitki gibi yaşayan, çalışan, çiftleşen, çoğalıp yeniden çalışan ve devlet denen o kalpsiz makinaya bir şeyler yetiştirmeye çalışan kümes hayvanı değil de ne? Bu doktrin, insanlara, fantezi kabilinden olsun, bir şeylere inanmak hakkını bile tanımaz. Bu doktrinin lügatında «acımak» kelimesinin yeri yoktur. Bu doktrine göre tarih kendileriyle başlar ve insan devlet önünde, topluluk önünde bir hiçtir. Bu uydurma dinde, tanrı maddî Başarıdır. Aya bir füze fırlatmak: İşte bu hareketin liderlerinin geceli gündüzlü çalış-

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE 43

tırarak yapmak istedikleri. Onlar artık insanlığın problemlerine "özlerini kapamışlardır. Bütün iş insanların, insan kafa ve vücutlarının sağlığı, rahatı değildir. Bütün iş, Aya çıkmak ve oradan Öbür insanlara, komünist olmayanlara bir Firavun edasıyla, «Tanrı Benim» demek, «Ben ezerim». Bu kadar bin yıllık tecrübeden sonra, insanlığın tarihinde şerefli köşeler tutan binlerce örneğe rağmen, bu yeni insanların yapmak istediklerine bakın! Aya çıkacaklar. Dev Aya çıkacakmış. Sonra uğursuz ayağını dünyada hangi ülkeye bassaymış, tamammış o ülke! Zavallı dünya! Bu, tarihi silmek, insan cinsini bir bitkiye indirmek isteyen, kinden doğmuş, açlık manyası doktrinin karşısına çıkan öbür ucun da yetersizliği apaçık. Onların da temelli bir insan sevgisinden, bir erdem temelinden hareket ettikleri yok. Onlar da materyalizmin bir çeşidi. Elmanın öbür yansı. Avrupa korkunç bir melankoli içinde susmuş düşünüyor. Bir çare arıyor. Dünyanın bu köşesindeki, materyalizmi din yapmış «tarihsizler»e dünyanın öbür köşesinde karşı duran «az tarihliler» de, bu eski insanlara hiç de kardeşçe, erdemli insanlara insanlara yakışır tarzda, erdemi bir dini yayar-casma yayar bir şekilde davranmıyorlar. Onların da devleri, kralları var. Otomobil kralının, petrol kralının edasında, Firavunun edasında bir gravür yok mu? Çağımıza has bir olay olan trafik kazaları bile, başarı yarışmasını, at yarışını seyreder gibi heyecanla takip ediyor. En büyük heyecanı snor, birinin diğerini yenmesi, siyasette yenme, ekonomide geçme... Hep bu, hep bu... Eskiden, görülmemiş bir usulle bir başarı elde eden, meselâ bir gönye oyunuyla bir kale alan, büyücü sayılır ve lânetli otardı. Şimdi, bu, alkış konusudur. Çağımıza has bir olay olan trafik kazaları bile, başarı he-yulasına her gün sunulması mecburi bir kahvaltılık sayılırsa yeridir.

44 DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

Reklâm masraflarının elde edilecek masraflarına ulaşması, taylorizm, propaganda sanatı hep, bu çeşit haricî basan esas, na dayanıyor.

Batı Medeniyetinin Doğu ülkelerinde uyandırdığı aşağılık duygusunun kökü de bu, materyalist yönde gelişen, ezici, şahsiyeti yok eden başarıda değil mi?

Başarının, gelişmesi, insanoğlunu, ruhunun en alt noktasında korkutmak oluyor.

Ve insanlık, başını yukarıya kaldırmış, sihirbazların oyununu seyreder gibi yerden göğe vuran başarı tuluatını gözlüyor ve her görülmemiş numarada, dehşete düşüyor, heyecanla yere kapaklanıyor.

Erdemlikle, erginlikle, ilkin kendim karşısındakine feda ederek, kardeş muamelesi yaparak insanlığa, ilk insandan baş-

layan ve sona kadar giden erdemci fikrin alçak gönüllülüğü nerede, çağımızın basan havarilerinin edalarındaki çekilmez gurur nerede?

LÛTUN, ARKASINA BAKIP TUZ HEYKELİ OLAN KARISI GİBİ

İnsan eşyayla gerçek ilgisini yitirmiştir; daha doğrusu o eşyayla ters ilgiler kurmuş, eşyaya kilitlenmiş. Eşyayla insan arasında bir mesafe kalmalıydı; o mesafe kaybolmuş. Bir resmiyet olmalı, bir disiplin bulunmalıydı, o resmiyet kalmamış, o disiplin bozulmuş. Eşya çizgiyi aşmış, bir lâubaliliktir başlamış. Gordiom düğümü, Truva atı, mavi sakalın anahtarı, folklor ve edebiyat.

Eşyayla insanın bu derleniş şekli tarihî bir illiyet bağının sonucu mudur? Hayır. Belki tarihin durduğu, işlemediği, gözlerinin zehirli bir küle battığı, kanatlarının kirli bir ışıkla yandığı, unutkanlaştığı, aptallastığı, bunadığı bir vakitte oldu bu iş. Halbuki insanın tapsa da (totem), korksa da (tabu), eşyadan kendim ayırdığı bir ilk çağ, eşyayı umursamadığı, göz alanının dışında tuttuğu, değerlerini bir başka temel üzerine oturtan orta çağ, eşyadan hür olduğu, eşya kompleksinden kurtulduğu, onu olduğu gibi gördüğü altın çapar olmuş.

Bugün. Bugünkü insan eşyaya tapıyor mu, ondan nefret «u ediyor? Bir bakıma, biri, bir bakıma öbürü. Gün oluyor, bütün kurtuluşu ondan trekliyor; gün oluyor ondan koruyacak «sığmak»lar, «tilki oyukları» arıyor. Ona tek çare diye sarıldıkları vakitler, o kör, sağır ve dilsiz bir kütledir; ondan kaçtığı zaman karşısında yine o vardır. Ayağı ona takdir, yüzü ona

46

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

47

kapaklanır. İnsan, her seferinde benliğinin bir kısmının eşyalaştığını fark ederek akün ötesindeki bir buzul ikliminde donuyor. Lût'un, gerisine bakıp, tuz heykeli haline gelen karnı örneği.

İnsan eşyayı ilerlete ilerlete kendisine kadar getirmiştir. Fakat, bu arada, kendisini de olduğu yerden hiç olmazsa yaradılıştaki insanla eşya arasında bulunan o ilk ARALIK kadar ileriye götürmeyi, huzurun sarü olan ilk karayı korumayı unutmuş. Eşya artık insanın yerini almağa, onu istihlâf etmeğe başlamıştır. İnsanın eşyadan bir parça, eşyanın insandan bir parça olacağı günler pek yakın. Bu, ölümün acı bir türlü değil mi? Eşya, Allanın halifesi olmak fırsatını kaçırmış insanın halifesi olmak yolunda dakika öldürmeden, sağlam adımlarla ilerliyor.

Klasik şiirde bir kaide vardır: ölçüyü farkedilmeyecek şekilde kullanmak. Saint - Exunery'ye göre zamanla eşya yerini mücerret kaidelere terk edecek. Bu soyut düzen eşyanın yerini alınca tabiatı yenmiş olacağız. Cevabı ben vermiyorum. P. Valery veriyor ve diyor ki: asıl tehlike tecritten doğan bu kapalı sistemler dünyasındadır. Realitenin ve bu tecritler düzeninin, konkre ile abstrenin kompleks ile basitin çatışması: işte insanı huzursuz yapan asıl sebep! Elle yapılmış eşya gün gün biraz

daha tabiatla aramıza giriyor. Geometri ile tabiatın kavgası : işte bizim modern hafakanımız. Bunun yerine eşya gün gün kendini bizden ya kendinden kurtarmağa çalışsaydı, bir gün-doğuşunun ilk alâmetleri bugün hemen hemen belirmiş olacaktı.

Çare ne buna peki? Bir takım insanlar çıkıyor ve çare olarak bir aldatmacayı ileri sürüyor. Ufak ufak tuzaklar, aşk ilânları, çıkartmalar, gerilla, geri çekiliş... v.s. hep eşyaya karşı. Yani eşyayı aldatayım derken kendini aldatacaksın... Çünkü

eşyayla insan arasında kurulmuş çılgın tabloyu yere çarpmıyorsun. Zinciri kırmıyorsun. İnsanın eşyayı tefsir tarzını değiştirmiyorsun. Eşya hakkındaki görüşünün çıkış noktasını olduğu yerde bırakıyorsun. Eşyayla insan arasındaki bu sebepsiz mistisizm arabını görmüyorsun. İnsanın eşya hakkındaki bâtil inancını yıkmıyorsun. Bir takım insanlar da çıkıyor bâtil inancını yıkmıyorsun. Bir takım insanlar da çıkıyor ve hemen insanı eşyaya irca ediveriyorlar. İnsan eşyanın tarihidir onların diyalektiklerince. İnsan eşyanın bir türüdür o kadar. Öncekiler, insanı eşyanın soyundan getirerek, onu totem ve tabu yaparak bir yanlışlık yapıyorlardı, bunlarsa, eşyayı ideal bir çizgi olarak çiziyorlar ve insanı ona doğru götürmeğe çalışıyorlar. İnsanın en asil yanını, eşyadan ayıran yanını bir kül gibi savurmak, onlara göre tek kurtuluş çaresi. Halbuki çare bu olduktan sonra çare aramağa ne lüzum vardı? Halbuki, Yaradılıştta eşya ve insan belki yanyana, fakat birbirinden farklıydılar. Bunları birbirine karıştırdıktan sonra, aklın çektiği sıkıntının ne önemi vardı? Tarihimizi dolduran o fikirlerin, inançların, mucizelerin, harikaların, absürdlerin, olağanüstü ve akıl üstü çıkışların hiçbirinin realitesi yoktu da, tarih, hep boşuna çalışmış da, hep anlamsız bir akıştan başka bir şey değildi de niçin bu eşya filozoflarıyla yeni bir anlam, tarihin gerçekliği, insanın realitesi geliyordu? Tanrıya, istisnaya, olağanüstüye ve «f ark »a inancın bu insanlar, kendi çağlarına aklın açıklayamayacağı bir gerçeği bulmuşluğun ebedî monopolünü tanımakla, Tarihin ve Anlamın kendileriyle başladığı iddialarının ardında bir yalancı peygamberlik yattığının farkına varmıyorlar; daha baştan, kendi çıkış noktalan, diyalektiklerinin temeli tenakuzlarla doluyor.

İnsanı bu eşya ablukasından kurtarmak, batıl bir itikat halini almış bu eşya sevgi ve korkusundan ayırmak, onu yeni bir eşya fikriyle donatmak, eşyaüstü bir fikrin ameliyatıyla yeni doğmuş bir çocuk haline getirmek ve ona kendisi hakkında

48

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

sağlam bir bilgi verdikten, eşyadan ayıran çizgisini yeniledikten sonra onu eşyanın karşısına çıkarmak: işte çok az da olsa yeni bir gençliğin rüyası budur. Onlar, yeni bir dünyanın ilk horoz seslerini işitiyorlar ve bir vahyin kulakta bıraktığı çın-gırak sesine benzer bir garip, henüz tam olarak anlaşılmtyan bir sesle içleri ürperiyor.

TABIATIN VAZİFESİ

Gün doğmadan, birçok doğu dağında görüldüğü gibi, bir peygamber makamı veya bir velî türbesi olan bir dağda, o ziyaret binasının önünde, ayaklarınızın altında uzayan bir ova

-sonsuzluktan bir fragman, bir arya-, sizi saran ve her hücrenizi teker teker uyandıran bir gümüş meltem -hava-, ayakta dimdik duruyorsunuz. Veya ben duruyorum. Yüzünüzde, çizgileri dolduran bir loşluk var. Bu yüzle- siz veya benim bu yüzüm, bin yıl yaşamış fakat yaşlanmamış, başka bir gençlikle genç bir insanın yüzü. ölmeyi deneyen bir yüz. Bir vakit ki, tabiat olağanüstüdür ve en güçlüdür. Ben olağanüstüyüm ve en güçlüyüm. Tabiatın güçlülüğü, benim gücümü kırmıyor, arttırıyor. Kendi içimde kendimi, tabiatın gücünden, ötürü, gittikçe güçlendiğimi, gittikçe dirildiğimi, gittikçe belirlediğimi farke diyorum ve duyuyorum. Tabiat, daha çok ortaya çıkmama yarıyor. Sonra doğuda bir is karartısı. İçimde de değişiklik. Bir şey patlıyacak biliyorum. Bir şey yarılacak ve içinden bir «neşvünema hışırtısı* gelecek. Ben de kendimde neşvünema buluyorum. Ruhumda doğum sancılan. Ölenler ve doğanlar. Kaybolan karaltılar ve bir çocuk. Bir sıkıntı anı. Sonra ufukta yenden bir aydınlamış. Derken bir kızartı. Akımdaki dağ, içimde-Kijiehir, ufkumdaki renk boyuna akıyor, bütün bu akışın tek değişmez yanını anlıyorum. Bu, var olmaktır. Güneş, kırmızı, soğutulmuş bir ateş közü gibi, ilkokul çocuklanm yaramazlığıyla, zınlaya zıplaya dağın ucundan çı-

50

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

51

karken içim hop ediyor. Bir annenin eliyle çivitlenmiş yatak çarşaflarının maviliğiyle sıhhatli ya o dağlar! Emekliyen bir çocuk gibi güneş, kâh sağını, kâh solunu dağın üstünden kaldırıp yavaş yavaş yükselirken, ortasında dönen ışık, içime tutulan bir projektördür sanki. Her şeyi öğrenmek isteyen bir çocuk gibi bu dayanılmaz ışık, bende, çılgınlar gibi, gerçeklerin yangınına ateşliyor. Ve o zaman biliyorum ki, güneşle birlik tabiat, «değişmez gerçeğe» doğru hızla akıyor. Onu anyor, onu istiyor. Ondan yanadır. Ona dönüktür. Bu güneşin yüzünde, bir Nietzsche lekesi, bir Marx gölgesi, bir Russel çiziği, bir Kalka çukuru, bir Freud yarası bulunsa da, yüzünün her yanına yaydan, bir Hz. İbrahim bıçağının parıltısı Hz. Musanın elinin nuru «yed-i beyzası» ve en büyük peygamber, son peygamberin alın nuru güneşe esas ruhunu ve fonksiyonunu, anlamını veriyor. Ve ondan Hz. İşarım horozunun sesi geliyor. Biliyorum ki, O Hz. İbrahim'den bize kadar herkese, o büyük Yaratıcıyı hatırlatıyor. Ona şahitlik yapıyor. Onunla birlikte ben de ona şahadet ediyorum.

Kuşluk, öğle, ikindi, vakit vakit tabiatın yeni biçimler ve tesirlerle bize gelişi ve bir abdest gibi, bir teyemmüm gibi bizi tazeleyişleri ve bizim içimizde oksitleşerek paslaşmaya yüz tutan «mutlakı duyma küreembzin yüzünü silip çarlatmasıdır. Bu ateşin eşelenmemekten kül bağlaması gibi, fânilige şartlanacağımız, alışkanlıkla izafilik kabuğuyla örtüleceğimiz her an, Büyük Güç'ün sihirli değneğiyle bir vuruşta değişen kadifeden tabiat çıkagelir ve bizi tekrar ebediliğin tüylü derisine dokundurur. Onun vazifesi de bu.

Sonra aksam, görünmeyen şeffaflıkta çöker, çöker, çöker. İnsan, İskender-i Zülkarneyn gibi yüzyıllar kalınlığındaki ka-

ranlıklar içindeki «abı hayat »ı arayan bir ışık olur. Yalnızlık, bir çocuğun kundağı gibi onu sarar sarar. Bütün dünya şartları bir sis haline gelir. O en yalnız anında birden yalnız olmadığı-

nı bilir. Birdenbire bir şeyi bulur. Bir anda bulur onu. «Kalınlaşan bir duvar» gibi olan gecenin içindeki, metafiziğin bu ateş böceği, tâyin edemediği bir süre, belki bir ân, belki bir yüzyıl^ belki «zaman» boyu bir vakit geçtikten sonra, açık ve keskin bir ses duyar:

«Ey örtülere bürünmüş adam, kalk!»

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

53

USÛL

Aydınlan, bütün doğu ülkelerindeki aydınları birkaç bölüme ayırmak mümkün. Topluluğun gidişini unutmuş olura uyan aydın. Olura karşı aydın. Oluru az bulan aydın. Doğu ülkeleri, hele müslüman ülkeler, iki yüz yıldır bir «batılılaşıma» oluşu içindedir. Bu oluş henüz bitmemiştir. Yani, başta Ortadoğu, hiç bir doğu ülkesi, tam batılı olmamıştır. Ne Türkiye, ne İran, ne Hint, ne Arap ülkeleri. Osmanlı İmparatorluğu Batının yüzlerce yıl süren saldırılarına iyi dayanıyordu. Ta Batı, büyük endüstriyi kurup o yolla Osmanlı Devletinin çevresindeki bütün ülkeleri sömürge yapmaya, Osmanlılara fikrî ve maddî gücünü bütün yenilikleriyle toplu olarak yöneltinceye kadar. Osmanlılar bu hareketin karşısına içten dayanışmalı yeni bir güçle çıkamadılar. Çıkamadıkları için gün geçtikçe batının diyeceklerini dinlemeye başladılar. Batı diyeceğini açıkça söylemiyordu. Her zaman olduğu gibi, dolambaçlı yoldan gidiyordu batı. Kurtulma çarelerini gösteriyordu! Bu çareler «batılılaşıma» dediğimiz olayı getirmiş oldu. Ve iki yüz yıllık maceradan sonra bilinen tarihî olaylar oldu, imparatorluk çöktü .bugüne geldik. Bu batılılaşıma olayı sonucunda, bir «aydınlar sergisi» oldu. Bu aydınlar, doğu ülkelerinin batıya doğru kayışını artık oldukça olağan karşılamıyorlar. Bunun dışında çözüm tanımı-

yorlar. Kendi ülkelerinden, kendi tarihlerinden, kendi şartlarından bir tez çıkarmayı geriye dönüş, «irtica-gericilik» diye adlandırıyorlar. Onların kendi aralarında ayrıldığı başlıca nokta, batıdaki gibi fikirlerin iki uca gittiği gibi bir ayrılıktır. Memleketimizde olay çok daha belirgindir. Çok aydın için, arık problem, batılı olup olmamak değil, nasıl bir batılı olmaktır. Yani tarz tartışılıyor, esas değil. Hatta o kadar ki, «batıyı seçme» problemini konuşmak, aydınlan üzmette, onlara soğukkanlılıkları kaybettirmekte, tartışmayı hemen gazete ithamlarına havale edip bir polis işi haline getirmeye sürüklemektedir.

Ben bu davranışa «batı hayranlığı» demeyeceğim. Bu bir «batı mağdurluğudur. Bir bakıma, batı, iki yüz yıllık çalışması sonucunda, alınının teriyle bunu almıştır. Aydın, doğusundan başyarak her geçen gününde, karşılaştığı ve kendini şartlandıran bütün kültür değişmelerinde, elinde olmadan, bir etki alıyor ve bu etkiler yavaş yavaş bir kişiyi ve bu kişiler bir olayı meydana getiriyorlar, işte bunun adı «Batılılaşıma»dır. Bu aydın için, artık her şey batıya doğrudur. Müzik, şiir, hayat tarzı ve bütün şahsiyet.

Artık bu aydın, bir mesele karşısında kaldı mı veya kendine bir is verildi mi aklına ve sağduyusuna başvuramaz, «Avrupada şöyledir» diye başlayan bir çözüme gider. Hele o konuda batıda akla gelen birbirine aykırı iki çözüm varsa işin içinden aruk çıkılamaz. Her aydın işine gelen çözümden yana çıkar ve arada bir «Avrupada böyledir» sözü duyulur. Geriye dönen değil, ileriye gören, milletinin, insanlığın büyük ve asil bir tarihi olan topluluklarından biri olduğunu anlamış bir aydın gurubu daha var. Onlar artık doğu, hele islâm ^illetlerinin kendilerine dönmelerini, önce var olmak gerektiğini (böylesine batıblastıkça da var olmaya hiç bir vakit imkân bulatntyacaklarını), bir kere var olduktan sonra belki alçakgö-

54

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

55

nümlü ama şahsiyetli, diriltten yeni bir dünya görüşüyle, kendilerine has bir yaşayış tarzı kurmaları gerektiğini söylüyorlar. Yeni bir yorumla medeniyetlerinin doğuş noktasına bakıyorlar, dünyaya «üçüncü bir görüş»ü hatırlatıyorlar. Bu aydınlar, kendi milletlerini millet yapan unsuru arttırmak, ondan yeni bir yaşayış çıkartmak istiyorlar. Batılılaşma olayının hazırladığı öbür aydınlarsa bu çıkışa sinirleniyor, bunu, bir «geriye dönüş» olarak adlandırıyorlar. Ve ellerindeki bütün teknik propaganda vasıtalarıyla bu aydınları susturmaya çalışıyorlar. Fakat hiç kimse, olaya kuş bakışı bakılırsa, hatta bir avrupah gibi bakılırsa, aydınlardan bir kısmının, yabancı hatta uzun vâdede istilâcı bir kültürle kendi kültürü arasındaki fikrî çatışmada, kendi milletinin kültür temellerine karşı olarak öbür kültürün safında yer aldığı, kendi medeniyet ve kültürünü son ana kadar korumaya ve kurtarmaya çalışan o bir avuç aydına bütün güçleriyle yüklendiğini, onlara ikide bir ve yakışsız şekilde sıfatlar taktığını, onları hor gördüğünü, onlara konuşma hakkını bile tanımak istemediğini tesbihte gecikmez. Batı görüşüyle, islâm dünya görüşünün çatışmasında (batının bile bugün kendini yerden yere vuran otokritiği düşünülürse) islâm aydınlarının henüz kişiliğini kaybetmemiş gurubuna, inanmasa da yardım etmesi gerekirken, bir kısım aydınlardan, batıdan çok ve batıdan önce, kıyasıya vurmaları, bugün seçkin batılı aydınlarca hayretle gözlendiği gibi insanlık tarihinin en ibret verici olaylarından biri olacağına şüphe yoktur. Batıyı seçtiğine ve kendinin artık tam bir batılı olduğuna inanan ve buna tam ve hür seçimle vardığını sanan bu «batılılaşmış» aydınlardan birdenbire ve hemen tam bir inançla kendi milletinin kültüründen yana çıkmasını bekleyemeyiz. Çünkü onlar, iki yıllık savaş bilançosunda savaş alanına serilen kayıplardır, savaş kayıplarıdır. Kendileri bu fikir savaşında kendi safına katılarak çarpışma imkânından mahrum olmuşlarsa bu-

un. suçu kime ait ve bunun kefareti karşıya katılıp kendi safını bozmaya çalışmak mı olmalıdır? Bir takım aydınlardan, kendi milletinin ideali uğruna, kendi kültürünü kurtarmak için direnmelerinde, kendisinin, yetişme tarzı gereği (bir batı mağduru olduğunu itiraf ederek) yürekten inanmasa da, onlara yardım

etmesi, sırf tarihin teklif edeceği bir usul bakımından olsun gerekli değil midir? Çatışma sonucunda, millî tez kazanırsa, karşıda yer almalarında özürleri ne olacaktır, millî teze katılmalarını açıklıyabilseiler bile. Yok, millî tez ebedî bir yenilgiye uğrarsa, eh o zaman bu aydınlarımız rahat rahat istedikleri yaşayışa kavuşabilirler. ülkelerinde aydınlar işte Doğu ülkelerinde, hele islâm tıpkı böyle.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

57

TEHLİKE MEDENİYETİ

Günümüzde, medeniyet ve kültürlerin tarihinde rastlanmayan yeni bir oluş var. Tarih boyunca gelip geçmiş her medeniyet bir başka medeniyet tarafından ortadan kaldırılmış, kuvvetten düşürülmüşken bugünkü batı medeniyeti kendi kendini ortadan kaldırmaya çalışıyor. Tarihte ilk defa olarak bir medeniyet kendi kendine karşıdır. Kendini yok edecek şartları yine kendisi hazırlıyor.

Yunan medeniyetini Pers ve Roma akınları yıkmıştır. İslâm medeniyetini Baü Medeniyeti her nasılsa elde ettiği maddî bir üstünlükle, bir vakit doluncaya kadar, zincire vurdu. Ama bugünkü Batı Medeniyeti hiç bir dış faktör olmadan, kendi içinden kavruluyor, çökme belirtilerim veriyor. Tarihte ilk defa olarak bir medeniyet intihar ediyor. Bu, ne şundan ne bundan, yine Baü Medeniyetinin karakterindedir. Batı Medeniyeti, Bir Tehlike Medeniyetidir çünkü. Öbür medeniyetlerde tehlike hep dışta olduğu halde, Baü Medeniyetinde tehlike içtedir. Tehlike, her medeniyet için bir korku iken, Baü Medeniyeti için bir yaşayış sebebi, bir nev'i ruhi yiyecektir. Adeta o olmazsa yaşayamaz. Onunla yaşıyor ama gün geçtikçe zehirleniyor. Kokain alışkanlığı gibi. Her an, dozu yüksek bir tehlike onun hayatına son verebilir. Hatta, daha ileri gidilerek denilebilir ki, Baü medeniyeti bir nev'i, tehlike-

nin gerçekleşmesi (realizasyon)dir: Tehlike, realitenin kayalarına çarpa çarpa bir petek oluyor; Bu, Baü Medeniyetidir. Bu medeniyetin tarihî çıkış noktasına bakalım. Coğrafî keşifler, tehlikeli sergüzeştler, barutun icadı hep bu çıkışa denk geliyor. Bu çıkış, bir ibre gibi ıTehlike»yi gösteriyor. Bu tarihî gelişme gittikçe artıyor ve belirli bir hal alıyor. Bir örnek olarak söyleyelim, bu gün, en büyük sanat, ilim ve siyaset adamlarına verilen en büyük armağan Nobel armağanı bile, bir «tehlike» icat eden, dinamiti icat eden kişinin ortaya koyduğu bir paradan ibarettir. Yani sanat eserini bile tehlike ödüyor, sulh mükâfatını tehlike veriyor, bu medeniyette.

Bu medeniyetin insanlığa getirdiği her yeni şey, bir riski (rizikoyu) da beraberinde getirmektedir. Bir otomobil bir huzur getiriyorsa bir tehlikeyi, bir huzursuzluğu da getiriyor. Elektrik, bir şehir için (onu bir anda havaya da uçurabilecek) bir nimettir. Havagazı, en uysal bir kadının eli altında en uysal hizmetçi! Ama onunla ne de kolaylıkla, ne de güzel intihar edilir!.. Bu medeniyetin her eserinin hemen bitişiğinde ölüm, intihar ve tehlike var.

Bir saniyede iki yüz elli bin kişinin canına kıyan atom bombasını mı, gaz harbini mi, yoksa her gün ölümün kapısını

çalan jet uçuşlarını mı haürlatalım?

Cihan harpleri bu medeniyetin eseri. «Topyekûn harp», «Topyekûn savunma» kelimeleri, bu medeniyetin günlük sözleri arasına girmiştir.

Tehlike onlarla da yetinmiyor, yalnız görünen yanımızı sarmakla kalmıyor. Kafamızın içini, ruhumuzu da bir reklâm, bir propaganda bombardımanına tutuyor. Fikirlerimizin çoğunun peşin hükümler olduğunun, rotatiflerin altından çıktığı farkında bile değiliz. Durumumuz, duvarları hep aynı kelimeleri tekrarlayan bir hücredeki adamın durumundan farksız-

,58

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

59

dır. İster istemez duvarların kelimelerini tekrarlıyoruz. Orta çağın «üstads fikrine çatmak hakkını kendinde bulan çağımız, üstatlığı hükmî şahıslar, hattâ müessese haline getirmiş, eşyayı da bu yolda vazifelendirmiştir. Orta çağda, kendine güvenen, üstatla veya üstatların talebeleriyle münakaşa eder, fikir bağımsızlığına koruyabilirdi. Ama bugün ne münakaşa edilecek kimse vardır ortada, ne de ona vakit bırakılmıştır. Düşünmeye bile vakit bırakılmadan kafalar dolduruluyor, ruhlara ütüleniyor. Gazete, televizyon, radyoyla kim münakaşa edebilir?..

Bu medeniyeti kötülemek için sıralamıyoruz bunları. Bu medeniyetin ana özelliğini ortaya koymak için bunları söylüyoruz. Bu medeniyetin ana vasfı budur: Tehlike. Ahlâk telâkisine, kadının cemiyet ortasında durusuna kadar bunun da sebebi yok değil... Madde, çeşitli şekilde ortaya çıkan varlıkların en görünendir; en basiti, en ucu. Yokluk, ölüm onun hemen çevrilebildiği, ona en yakın, ona bitişik olsa gerek. Yani belki madde, en çok karagözdeki kartonlara benzeyeni varlıklara. Dimdik duruyor. Bir de düştü mü tepe taklak gidiyor. Batı medeniyeti, daha çok bir madde medeniyeti olduğu için madenin getirdiği her tehlike, ruhu istilâsından ve insana hükmetmek isteşinden doğan her abes, ona da yüklü.

Bu medeniyetin fikir temeli pozitivism oldu. Pozitivism yokluğu, ölümü koşunak, inkâr etmek ister. Bunun için onun sıkıştırır ve gerer. O, bir yay gibi çekilir. Ama ilk fırsatta fırlar ve «ispat-ı vücut» eder. Öbür tmedeniyetlerse (hele islâm medeniyeti) madde dışındaki ve üstündeki âlemin hakkını verdiği, ona insan hayatı içinde bir yer ve vakit, bir seremoni ayırdığı için bu türlü patlak vermeleri önler. Madde at gibidir; böylesine kamçılanırsa parlar. Bu medeniyete karşılık, örnek olarak diyelim, İslâm medeniyeti, insanüstü âlemin de katıldığı, mukaddesler ülkesinin baş sığınağı bir sulh, iyilik-ve huzur medeniyetidir. Onda ülke bir iyilik ülkesi (Beldetün tayyibe), bir

1 İh ve emniyet ülkesi (beledün emin)dir. Orda herkes, birbirini 'gördüler mi, «selâm», «selâm», der. Batı medeniyetinin getir- | <jiği ise cehennemi bir hayat şartı ve iklimi olmamış mıdır? Manevî alanda da durum değişmiyor. Bugün, doğuda görülen siyasî buhranla, ahlâkî ve içtimaî buhranla bu medeniyetin alâkası gün gibi açıktır. Bu medeniyette «hürriyet» üzerine bu kadar düşülmesi bile, onun hürriyet asıkı bir mede-

nivet olduğunu gösterdiği kadar ve daha çok, hürriyeti tehdit eden bir medeniyet olduğunu göstermiyor mu? Bu medeniyetin çok meyvesi komünizm, insanları Devletin ve planların kölesi haline getirmiş değil mi?

Bu medeniyetin, tarihteki çıkış noktasına bir daha bakalım. Rönesans, birkaç unsurla geliyordu. Bu unsurlardan, «gerçeği araştırma», tecrübe unsurunun emrine girdi. Tecrübe daha çok maddenin üzerine toplandı. Ruhçu unsur, maddeciliğe sırf bir tenazur güzelliği verdiği için, sırf bir fon olarak onun daha iyi belirmesine, göze çarpmasına yarasın diye aılıkondu! Ve bir çocuk doğdu: Tehlike.

Maddecilik, M uç olup üstünde çatışırken, resmî ruhçu unsur, tam bir oportunist tavizci politika gütmekte, resmî olmayan ruhçuluk ise, derin bir melankoli içinde susmuş oturmaktadır.

Gerek ruh ve kafasını, gerek varlığını böylesine hükmü laltına alan, ezen büken, istediği gibi değiştiren, istediği oluşa (şartlandıran bu tehlike medeniyetinden insanlık ne kadar korkpa yeridir. Bu medeniyetin, insanlık için «ihdas» ettiği tehlike l hali, bu gün bizi var veya yok olmak meselesiyle karşı karşıya bırakmıştır. İnsanlık, bir çılgınının bir düğmeye basmasıyla mahvolursa, bunun sebebi ve sorumlusu bu medeniyetten başka kim olacaktır?.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

61

MADDE ÖRÜMCEĞİ

Çok gün, gün doğmadan uyanamazsınız. Hep gün üzerinize doğar. Çok kere kuş sesini, ağaç hışırtısını duymazsınız. Akşamların kederlerle çöküşü eski şiirlerde kalmıştır. Siz ya büyük bir şehirdesiniz; hep insanların adım başında kurdukları barikatlarla boğuşmaktasınız. Gören namuslu bir göz, kollarınızdan ve başınızdan bir kan sızdığını inkâr edemez. Eğlence bile bir işkencedir. Kafa dinlendirmek sözünün artık bir kullanılacak yeri kalmamıştır. Ellerimizle kurduğumuz, bkbkine bağlı küçük çapta totem halini almış maddî incik - boncukların eski olmuşuz. Oman hesaba katmadan şöyle bk dosdoğru yürüyüş yapmak mümkün değildir. Adım başında kapaklanır insan.

Belki, küçük bk şehirdesiniz. Büyük şehrin geçtiği ve ondan ötürü hâlâ içinde bulunduğu bazı değişimlerin minik şehirde yeni yeni başladığını görececek bir kültürde olmak, sizin belli-başlı talihsizliğiniz olacaktır. Küçük şehir düşünmüyor, kendi şartlarına uygun davranışları olmuyor, yağmurda, baş açık yürüyor, gün ortasında şemsiyesiz.

Biz maddî şartlarla haşır neşir, gençlik gelip geçiyor; güneşler doğup batıyor; kuşlar bk sinema perdesinde bizi dinlendiriyor, asü veya çkkin aşklar, ruhumuzun iki kutbunu da, yapıcı sanatkar hayalinden kandırmaya ve işlemeye, iyi etmeye belki de yaralamaya çalışıyor.

insan ruhu yavaş yavaş alanı maddî şebekeye terk ediyor. 3ir demiryolu şebekesi veya bk yapı kooperatifi evlerinin arsalarına bker bker yerleştirilip bkbklerine elektrik, su ve havagazi güçleriyle ilgi uzatmaları örneği, insan ruhu geriliyor, maddede örümceği ilerliyor. Ömer Hayyam'ın sak coşkunluğu bk buz dolabı, bk otomobil kadar kolaylıkla bk kadına, bk in-

sana tesir edemez hâle geldi. Aşk, bu maddî alâkalara ilişkin ve nutatapıcılığın kadına yönelmiş şekline olursa makbuldür. Bunun dışında reddedilmiş, koşulmuş, çingeneler arasına sürülmüştür. İnsanın olduğu için sevmesi yüzyılımızda tarihî efsanelere mahsus bk yalan olarak kabul edilmiştir. Dünyanın bk de siyasî baziçesine fikrî bk bakış atarsak, görülecek olan, iki maddeciliğin çarpıştığı ve insanın ikisinin ortasında inlediği olacak. Rusya maddeciliği bk başka dünya fikrini, insanların insanlar hesap sorsa da, ilerde ve sonsuzun bırakıldığı yerde hesap vereceği fikrini toptan inkâr eden bk felsefe, Komünizm bk açlık manyasıdır. Açlık basma vurmuş bir insanın o anındaki dünya görüşü. Komünizm manyakın kendini tatmin etmek ve krizlerini susturmak için icat ettiği bk KOLAYLIKLAR AĞI'dır. Komünist ideologu, bastan kendini sıkan maddî güçlükleri ortadan kaldırmak için öbür meseleleri bk an içki unuttuğunu hesaba katmıyor, elindekini çok büyüttüğünü görmüyor. Komünizm, 'insanlığın bk nevrozudur. Nevroz patlamaları da dünya harpleri. Komünist idareci-lerindeki ruhî rahatlık, bir akıl hastasındaki ruhî rahatlığa denktir. Amerikan maddeciliği, hastalığın bk başka türlü. Komünizm bk açlık manyasıysa. Amerikan liberalizminden doğ-TOUŞ kapitalizm bir gurur psikozudur. «Küçük tepeleri ben yarattım» psikozu. Komünizm, kendisini dan ambarında gören aç tavuğun rüyasıysa, bir ehram rüzgândır kapitalizm, bir Nemrut edası.

62

DtRlLtŞtN ÇEVRESİNDE

Bu iki materyalizm arasında aziz fert kaybolmuştur. Tarih, değişmez gerçeği yenmişe benziyor. Halbuki: ben isterdim ki veya siz isterdiniz ki her şeyden önce ben var olmalıyım, biz var olmalıyız. Tarih, benleri mahveden bir dev değil, benlerin ucuca eklenmesinden meydana gelme bir kompozisyon olmalı. Yoksa benim varlığım tarihin keyfine kalırsa vay benim halime! Hiç olmazsa, varlığımın büyük bir kısmı tarihe ait, tarihin emrinde olsa da, bir kısmı bana ait kalmalı. Tarih ve cemiyet ne olursa olsun benim o yanım değişmemeli.

Ama şimdi öyle mi? Tanrısız maddecilerle kendini tanılaştırmış ve tanrıyı çarmıha gerip yeryüzünden kaldırdıklarına güvenen muvazaacı maddeciler arasında ferdin bir değeri kalmış mıdır? Hayır! Fert tarihe, bu uydurulmuş deve karşı son savaşlarını yapıyor

Bütün bu iri vücutlu maddecilere karşı, incecik soluk renkli, zayıf sesli, minik bir insan çizgisi karşı duruyor: Peygamberlerin patikası. Bu nazik ve zarif çizgiye, insanların bir memeli hayvandan başka bir şey olmadığım iddia edip onları sürü haline getirmek isteyen ve bir kişi, on kişi, bin kişi ek* silmiş umursamıyan zulme karşı dimdik duran bu Asil Çizgiye selâm! O yolda güneş gibi parlayan çehrelere selâm!

K Ü L ...

Aydınlarımız sun'î bir hayatı yaşıyorlar. Üzüntüleri, sevinmeleri çalışmalarını hep kâğıt üstünde, kitabî ve taklidi. Boyuna tartışıyorlar, kül tablaları doluyor, bir şeyin önünde eğiliyorlar, başka bir şeyin üzerine yürüyorlar ve vücudun gerçek teriyle terlemiyorlar. Ya ruhî sıkıntılarla ya odanın ayar

edilmemiş sıcaklığıyla terliyorlar. Odanın bir ucundan çözümler alıp öbür ucundan salıveriyorlar. Neon lâmbaları gece gündüz yanar. Güneş doğmuş, ay batmış kimin umurunda! Günün pazartesi mi, salı mı olduğunu, ayın, ocak mı şubat mı olduğunu, l i mi, S i mi olduğunu gazete haber verir. Gazetenin başlık kenarlarından ilân numaralarına kadar okunuşu aydınlarımızın günlük ve en önemli borcudur. Pencere yoktur, çocuk yoktur.

Bu sigara dumanı, iftira ve itiraf dolu odaların kapılarını açmak ve bu aydınlara şöyle haykırmak lâzım :
«Beyler, lütfen biraz dışarı çıkınız. Şehirde de dışarı, insanların kirliliğiyle kirlenmemiş şu temiz havayı koklayınız. Bize turuncu bir güneşi getiren şu kuşları dinleyiniz. Elinizi toprağa değdiriniz. Yanınızdan geçen, dört kişinin sırtında, arkasından ağhyan çocuklar, şu zavallı kadının tabutu. Vücudun gerçek yorgunluğuyla yorulun. Güneş sırtınızı yaksın ve vücudun hakikî teriyle terleyiniz. O sun'î ve yanlış ısmarlanmış gerilerde bırakarak yitirdiğimiz bir şeyi hatırlamaya deşişmez gerçeği ve peşin hükümsüz aramaya başlayınız.»

jt%

DİRLİLİŞİN ÇEVRESİNDE

î N S A N' L A R

Şu çağa bakıyorum da ortalıkta çeşit çeşit insan görüyorum : Marks insanı, Froyt insanı, Adler insanı, homoekonomikus v.s.

Marks insanı, ruhu bir muz gibi koparılıp atılmış, dininin yerini cimnastik almış, tanrısına madde, kilisesine parti ikame edilmiş, dünya hakkındaki bütün fikrî lâboratuvarlarda imâl ve kendisine klişeler halinde telkin edilmiş, öte dünya ve hesap vermek inancından habersiz, görünmeyen bir el tarafından günü gelince fabrikaya veya savaşa sürülen, öldüğü gün yanm kilo fosfor veya 2 kilo sun7! gübre değeri olan bir insan. İdeali, övüncü ve gece rüyalarını parça! parça eden tek esrar: Aya çıkmak, Korkunç bir silâh yapmak ve hayvan kadar bile değer vermediği öbür insanları gerektiği gün bir anda ve bit çırpıda yok etmek. Bu tipin turşusunu Rusya kurmuştur. Froyt insanı: bu tipe daha çok İtalya'da, Fransa'da, İspanya'da raslamr. Yani, sanki bu teori lâtin ırkı için kurulmuştur. Akıllarından geçen, hâtıra defterlerini ve takvimlerim dolduran, işlerini ayarlıyan, günü programlıyan hep Froyttur. Dillerinin altından hep bir bakla vardır; sözleri hep kinayedir. Sözlerini hep deşişik olarak anlarlar. Çünkü: Onlar için dünyada tek önemli, en önemli şey cinsiyettir. Dünyanın mihveri kadındır. Her şey hep onun çevresinde döner. Tipimiz de aynı saçaklarda cambazlık yapan bir uyurgezerdir. Eseri kadındır. Sanatı kadından tüter. Her şey bir kadına doğrudur. Ve kadın, o, ufukta erişilmeyen Venüs, serap ve ideal hayaldir. Bu tip, papazdan çok falcıya inanır. Kilise, anne-babanın baskısıyla günah çıkartmağa, bir de gizli evlenmelere yarar.

Bir de homoekonomikus vardır. Meşhur İktisadî Adam, Klasik, abstre iktisadın ölçüsü. Bu tip, parayı tanrılaştırmış, her yere P2112111111 tapınaklarını dağıtmıştır: bankalar, borsalar Her şeyin ölçüsü paradır. Aşkın ve dinin ölçüsü bile. Bu adama göre, merhamet bir hastalıktır, insan da eşya gibi şömürülür. Zekâ, istilâ etmektir. Bu tipin bol bol bulunduğu yer Anglosakson ülkeleridir. Petrol kırallannın ülkesi. Haftanın altı günü para kazandır. Yedinci günü günâh çıkarılır. Pa-

ıar günü, öndeki haftada sınırsız, dizginsiz, kayıtsız şartsız para kazanmak için ruhu hazırlamağa yarar. Onda hâlâ günah duygusu diye atalardan kalma bir vicdan kalıntısı ve acı çekme ihtimali varsa, o ,da, kiliseye birkaç kuruş bağışlanarak bertaraf edilir.

Ve Adler insanı. Adler İnsanı için en önemli şey, basandır. Eğer tipimiz dışa dönükse, hayatının iki safhası var demektir. Birinci safhada iyi bir vatandaş, iyi bir cemiyet üyesidir çalışkandır, iş adamıdır. Fakat bir kere bir işte başarı kazandı mı orda durmaz ve hemen çevresine tahakküm etmeğe kalkan Gücünün yettiğine zulüm saçar. O zaman anlaşılır ki, iş yapmak kazanmak onun gayesi değildir. Onun gayesi, diğer insanları hükmü altına almak ve ezmeğdir. Yok, bu kişi, içe dönükse, bir başarısızlıkta ayağı birden sürçer ve artık kendi fildişi kulesine kapanır. Bu, içinden olgunlaşılın ve ilerde eser meydana koymak için kapanılın bir fildişi kule değildir. İnsafa içinde gittikçe azaldığı, öldüğü, tükendiği bir kule. Bir ho-rooekonomik için gaye paradır, basandır. Bir Adler tipinin lse, para ve basan, egosunun tatmini için vasıtalandır. Bu tipin Gayurdu Almanya'dır. Almanların zengin ve kuvvetli bir ülke ° duktan sonra neden rahat durmadığını, faşizme ve dünya hamiyetine yöneldiğini ancak bu tiplerle açıkhyabiliriz. Şimdi bu Belerle, bir Brigitte Bardot'nun başarısını Froyt faktörüyle, tt James. Dean't Adler faktörüyle yorumlayabiliriz.

DİRİLİŞİ* ÇEVRESİNDE

66

Bir de ekzistansiyalist tip var. Bütün bu modern tiplerin ve klâsik tiplerin inkârı ve büyük şehrin içinde tabiatı yaşama tipidir ki, alaydan çıkar; korkulu bir alaydan. Kendi felsefe, siyle bile bağı zayıftır. Acayip kıyafetlerinin ve yanm sakallarımn altında çağın buhranını en keskin bir çizgi halinde gözlet önüne sererler.

İşte Batı dünyasının mücerretten müşahhasa giden tipleri. Batı dünyasının tipleri bazan bu tiplerden biridir, bazan da birkaçının veya hepsinin karması. Bk batılı insanda Marksın, Froydun, Adlerin yer yer kımıldadığını görmek mümkündür. Ya bizim tiplerimiz? Bizim aydın tiplerimizin hepsinin çıplak hali, Ogüst Kont tipidir. Kimisine Marks, kimisine Adlet, kimisine de Froyd cilâsı vurulmuştur. Kendi insanımızı kurarken, bu tiplerin doğuş sebeplerini bilmemiz, onların felâketlerinden korunmamız ve gerçek ve üstün insanın ancak, «İslâm insanı»nda, müslümanda bulunduğunu artık idrâk etmemiz gerekk.

«MUTLAK »İN AVCISI

Rönesansa kadar dünyayı her bakımdan yöneten dindir, yani mutlak olana inanmak ve mutlakı yaşamak. Bu dönemde, insan, tabiatı ve tabiatüstünü, «ben»i ve dışarısını, eşyayı dinle görmüş, dinle yürütmüştür. Sonra bu mutlaklık yalnız çıkış noktasını değiştirmiş, vahyin yerine akıl konulmak istenmiş. Dinin, gerçekleri yerine akılı temel alan «iyi», «doğcu» ve «güzel» fikirleri geçkilmiş Değerler yine mutlak olmasına mutlak, sadece kök değişik. 18. ve hele 19. yüzyıldan bu yana ise, positivism, scientisme, ilmi felsefe ve relativisme gibi, farklı alanlarda (mutlak)ı yerinden kaydırarak (nisbî)yi esas almak isteyen birçok görüşler ortaya atıldı. Fakat çağımızda, hele ikinci dünya savaşıdan sonra, mutlak görüşleri yeniden boy verdi, tazelendi. Din müüakçılığının amansız düşmanı olan materyalizm, farkında olmadan başka bir mutlakçılığı, maddeyi ve madde-

nin gücünü mutlak gerçek yapan bir görüşü sürdürmeğe başladı.

Aynı mutlak, Sartre'da (varlık), Camus'de (saçma) oldu. Sartre'a göre, insan, kendini yaparken, tek ve mutlak yapıcıdır. Çevreyi, böylece, insan varlığının mutlaklığı şartına oağlar oldu Sartre, Camus'ye göre, dışımızda ve içimizde Salisen, saçmalaktır saçmalık. Adıyla sanıyla ve kendi basına

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

69

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

68

buyruk saçma. Tarih bir saçmalık vebasının tarihidir; savaşlar bu tarihi saçmalık gergedanından kesilen bir parça; ölümse, insanla saçmalığın çarpışmasından çıkan bir çeşit enstantanedir. Görülüyor ki, Camus'de saçma, dışımızda bir varlık, hem de kayıtsız ve şartsız bir varlık kazanmış olarak muaklığın bütün tesirlerini gösteriyor. Konkre ve saldırgan bir saçma. İn, sansa, bu Dev Saçmanın elinden hürriyetini kurtarmak için tarih boyunca, ölüm kalım savaşıma girmiş bir Prometedir. Öyleyse, insanın en şerefli işi başkaldırmadır. Mutlak saçmalığa karşı başkaldırma.

Kısaca, dinde muakbk Allah'a bağlanıyor. Ekzistansiyalizm, Allah'ın yerine insanı, materyalizm maddeyi, Camus ise saçmayı, abesi koymak istiyor. Böylece, muakçılık, düşünce ve inancın şartı olarak, her vakit yürürlükte kalıyor. Mutlak'a savaş açanlar bile, bir açıdan mutlakçı oluyorlar: nisbiliğin muak olarak geçerliği bakımından. Şüpheciler bile şüphelerinden şüphe etmemekle bir yerde mutlakçı oluyorlar. Demek oluyor, ki, insan mutlak'a karşı iken bile mutlakçıdır. Bu yüzden değil midir ki, mutlakı yıkmak isteyen okullar, hiç bir zaman insanoğlunun genel zihni macerası olamamışlardır. Sanatta da artık, mutlakın geri döndüğüne şahit oluyoruz. T. S. Elliot, S; J. Perse gibi çağımızın ünlü şairleri, S. Beckett, lonesco gibi ünlü tiyatro yazarları, S. Exupery gibi yazar ve romancılar insanlığın kaderindeki mutlakın destanını yazıyorlar.

Ünlü sosyolog Sorokin ise, insanlığın duygucu ve fikirci kültürlerinden sonra, yeni bir mutlak kültürünün geleceğinin, insanlığın genel gidisinden, çıkarıyor gibidir. Tarih boyunca, (mutlak)ın geçirdiği serüveni gözlersek, iki türlü mutlak ile karşılaşırız: yapıcı mutlak, yıkıcı mutlak' Biri aydınlık, insanı sonsuzluğa ve insanüstüler âlemine dokuO'

duran mutlak. Öbürü, karardık, bunaltıcı, kurnaz, negatif bir mutlak. Gerçek mutlakın karası. Hz. İbrahim'in ve bütün peygamberlerin haber verdiği mutlakla, Kalkanın korkusunu çektiği, Ibsen'in (Büyük Münhani) dediği, Sartre'ın sıkıntıya, Camus'nün saçmaya benzettiği mutlak.

Aslında ve elbette, tarih gereği Mutlak tektir ve tek olmak gerekir. Bu ikinci muak olarak, yazüarca ortaya konan şeyler, aslında birinci Mutlakın (ve biricik Mutiak)ın bulunamaması, fakat ihtiyaç duyulmasından doğan bir görüş aldanması motifleridir.

Ey inanmış genç arkadaşım!

Çevrendeki korkunç makyavelizm açısından kurtularak bir an için yanına yörene bak. Bütün dünya, yanlışı da olsa, bir

görüŖ kayma ve sapmasından da doęsa kendi mutlakinin pe-
şinde. Dünya ölü mutlak nazariyelerinden kan akıtmak heye-
canıyla döndürölüp duruyor. Sen de (mutlak) avına çık. Bo-
rular ötüyor ve cins atlar kulaklarını kabartmış. Kendi (Mutlak
Şema)mıza saldıran aydınlarımızı bulandıktan siyahlıktan çekip
çıkarak ava çık.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

71

GELİŞME, DEVRİM VE DİRİLİŞ

Nankörlük edilen ekmeğın, ihanet edilen Kutsal Kitabın
insanı çarptığı gibi, Tarihin, üzerine atıldığı, âdeta üstüne çul-
landığı çarpılmış milletler vardır. Kimi defa bu bir suçun ürü-
nüdür, kimi defa o milletin gücünü de aşan bir kader şartının...
Ya bir fizik darbeyle, belki bir psikolojik şokla bir insanın
omuzu, çenesi çarpılabilir. Ama bir toplumun çarpılışı, yalnız,,
fizik görünüşünü deforme etmez, zihnini de yıkar, ruhunu da
bozar. Artık o toplumun ülkesinde güneşlik yaz göğü bile kap-
karadır. Sular, en soylu toprakların atardamarlarından, şahda-
marlarından çekilen sular bile acı gelir. Baharda bile yaprak
sarı gibi gelir o halka. Yeşil, hayat rengi yeşil, damarlarına su
ve canlılık yürütmez o ülke insanlarının. Ateş, güneşin bakir
ateşinden mangalların alçakgönüllü, kedi dostu, ateşlerine kadar
hiç bir ateşin alevi sevinçle oynamaz o yüzlerde,. O yüzlerde şa-
fak aydınlığı bile ulvîliğini yitirir.

Bir insanın böyle bir problemi, yerine ve sebebine göre,
ruhî ya fizik tedaviyle halledilir, acısı giderilir. Yere uzanmış
bur toplumun ayağa kaldırılmasınınınsa çaresi, o toplumun ruhu-
nu yeni baştan yenilemekten başkası değildir.

Nasıl insan vücudundaki böyle bir yamuklaşmayı sırf fiz-
yolojik ya biyolojik bir sebeple açıklamak mümkün değilse, bü-
yüyle açıklamak da mümkün olmamalı. Bu ikisi, gerçek bir
açıklamanın sağda ve soldaki iki ucu, marjıdır. Ruhî sebebe

- elik ve önem bakımından üstünlük tanıyan bir manevî ve
addı sebepler şebekesi gerçek bir teşhisin muhtevası olabilir.
B'r toplu01» bir ülke için de aynı şey söylenebilir. Millî bir çö-
küntüyü mutlaka maddede anyan marksizm, eski çağlarda fe-
lâketi bir totemde, bir tabuda anyan büyücülerin, cadıların sol-
daki simetriğinden başka bir şey olmuyor.

Gelişme mi (evolüsyon), devrim mi (revolüsyon)? Sızla-
nan bir ülkenin geleceğini düşünenler hep bu ikili düşünce ti-
pine saplanmışlardır. Halbuki bu ikisi, birbirine göre seçimlik
olamazlar. Birbiriyle eşdeğerli değillerdir. Biri, normal bir top-
lumun gidisini dile getirir. İlerleme ve gelişmesini, öbürüyse,
bozuk şartlarda, bir ülkedeki patlamadır. Bu yüzden, bu ikisi
birbiriyle karşılaştırılmaz, birbiriyle ölçölüp biçilemez, tartıla-
maz ve değerlendirilemez ve derdine çare ariyan bir topluma
medar olamaz. Gelişme, bazı ölçüsüz büyüyen müesseselerle,
ölçüsüz küçülen kuruluşlar arasında bir gerginlik doğurur böyle
bir toplulukta, Onun da sonu zaten devrimdir. Devrimse, en
ufak organların bile hassaslastığı bu nazik şartlarda, çok defa,
yapıcı olmaktan çok yıkıcı olur. Çok defa devrim nihilist, anar-
şisttir. Ve en çok da terör saçar. Nihilizm, anarşizm ve terör,
yapıcılığın değil, yıkıcılığın kurallarıdır. Bir Fransız düşünürü :
«Mutlak hürriyet, şeytanın metafiziğidir» diyor. İşte, nihilizm ve
terör, bu devrim folklorları, devrimlerin bu psikolojik kaynak-

lan, böyle bir metafizikten beslenirler ve böyle bir muâk hürriyete doğru atılırlar. Yapıcı olamazlar. Yapıcılık için gerekli, inanç, tarih motifi, kültür hasadı, sabır ve tecrübeden mahrumdurlar. Çok nadir anlarda doğan elverişli havalar da çok kısa bir sürede ansızın kaybolurlar.

Öyleyse, böyle bir ülkenin kurtuluşu nerededir? Odisseu*'un intikamında mı, Orest'in fırtına gibi gelişinde mi? Ki, bir^Şarkıcı bir dilenci gibi girmişti anayurduna, yalnız domuz ve Slt»r çobanlar (o zamanın proleteryasım) haberdar etmişti,

72

DIRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DIRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

73

öbürüyse bir çocuk gibi, haklı bir miras gibi. Bunlar antik dey, rim türleridir. Yoksa Hz. Nuh gibi mi, Hz. İbrahim gibi mi, Hz Lût gibi mi, Hz. Yusuf gibi mi, Hz. Yahya gibi mi çalışıl^? Ki, bu peygamberlerin çalışmaları, bir yönüyle gelişmeye, bir yönüyle devrime benzer. Gerçekteyse, Peygamberlerin zaferini gelişme (evolüsyon) açıklamaya yetmez. Devrimse, inanamakla işe başlar. Onların mesleğine zıt bir geleneği vardır devrimin.

İlk insan ve ilk peygamber Âdemden, son peygamber ve en üstün insan olan Hz. Muhammed'e kadar bütün peygamberler, içinden çıktıkları toplum ve ülkelerin en ölü, en umutsuz, en cansız zamanlarında gelmişler, onlara aşk ve umut, canlılık ve aksiyon, fikir ve medeniyet getirmişler, onların dirilmelerini hazırlamışlardır. Yıkıntı ve çöküntü halindeki topluluklardan fevkalâde topluluklar kurmuşlar, çıkarmışlardır. Nuh Peygamberin her canlıdan bir çifti kurtarıp, bir nevi ikinci yaratılışa yol açışı, Hz. Yahya'nın bizzat isminde «dirilişsin bulunuşu, Hz. İsanın ölüyü dirilmesi, Hızın, «Ab-ı Hayatsın, ebedî yaşamının, diriliğin sınırına erişi... Bütün bunlar, ilâhî vazifeleri olan halkların gerçek dirilişe ermelerine çalışmak şudur ve mükellefiyetlerinin birer belirtisidir.

Öyleyse, ne gelişim (evolüsyon), ne devrim (revolüsyon). Sadece diriliş (rezüreksiyon)... Bir topluluğun kurtulmasında, insanların kurtuluşu ermesinde, mutlak gerçeğin habercileri olan Peygamberlerin bize bıraktıkları yol, miras, metot budur. Diriliş, bir toplumu, normal gelişmenin tam önüne götürür. Normal gelişmeyi çalıştıracak bir noktaya götürür. Devrimin yıkıcılığını, olanca ekonomisiyle, sadece yıkılacak şeyler, yıkılması gerekli semboller ve yanlış kaynamış eklemler, kireç bağlamış kökler üzerinde kullanılır. Ve bunlardan ayrı olarak, kendine mahsus dinamiğinde, toplumun ruhunu tazeler, ölü yerleri canlandırır. Çürümeye yüz tutmuş lifleri ayıklar ve ayık-

lanan yerden yeni, canlı dokular çıkar ve yapıyı yeniden örmeğe başlar. Bir nevi, «ikinci hilkat» olayı akar gider sosyal oluşlarda. Yeni bir «insan», yeni bir nesil gelir. Bu nesil, idealist bir nesildir. Boyuna, yılmadan, yorulmadan iskeleler kurar, köprüler atar. Her yer, yeni bir mimarının toz dumanı içinde olur. Gök bir aydınlık kazanır, ufuk cilalanır. Her yerde bir ışık, kılavuzluk eder. Her insan, uçacakmış gibi hafiftir. Derinlikler kurcalanır. Yeraltı hazineleri ortalığa sacdır. Yurdun her

damarı verimlendirilir. Her esere, ebedîliğin aşısı vurulur. Her işde, yüce bir savaşın, kutsal bir savaşın havası vardır. Adeta, eski toplumun içinden yepyeni bir millet çıkar; eski gömlek üstünden düşer ve o, gün ışığında yeni ve canlı pırıldar. Her alanda kahramanlar çıkar. Tarihi tabutun çivilerini söker bu kahramanlar.

Bir insanın ölümden sonra dirilmesi, ne bir gelişmenin, ne bir devrimin sonucudur. Sadece, bir başka ve ulvî bir hayatta ayağa kalkmadır. Kış geçip bahar gelince, tabiatın yenisinden dirilişi gibidir bu.

Fransız ihtilâli, Rus ihtilâli ve küçük ülke ihtilâllerinin temelinde asıl eksik olan, bu diriliş esprisidir. Diriliş esprisi, öteye ait telâkkiler, bu deprenişlerde yer tutmadığı içindir ki, bu devrim ve ihtilâller, «model ve ideal insan» getirememişlerdir.

Rönesans, bu devrim ve ihtilâllerden daha fazla bir diriliş yüzdesi taşır. Fakat o da, dirilişin doğurgan esintisini getiren, bir kökü metafiziğin en derin noktasında, bir kolu tarihin en geniş çevresini kucaklamış büyük din gerçeğine gereği kadar önem ve değer vermediği için, bir medeniyet kıvrılcımlanmasından öteye gitmez.

Ortadoğu, Afrika, Asya ülkeleri, bugünkü durumda, Bâh emperyalizminden ve komünizm tehlikesinden, felâketinden

74

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

75

korunabilmek için, kendi dirilişlerinin şuuruna, metoduna ve askına ermek zorundadırlar. Yoksa, onlar da, batılılar ve komünistler gibi, kendilerini, «geri kalmış ülke», «az gelişmiş ülke* olarak görür ve bu aşağılık duygusu telkin eden, taklitten doğma bir diyalektiğe kaptınlarsa (ki, bugün bu ülkelerin aydın kadrosunu meydana getiren batıcılar ve solcular bu taklitçi düşünce ve aksiyon bataklığına saplanmışlardır), batı devrim ve ihtilâllerini taklit etmekte kurtuluşu ararlarsa etrafı ateşle çevrili akrebin intihan gibi bir psikoloji içinde, kendi kendilerini, ruhça, kültürce, medeniyetçe sömürgeleştirmekten (otokolonizasyon'dan) başka bir şey yapmış olmazlar. Kısa zamanda tarihi varlıkları sona erer. Batış baslar. Batılı ve komünist emperyalistlerin bir uzantıları, marjları olurlar.

Bu ülkeler kendilerine dönmelidirler. Kendi oluşlarının. lojiğini yakalamalıdır. Hele kendi ülkelerinde, ekonomik durumun, bir sebep değil, bir sonuç olduğunu görmeliler. Kendi düşüncelerini, kendi duygularını, kendi havalarını bulmalıdırlar. Kendi sistemlerini kurmalıdırlar. Kendi medeniyet köklerinden hız alarak, yeniden dirilişe girişmeli ve dirilişlerini tamamlamalıdır.

Kendilerini tam hasta, Batıyı veya komünist bloku tam doktor sayıp kayıtsız şartsız teslim olmak psikolojisinden sıyrılmalıdır. Sar'a benzeri geçici bir kasılmayı şifasız bir sara'ya tutulmakla karıştırmamalıdır. Kendi doktorlarının yine kendileri olduğunu bilmeliler.

Muhteşem bir ağaç gibi kendi topraklarına kök, kendi göklerine dal, gövde, yaprak ve çiçek salmalıdır. Yabancı dü-

şünce ve doktrinleri bit ayıklar gibi ayıklamaklar. Batılılaşma, çağdaş uygarlık seviyesine çıkma, sosyalizm gibi kelimelerin gerisinde, kendi medeniyetlerinin gömülme törenine adım adım yaklaştıran bir tuzağın, bir pusunun, bir oyalanış edebiyatının bulunduğunu görebilmelidir. Batının, kendi içinde bir takım sis-

temlerle bu ülkeleri uzun süre uyuşturduktan sonra, tam uyanacağı sıra, yeni bir afyonla (ilk anda batıya karşı gibi görüldüğü için çekici gelen, ashndaysa batının kendini kurtarmak için giriştiği son oyun ve doğuyu oyalama düzeni olan), marksizmle uyuşturmaya veya çileden çıkarmaya çalıştığını görmeli, anlamalı ve sezmeliler.

Bir sabah rüzgâriyle gelen diriliş çiğleriyle uyanıp canlanıp batıya da, doğuya da gerçek kurtuluşun ışıklarını saçmalılar,

Bu ülkeler, batıya baş kaldırıyorsa, batıdaki başkaldırıların düştükleri çıkmazlara düşmemek için, kendi tarzlarında baskaldırmalıdır. Bir sür üflenmiş de hepsi doğrulmuşlar gibi ayakta olmalı. «Batı usulü başkaldırma» Doğuyu kölelikten başka bir yola götürmez. Yani ölüme,..

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

77

ORTADOĞU İNSANI

Ortadoğu yeni bir deneyiş ve arayış dönemine girmiş bulunuyor : Ortadoğu kendi insanını arıyor. Tarihin en eski oturma yeri olan Ortadoğu, yeni keşf edilmiş bir kara parçası gibi, insanını bekliyor. Sanki loş ve boş bir ülkedir; sanki, içinde oturanlar bir misafirdirler de bir konak süresi geçtikten sonra çekip gideceklerdir. Belki bu yığın, bir insan yığını değil de, tasan, proje halindeki bir insan hamuru, insan malzemeleridir de, onlardan, zorla, belli bir siparişe göre insan biçilecektir. Tarih alanında çok kere iflâs etmiş bir tecrübede...

Ortadoğu, bir medeniyet ocağıdır. Daha geçenlerde, Türkiye Mezopotamya'da, on bin yıl öncesine ait evler bulundu. İnsan bunu duyunca ister istemez ürperiyor. Gerisinde, on bin senelik bir medeniyet arşivi bulunmak, insana bir gurur -ki, gurur kötü bir şeydir-, gururdan fazla bir şey, öte bir şey, toprağa daha güvenerek basma duygusunu veriyor. Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinin, Mısır medeniyetinin, Yunan medeniyetinin, Roma medeniyetinin, Hıristiyanlığın, nihayet, kendi öz medeniyeti olan İslâm medeniyetinin, çoğunun da doğum yeri olmak şartıyla, yaşadığı, eserler bıraktığı, insan örneklerini sunduğu ve her prototopinin mizacında çizgiler çektiği, işte bu Ortadoğuda, şimdi, dıştan insan modeli ithal etme düşüncesi, akıllara durgunluk veren bir vakıa olarak taraftar buluyor, tutunuyor.

Eski Mısır, Mezopotamya ve Anadolu medeniyetleri, sonradan ortadan kalkmış da olsalar, Ortadoğuda bir t insan» voğurabilmişlerdir. Bunda, belli bir ölçüde başarıya ulaştıkları, medeniyet dönemlerinin uzun zaman sürmesinden ve silinmele- jiaia üstünden binlerce yıl geçtiği halde, ülkeye vurdukları damganın, tamamen kaybolmamasından bellidir. Bugün bile, bu ülkelerin bellibaş sitelerinden biri olan Diyarbakıra bir giriniz büyük bir medeniyetin ağır ve köklü eseri olan surlar; sur üstündeki güneş taçlı aslan kabartmaları; ağzından su içi-

len aslanlı çeşme, Ulu Cami ve Cami-ün Nebi, Güneş Saatiyle, içinde yatan büyük şehitlerin kurduğu öyle bir hava vardır ki, kemerlerin ve avluların kurduğu öyle bir güneşlik oyun vardır ki, onu ne yaz .gecelerinin karanlık yarasaları, ne de asfaltı bile eriten gündüz sıcağı bozabilir. İnsan da aşağı yukarı öyle. Bursa-da, Konyada, Samda, Mekke'de hep aynı şey... Diyarbakır Müzesinde bir taş vardır.. Bir bakışta bildiğimiz basbayağı bir kayadır; bir bakışta da, sönük bir insan hayalini verir. Bir bakışta, tesadüfen, çok hafif bir şekilde insanı andıran bk kayadır dersiniz. Fakat, hemen onun arkasından, «hayır hayır, bu, mutlaka bir insan eliyle insan biçimi verilmek istenmiş bir taş-tır.» dersiniz. Fakat, işin gerçeğini asla anlayamazsınız. İşte o kadar eski bk medeniyete ait bk eserdk bu. La Jokond'un gülümsemesi gibi insanı sürekli olarak iki hüküm arasında götürür ve getirir bir eser. İşte o tasta bu yana arka arkaya bir düzine medeniyeti getirmiş bk ülkenin, Ortadoğunun, bugün, d'shardan (medeniyet* ithal etmesi gerektiğine inanmak, düşünüş ve görüş olarak, nasıl bk düşüş çizer?

Ortadoğu... Peygamber türbeleri ve makamları, velilerin türbeleri ve makamları, yatırımlar, şehitlikler, savaş kalıntıları, surlar, hisarlar, kaleler, ehramlar, mancınıklar, saray ve şehk harabeleri, şatolar, manastır kalıntıları, cami silüetleri ile öyle bk kendine has yapıda kemikleşmiş, bütünleşmiştir ki, onu, içi bk ideoloji kıpırdamışıyla bk anda tıraş etmek, sıfıra

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

79

78 DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

1

indirmek, yok etmek olur. Ama bu pek mümkün olamaz. Kök. ler derinlerdedk. Yeni ideolojileri alırken kendi kategorilerinin idrak kalıplarıyla alır ve ilk bakışta tam anlamıyla tarihi ve geleneği atmış görünse de gerçekte öyle olmaz, kısa zamanda yeni terkihi alır özümle, yamuklaştırır ve kendi özünde eritir. Ortadoğuda yapılmış bütün devrimler, Mısırda, Suriyede, Irak-ta, Türkiyedeki bütün batılaştırma oluşları, en ufak bk İmkân-da, bambaşka bk anlamda kullanmanın alanına sürülüyor. Devrimci kadro homurdanıyor, ayaklanıyor, karamsarlaşıyor, öfkeyle depreşiyor, fakat halk sakin ve masum, bulduğu serbestlikten, belki çok basit bk çerçevede, ama mutlaka kendine has bk biçimde, yeni bk terkihe ulaşıyor.

20. yüzyılın başından, hele birinci dünya savaşından, yani son Ortadoğu büyük devleti olan Osmanlı Türk Devletinin yıkılışından bu yana, bu bölgede, durmaksızın, esaret, küçük savaşlar, çatışmalar, ihtilâller, devrimler, yeni denemeler, kısaca değişme, değişme, çok hızlı değişmeler olup duruyor. Ortadoğu bk türlü durulmuyor, bk terkihi üzerinde, hiç olmazsa üç nesil bk deneme vakti geçmesine imkân verilmiyor; yapılan daha tam yapılar bitmeden, kökleşmeden, çok kere daha sıvaları bile kurumadan bkden yeni bir hareketle yıkılıyor; hiç bir zaman köklü ve sürekli olarak bk «insan» üzerinde çalışılmıyor; insan tür ve tipleri bk salgın halinde bkbirini kovalıyor; biri daha bitmeden bir yenisine başlanıyor; böylece köklü bk nesil yetiştirmek mümkün olmuyor. İlk olarak denenen Batı romantizmi tipi, laik, daha aşırısı dinden uzak, tarihe yabancı bk gençlik karalaması, bk kararda durmayan bulutlar gibi arka arkaya biçimleniyor, sonra eriyip gidiyor, gerisinde bir

ırmak dolusu kan, dram ve zulüm köpüğü bırakarak tarihe mal oluyor. Birçok evler yıkılmış, baba ile oğul birbirine yabancı bir hale getkilmiş, dil bağı kopmuş, nesiller araşma uçurum girmiş, bütün bunların tek özrü maddî kalkınma ise, bir türlü önlenemeyen sefalet ve yoksulluğun büsbütün körükleyicisi ve

millî kaynak ve enerjilerin boşuna akıtılışı • olmuştur. Basarılan bkkaç fizikî hareket, yıkıntının yanında bk bardak soğuk sudur. Şimdi de, bu tecrübelerden hiç uslanmadığı anlaşılın Ortadoğu aydınlar kadrosu, yeni bk denemenin peşine takılmışlardır : Sosyalistleşmek. Arap ülkeleri bu yeni salgından tam bk yangın içindedkler. Olay, Türkiyeye de sıçramıştır. Radyo, Üniversite, Basın, siyasî partiler, millî eğitim gibi birçok müesseselerimizde sürekli olarak sosyalizm programının propagandası alıp yürümüştür. Bu aydınlar kadrosu, her devrin öncesinde olduğu gibi, bu hayal ettikleri ve gerçekleşmesi için her çareye başvurdukları devrim öncesi dönemlerinde, kelimenin' popöler anlamında romantiktkler. Ve daha kötüsü, gerçeği görmezlikten gelmeleridk. Ve daha kötüsü, gerçeği görmek niyetini taşıyorlar, araştırma zahmetine katlanmıyorlar. Ağabeyleri ve babalan, devrimci eskileri gibi her şeyin bir tek kelimeyle bittiğine inanıyorlar; radyodan verilecek bk anonsla, memleketin sosyalist olduğunun bk «ilân»ıyla her şeyin olup biteceğine ve düzeleceğine inanıyorlar. Düşündükleri ilk çare de bk çok kişiyi «temizlemekı veya bk kampa almak!

Avrupanın şartlarını hazırladığı, elemanlarını serpiştirdiği bu sürekli devrim ve «değişimde uzun sabnn yemişi üstün insan tipinin gelip bu ülkeleri donatmasına imkân yoktur; gelen «insan»lar hep balmumundanmışçasma doğup batacaklar, kendi inkârlarım kendi elleriyle hazırlayacaklardır. Ülkeyi, insan örmeyecek, «insan»ı, bir laboratuar gibi önceden tertiplenen şartlar devşkecectk. Oğul, babanın eserini yıkacak, o yaprak açmışa kendisi çiçek vereceğine, o yaprağı kemiren bk ağaç kurdu gibi çalışacaktır. Ve koca Ortadoğu, içi oyula oyula Boşaltılan kof h»-ağaç gibi, en ufak bk kımıldanıştta, devrilk gider.

80

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE
işin bir

SAĞ VE SOL

B, ««in oradaysa,

•-

^

'a anlardır.
stratejisi, darbe-i
ne
Yü-
insanı, me-
i. Bugünkü sağ
değişiklik olmadığını,
Ûi insan almıştır.
sistemd'ir. Araya
dî diriliği. Fakat, solu

buğdayı kansürınca is deg^ır
celerden aşığılara düşüş.
tafizik plândan maddeye
ve solun durumuna bakatsak,
Amanın aym W"^ .f
Şeytanın yerini sol. Buğday, butun
muüaka kadınlar da karışır. Bir de Aoenı .
H, o da, bugün adıyla sanıyla
vuskuşu, güdümlü sanat,
Cennet kapısından çıkı*, M
hükümet tekniği -sanatı onu
bu da, sol devrimdir. Sonuçsa :
varsa, adeta, sol bir devrimden
bir düzen arasında da o kadar fark vardır

82

DİRİLİŞİN ÇEVREStNDE

DİRİLİŞİN ÇEVREStNDE

83

İlk günah olayına bakarsak, aksiyon şcytandaymış mv,
görünür ilk anda. Halbuki: Âdemin hayatı mükemmelin^
hayatıdır orda. Her şey altın oranda, sürekli bir mutluluktur
Kelimelerüstü ve anlatılmaz bir yaşayış içindedir o. «Zı%
tunun şiddetinden gaiptir» tasavvuf kuralınca, o eksiksiz mutiy.
luk, güneşe bakılınca kararar göz gibi bir' etki yapmış ve bu
Cennetten çıkış gerekçesi olmuştur. Daha doğrusu, o mutluly!
ğün anlaşılabilmesi, bir karşıdaştınna duygusunun doğması için
küçük bir çıkma, bir dipnotu olayıdır bu. İnsanlar hep o mut-
luluğu aradıklarında karşılarına iki yol çıkacaktır; bir seçme
karşısında olacaktır insan; ya, güçlüğü kabul ederek yücel-
meye çalışacak, ya şeytanın yönünü bir veri olarak kabul ede-
cektir. İşte bu yollar ayırımı ve yollar ağzında, sağ sol belii-
yor. Çıkış ve düşüş. İşte bu noktada, filozof Kirkegaard'm de-
yiminden de faydalanarak diyebiliriz, günah bir negation ol-
maktan çıkıp bir pozisyon oluyor, daha doğrusu, negatif bit
pozisyon oluyor. Ki, bu, inkârın, reddin, nihilizmin, anarşinin
pozisyonu ve aksiyonudur. Böylece, Tarih, bir bakıma da, sağ
ve solun savaşlarının tarihi oluyor.

Sağ aksiyonu, bir • neşvünüma», bir diriliş şeklinde oldu-
ğundan, organizmanın bütün içinde geliştiğinden, zihnin onu
ayniyle yakalaması zordur. Onu çizmek, bütün nüanslarıyla
zaptetmek ikinci bir yaratış ister ve gibidir. Bunun içindir ki,
insanlık, yolunu Vahiyden öğrenmek zorundadır. Yaratışı Ya-
raticı anlatır çünkü. Bir ismi de Fürkan olan Kur'ân, bütün
nüanslarıyla hakikati yanlıştan ayırıcıdır. Sol, ölü bir şema ba-
ünde, mekanik bir hareket halinde uygulanacağı organizmaya
dıştan geçer. Sonra onu bir çember gibi sıkar. Bir iç ya?20"
halini almaz. Çağımızda sol ideolojilerinin uygulanışının, ^
dern diktatörlükler doğurmasının kaynağı buradadır. Sağsa, *'
limiz için bir mutluluktur, tam bir «sağ»lık, canlılık ve dir»^
halidir. İç ve görünmez bir gelişme ile canlıyı ayakta tutar *
iletir. Ölümsüzlüğün sımna ermiş olan Hızır Peygamberin S0"

rünmezliği gibi. Fakat Tarihin gelişimi daha muğdildir. Bazı
çağlarda, sola ait ölü çerçeve, sağ gidişe geçebilir. Bu böyle

olunca, sağı aite heyecan, mistik duygu, geçici bk süre için sol aksiyonu yüklenir. Çin ve Rus ihtilâlleri, böyle, yolunu şaşır-
mış ve konusunu yitirmiş mistik bir enerjinin batıdan doğuya kayısıyla gerçekleşmiştir. Ama devrim gerçekleşip, sol, kendi düşünce ve düzenini getirmek isteyince, heyecanla realite arasında bir kopuş başlamıştır. Rusyada bugün sanatla otorite arasındaki çatışmanın tarihî-sosyolojik kaynağı budur. Cinde henüz, devrim romantizmi, heyecanlan ve düşünceleri asıl kaynaklarına bağlayacak sağlam görüşü engellemektedir. Ama ileride, Rusyada olan Cinde daha fazla olacaktır. Çünkü: bu heyecan, daha büyük bir sapmayla, asıl kaynağına aykırı bir felsefenin aksiyonunda kullanılmıştır.

Sağ yaşayış, çevremizi saran hava gibi, vücudumuzu diri tutan su gibi, kendinden faydalandıkça farkına varılmayan, mahrum olunca değeri bilinen bir nimettir. Mevlânânın:

Gerçi der huşkî hezâran rengâst
Mâhiyanrâ bâ yebûset cenghâst

(Karanın bin türlü etkisi, rengi var
Balığınsa yalnız kuruyuşla cengi var)

beytinde olduğu gibi, sağ düşünce, karanın bin türlü yaşayışı örneğindeki bir zenginlik içindir. Sol, yalnız kurumayla savaşılan balık gibi hayatı bir tek çizgiden, şarttan ibaret görür. Sağın ilk bakışta görünmeyen bir dünyası, daha doğrusu bin rengin meydana getirdiği bir rengi vardır. Konkre bir oluştur; bir hayat tarzıdır. Hatta hayatın kendisidir. Sol, ondan yapılan bir soyutlamayla, öbür şartları ezen bir şartın kabartılmasından meydana gelen bir yamuklaşmadan ibarettir. Sol, Şeytanın yönüdür, bk deformasyon olayıdır. Sağdaki büyüüş, bir ahenk halinde gelişme olduğu halde sol ilerleyiş kırık ve

84

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

85

kesik çizgilerle olur. Bunun için sol devrim ve patlayışlardan sonunda kalan, sadece çürümüş noktalan ayıklamak oluyor. Arkasından, sağ düşünce ve aksiyon, daha gür, daha canlı ve daha sağlam bir şekilde boy veriyor. Sonuç değişmese de, sol devrimler insanlığa pahalıya mal oluyor.

Tarihe bir bakış, Kur'ârü Kerimde olduğu gibi, bir sağ ve sol akımı görür. Sağ İslâmdır. Sol akım da, O'na aykırı ve karşı olan. Çağdan çağa ayrı biçim ve adlar altında çıksa da bu alum aynı akımdır. Sağla solun savaşı, böylece hayatla ölümün savaşı, gündüzle gecenin savaşı gibidir. Yalnız, Tarihin akışında bu savaşın sonucuna insanların etkisi olmaktadır. Şeytanın ash nasıl ateşe, solun da ateş oluyor. Aksiyonu da yakmak. Rengi ateş kızılıdır. Sağın rengiyse baharın, hayatın sulh ve selâmetin, sessiz ve canlı bir gelişmenin rengi olan yeşildir.

Sağ, içten gelişme esasına dayandığı için birinci plânda ruhu seçti. Sol, maddeyi. Bundan, solun bir ucunda çılgınlık, öbür ucunda robot duruyor. Çünkü madde hareketi, sonuçta, mekanik bir plâna iner. Bu noktada, kapitalizm ve komünizm birbirine yaklaşır ve gerçek sağın karşısında olurlar. Bunlar, birçok filozofun da işaret ettiği gibi, Teknokrasi'nin iki görü-

nüşünden başka bir şey değildirler. Teknik, bu sistemlerde insandaki dirlik değil, tabiata ve insanın dış akışına geçen bir zorlama biçimi, çerçevesi oluyor. Bir neşvünüma akışı olmuyor. Neşvünüma akışı, kısan ruhunun dizgini ele aldığı yerdedir. Biyolojik «neşvünüma», dirilik, bir takım tabiat şartlarının canlıdaki yaşama özelliğini çevrelemesiyle mümkün oluyor. Yani fizik hayat bile, tek başına, dış şartlarla başarılmaz. «Canlı bir fide»nin bulunması gerek her şeyden önce. Bu «fide»deki canlılık, dış şartların bir birikimi değildir. Böyle olsaydı, şimdiye kadar, suni canlıyı bilginler tertiplemiş olurlar-

<jj,. Tabiata, bu canlılığın, bir yeşil renkle, yani öteye ait bir renkle gelişi de gösteriyor ki, tabiattaki canlılığın ash yine tabiatın dışından geliyor, dışından bir yerden geliyor. Doğumda, ölümden, kıştan sonraki genel canlanışta fiziği aşan çok belirtiler vardır. Biyolojik varoluşun kaynağı fiziğe ait değilse de, fizik içinde oluyor görünüşü ve sürüşü. Bir nevi, fizik şartlar, «varoluşun bekçisi», bakıcısı, kimi yerde ve çok defa da enkarnasyon durumu oluyor. Yoksa hayatın yaratıcısı değil. Bunu, ölüme bakarak daha iyi kavrayabiliriz. Bir insanı öldüren kişi, yani katil, ölümün yaratıcısı değil, o insanı, hayattan koparıp ölüme teslim eden, iliştiren, ölüm şartlarına iten, götüren biridir.

Fizik hayatta bu böyle olunca, psikolojik neşvünümada daha çok böyledir. İnsanda, fizikötesi faktör, artık yalnız kaynak olmakla, yaratılışın başlangıcındaki fonksiyonundan ibaret kalmıyor, dış fizik şartlarla ortaklaşa ruhun devamını da sağlıyor. Ruhu içine alan bu fizikötesi âlemdir ki, insanı yalnızlıktan kurtarıyor. Ona, maddeden ve tabiattan üstün olduğunu telkin eden kudret bu kudrettir. Bu kudrettir ki, ona, içinden geleni eşyaya naksetmek, işlemek duygu ve gücünü veriyor, zurettine çekiyor onu. İnsan, tabiata sadece aynalık yapan bir tabiat parçası değildir. Herhangi bir tabiat parçasına verdiğimiz biçim, mermere kazandırılan hüviyet ve hürriyet, tabiattan çıkan, insana çarpıp kendi üzerinde sabitleşen bir ışık değildir. Sanat, tabiattan kazandığımız değil, tabiata bağışladığımızda. Daha doğrusu, bize bağışlananı tabiata bağışlamamızdır. Teknik ilerleme ve sanat yeteneği insana tabiat gibi yapı unsurları olarak verilmiştir. Biz bu unsurları terkip ede ede «Büyük Sentez»e doğru gidiyoruz. İnsan ruhundaki ilerleme de, temelini tabiattan almıyor, içimizdeki yenilik ve öteye uzanma sezgisinden doğuyor.

Toplum planmdaysa, psikolojik diriliklerin enine ve boyuna kaynaşması ve yoğunlaşmasından meydana gelen tarihî

86 DIRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

ve sosyolojik neşvünüma faktörüyle büsbütün kendine mahsus bir dinamik kazanıyor. Fizik şartlardan bütün bütüne kurtulmuş bir diyalektik özelliği taşımasa da, tarihin baskısı, şartların baskısı, maddî ekonomik baskı kadar ve daha çok insan ve halk ruhuna bir biçim verici bir güce sahiptir. Hatta, bazı çağ ve dönemlerde, apaçık olarak, ekonomik bir renge bürünse de, bu örtünün altında yatan, yine tarihtir. Aslında, ekonomik bir baskıyı muhteva olarak alan tarih değil, ekonomik baskıyı da bir baskı biçimi olarak kullananıdır tarih. Fizik şartların dışında varolmuş ve fiziğe bulanarak da olsa, kendi bağımsız mantığına göre gelişen muhtevanın temelidir. İnsanlığın ilk tarih dönemlerinin kültürü dindir. Kültür eşit dindir başlangıçta, kültür net olarak dinden ibarettir. Sanat ve ilim dinden çıkmıştır. Denilebilir ki, 20. yüzyıla kadar, kültür, hatta dolaylı veya dolaysız olarak bugün bile din muh-

tevalıdır. Bugün, kültür, brüt dinden ibarettir. Böylece, tarihî ve sosyal yaşama, din temelini ve normatif yapısını taşımıştır hep. Pozitivizm, sosyolojiyi öbür ilimlere göre bağımsızlaştırırken, bir yandan da, toplum kanunlarındaki dinin etkisini küçümsetmeğe çalışıyordu. Aynı şeyi, Freudizm, psikolojide yapmak istemişti. Fakat, hemen Freud'un arkasından gelen Adler ve bilhassa Jung'un çalışma ve buluşları, toplum ve insan ruhunun sanıldığından çok dine bağlı olduğunu ortaya çıkarmıştır. İnsan kültürünün ve maşeri laşuuru arketipleri tamamen dinîdir. İnsan ruhu, din kategorileri içinde öylesine kalıplaşmış ve biçim kazanmıştır ki, bunu, felsefî veya ekonomik bir doktrin silip atamaz. Olsa olsa isimler değişir ve muhtevanın sonuçları.. Nitekim, bazı din düşmanı rejimlere halk yi"6 de bir din gibi sarılmıştır. Ve bunlara sarılmalarının bir din buhranı dönemine rastlaması da tesadüfi değildir. Ve üzerinde dikkatle durulacak bir noktadır.

87

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

Sosyolojide de, Fraser'in ve Levy Brühl'ün buluşları ve bilhassa modern sosyoloji, liderlik sosyolojisi, sosyal yapıda dinin temel rolünü yavaş yavaş meydana çıkarmış oluyor. Ba. . bir çok neomarksist yazar da Marks'ın ilk yorumcularına üöre çok daha geniş bir yorumlamayı denemeye başlamıştır. Aslında, ilmin bağımsızlık savaşı yaptığı bu çağlar, yani bilginlerin ilme fazl* güvenlerinin bu romantik dönemi geçince, sosyolojide, psikolojide ve ekonomide dinin vazgeçilmez etkisi kabul edilecektir.

Kültürde ve tarihte temel din olunca, onun gerçeğinden her uzaklaşma, insanı uçuruma başka bir deyişle sağdan sola her sapma insanlığı felâkete götürür. Daha açık bir deyişle sağdan her uzaklaşma sola gebedir. Nitekim gerçeğinden uzaklaşan hristiyanlık, solun, komünizmin doğmasına yol vermiştir. Çok daha fakir ülkeler oldukları halde, komünizmin, İslâm Ülkelerinden değil de Batıdan çıkmasının sebebi budur. Bize, Doğuda ağır sanayi olmadığını söyleyecekler. Buna karşı, iptidai bir komünizmin, bir köylü komünizminin ziraî komünizmin buralarda neden gözükmediğini sorabiliriz. Onlar da, bunu, iarkında olmadan, kendi temel görüşlerinin dışındaki tarihî ve sosyolojik gerçeklere dayanan ve bir ucu ruhculuğa varan (Proletaryanın «bilinç» kazanması gerektiği tezi gibi) argümanlar ilen sürerek açıklamaya çalışacaklardır. Ama, böylece de Marksist teori kendiliğinden çok dar bir çerçeveye inecektir h» bunu da açıkça itirafa yavaşmazlar.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

KOMÜNİZMİN SONU

Sol yayın aldı yürüdü. Gün geçmiyor ki sosyalizmi öven bir kitap piyasaya çıkmasın. Hele ortada kapitalizmin ve ondan ülkemize sızan tesirlerin kötü belirtileri varken. Tarafsız okuyucu, komünizmin ne felâket olduğunu bilir. Bunu bildiğini artık iyice anladıkları için, komünistler ve komünizm sempatanları, şimdi yavaş yavaş sosyalizm paravanının arkasında mevzileniyor. Tek avantajları da kapitalizmin bazı müdafaa edilmez sonuçları... Şimdi görünüşte demek istiyorlar ki, «komünizmi istemiyorsanız. Görüyorsunuz ki kapitalizm de, sınıflar arasında bir uçurum açıyor. Öyleyse en iyisi sosyalizm». Sonra sosyalizmin ne olduğunu sorduğumuzda, «Rus tipi sosyalizm»den, «Çin

sosyalizmi»nden, «Tito sosyalizmi»nden söz açıyorlar ki, artık niyetlerinin ne olduğu açıkça anlaşılıyor. Esasen onlar biliyor ki, Türkiye gibi bir Ortadoğu memleketinde, hiçbir şeyin ortası olmaz, mutlaka aşırısı olur. Bu yüzden, taktik gereği, komünizmi açıkça propaganda etmelerine lüzum yoktur. Çünkü: bilirler ki gelecek sosyalizm komünizmdir. Hele kadroda kendileri olduğuna göre. Rusyaların bile resmî adı, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri iken, bizim gibi tehlikenin komşusu bir ülkede, hâlâ sosya-

lizm iddialarının gerisinde neler yattığı anlaşılmazsa, içinde bulunulan uyku çok derin ve uzun bir kâbus olur.

Nasıl kapitalizmi liberalizmden koparamazsak, sosyalizmi de komünizmden ayıramayız. Liberalizm kapitalizmin, sosyalizm de komünizmin fonudur.

Nazariyede ne olursa olsun, bugünkü Rusya - Amerika kutuplaşmasından dolayı sosyalizm komünizmin bir marjıdır ve bir marjı olmaya mahkûmdur.

Komünizm tipi bir ekonomi kötü, kapitalizm tipi bir ekonomi eksikse peki ne yapılacaktır?

Mükemmel olan islâm tipi ekonomiyi ortaya koymaktır tek çıkar yol.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

91

GERÇEK İSTİKLÂL

İstiklâl mefhumu, tarih boyunca, milletleri ortaya çıkararak şart ve sebeplerin değişmesine uygun olarak yeni mânalar kazanmış, bazı hususiyetlerini atmış, bazı unsurlar katmıştır yapısına... Devlet mefhumunun özü olan bu mefhum, milletleri birbirinden ayıran, bir milletin diğer milletlerden farkını meydana getiren, milleti doğuran ana sebeplerin ve düşünce, inanış ve davranışların değişmesiyle değişmiş, yeni özler ve biçimler almıştır. Her büyük inkılâp ve cihan harbi, yeni doktorinler hep yeni bir devlet, millet anlayışı ve yeni bir istiklâl telâkkisiyle beraber gelmiştir.

Antik dünyada site-devletlerin bağımsız olup olmadığı kolaylıkla aıdaşılabilirdi. Şehir-devletin istiklâli ancak askerî bir hareketle yâni istilâyla sona eriyordu. İçten fetih, hemen hemen istisnâî bir hareketti. Bu da, zaman zaman şehri idare eden grubun yabancılarla satılması şeklinde tezahür ediyordu. O da kısa bir dönem sürüyordu. İç ihtilâller patlak veriyor ve bu gruplar tasfiye ediliyordu. Bunun dışında, istiklâller ya açıkça vardı veya açıkça yoktu. İstiklâlin bu özelliğini değiştirme hareketinin belki ilki İskender hareketidir. İskender, bir devlete tâbi küçük devletler doğurma siyasetinin ilk önderi olmuşsa da, kurduğu İmparatorluk kendisinden sonra dağılmıştır. Böylece istiklâlin bu yeni anlamı, daha doğrusu

İstiklâli önemsizleştirme, dünyayı tek devlet etrafında toplama fikri iflâs etmiştir.

Halkların istiklâline kasteden ikinci büyük teşebbüs Roma'dan gelmiştir. Roma İmparatorluğunu kuran Roma asilleri, her yerde zulümle, kuvvetle girmişler, kanla ve kırbaçla ayakta durmuşlardır. Doktrinleri de, Romalının hür ve Romalılarının dışındaki herkesin ve her milletin köle olduğu fikriydi. Tek, ebedî ve mutlak bir Devlet vardı: Roma Devleti. Bunun

içindir ki, o zamanki, istiklâl fikri', «kölelikten kurtuluş», «esirlerin isyanı», «esirin hürriyetini elde edişi» gibi, esir ve hür, köle ve efendi ikilisi içinde dönüyordu. Hz. İsa'nın ortaya attığı Hak Dinin, Roma Devletini yıkmak için tahrif edilip âlet olarak kullanılmasının sebeplerini biraz da bu noktada aramalıdır. Romalılar o zamanlar, bir tek devletin olabileceğini, yâni Roma Devletinden başka bir devletin bulunamayacağını öyle bir kesinlikle halkların zihnine hâkmetmişlerdi ki, milletini boyunduruktan kurtarmak isteyenler için tek çare kalıyordu: O da, anarşi taraftarlığıydı. Devlet, esasında kötüdür. Onu kendi haline bırakmalı. Yâni onu tecrit etmeli, boykot etmeli. Esas olan ferttir. Köle - efendi eşittir. Böylece, Hıristiyanlıkla, milletlerin ve toplulukların istiklâli yerine, fertlerin istiklâli geçiyordu. Bu da, milletleri Romadan kurtarma ümidini yitirmiş olmalarından ileri geliyordu. Muarızları bile. Romanın yıkılacağına pek inanmıyorlardı. Bunun için bir nevi ferdî istiklâl teorisi olan Hıristiyanlığa dört elle sarılıyorlardı. Aslında bu kendilerini bir aldatıştı. Çünkü : objektif olarak kölelik devam ediyordu.

Ortaçağda, İslâmın doğuşuna kadarki dönemde istiklâl düşüncesi, halkı etrafında toplayan derebeylerinin bağımsızlığını hareket noktası olarak alıyordu. İslâm, gelişikle, yeni bir istiklâl düşüncesini de birlikte getirmişti. İslâm Devleti teknik ve onun istiklâli, Müslüman ol-

92

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

93

mayan kişi ve devletlere boyun eğmemesi demektir. İslâm Devletinde yalnız Allahın ve Peygamberin buyruklarının hakim olması demektir. Müslüman olmayan topluluklar ve halklar, putlara ve putlaştırılmış şahıslara tapmakla, istiklâllerini temelden, esastan, işin daha felsefî ve ruhî kaynağından itibaren kaybetmiş bulunuyorlardı. Onlar görünüşte, müstakil devletler şeklinde de olsalar, ruhları köleleşmiş olduğu için, derinliklerinde köle ve esir idiler. Onların istiklâlim zalim hükümdarları kendi nefsinin heykelleştirme yolunda harcıyordu. Bu yüzdendir ki, Avrupadan aldığımız ve dil alışkanlığı ve zihin tenbelliği sebebiyle kullandığımız «İslâm İmparatorluğu», «Osmanlı İmparatorluğu» deyimleri yanlıştır. «İslâm Devleti», «Emevî İslâm Devleti», «Abbasî İslâm Devleti», «Osmanlı İslâm Devleti», demek gerekir. Çünkü imparatorluklarda. Devlet, iki parçadan ibarettir: Hürlük ve kölelik. Halbuki: İslâm Devletinde her yer birdir ve müslüman olan, aslında, put ve zalimin esaretinden kurtulmuş olur. Yani hür ve bağımsız olur. Müslüman olan halklar İslâm Milletinin bölünmez ve ayrılmaz parçalarıdır. Halbuki Roma İmparatorluğunda ve İngiliz İmparatorluğunda durum öyle midir? Romalı ve esir, anavatan ve sömürge ayırımını, hiç bir İslâm Devletinde görmek mümkün değildir. Hattâ, İslâm Devletine bağlanan gayrimüslim ülkeler bile, sömürge veya köle ülkeler değil, «korunan» ülkelerdir, İslama saldırışları ve zulüm idareleri bertaraf edilmiş, «cemaat» halindeki topluluklardır. Krallıkların ortaya çıkmasıyla, milletin istiklâli kralın is-

tiklâli olmuştur.

Avrupada Büyük Endüstrinin ortaya çıkışına kadar istiklâl daha çok psikolojik bir kategoridir, Roma hariç. Büyük Endüstrinin, Ağır Sanayinin ortaya çıkmasıyla, Avrupa bir nevi yeni Roma İmparatorluğunu diriltmiş oluyordu. Yalnız âlet değişmişti : Silâhın yerini ekonomi almıştı. Ebedî devlet anlayışı

<ja yerini «medeniyet»le değiştirmişti. Romalının Doğululara aşılama istediği aşağılık duygusu şimdi modern bir kılıkla tekrarlanmak isteniyordu.

Fakat İkinci Dünya Savaşında, Batılılar birbirine düştüğü için, bir anda, şekli ve coğrafî istiklâllerini kazanan doğulular, fikrî yetersizlikleri sebebiyle, gerçeğiyle ve şumulüyle tesbit edemedikleri halde, bir sezgiyle, «Gerçek bir istiklâl »in bulunduğunu anlamışlardır. Tam onu arayacakları ve kendilerine yerleştirilen şekli «istiklâl» mefhumu yerine yeni, gerçek ve ebedî istiklâl düşüncesine erişecekleri sırada, komünizm gibi yaldızlı yeni kölelik doktrini ve eski «medeniyet», «modernlik», «hürriyet» gibi propaganda haplarıyla, canlanmış bir Batı karşılıklarına çıkmıştır.

Yeni Batı, Doğunun kaptığı şekli bir istiklâli bile çok görmektedir.

Dünyadaki bütün bu kaynaşma, eski ve yeni emperyalistlerin, şekli bir istiklâlden gerçek bir istiklâle geçmenin şuuraltı istekleriyle kaynayan milletlerin o şekli istiklâllerim bile almak gayretlerinden ve onlara karşı tarihî bir mukavemetten •doğmaktadır. Kısa, fakat elverişli bir mevsimde fıskıran yeni ve gerçek istiklâl tohumlarının güçlü direnişidir bu...

SAVAŞ

Her medeniyetin gözleri savaşa alışmak zorundadır. Savaşın alacakaranlığımdadır ki, insan, öteyi beriyi, yanını yöresini seçer oluyor. Savaş, yalnız beni değil, çevremi, benden öncesini ve sonrasını da ölümün önüne kadar götürüyor ve bir süre orada bırakıyor. Güneşte kızaran bir nar, ateşte pişen bir çömlek gibi ben ve dünyam, savaş sürüsüne katılıyoruz, bütün dünyanın ayaklarının altından çıkan tozları içimize alıyoruz ve «varlık çobanı» olan biz, bu kere de «varlık sürüsü» oluyoruz. Kurt, könek, kuzu düşüncesi yüreğimizi burkuyor. Geride kalan ipek kâğıt hayatıyla, önümüzdeki ölümle seçimlik yaşamının karanlığı arasında gerilmiş bir branda beziyizdir artık. Hayal gücüne güvenen gözlerinin kapaklarını gersin artık, göz kaslarının yağını boyuna tazelesin dursun!

Her medeniyet işinin uclan savaşa doğru döner, ya savaşta bütün bağlar kopar ya bir kaynak yapılmışçasma kaynaşır. Bu dünyadaki varlık yoğunluğunun en koyusu ve kesini savaştır. Savaştan ölümsüz çıkan medeniyet, artık vardır. İşe savaşa karşı olmakla başlayan din, medeniyet, doktrin ve ideolojilerin, bir tarih ironisi içinde, en umulmadık, teorik bakımından en dayanıksız savaşların açıcısı oldukları bir gerçektir. Kafasını kaçırın rahibin pelerininin etekleri savaşa bulaşır. Savaşta zaman hızlı, mekân şiddetli ve aşın duygulu, düşünce an, sanat, derindir. Daha doğrusu, savaş düşünce iç"1

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE 95

•pir maya, sanat için, önceden hazırlanmış, duygu, imaj, biçim ve ölümden yıkanmış kelimeler, olaylar ve insan görünüşleri dosyasıdır. Savaş insanı, sanat eserindeki insana çok yakın bir şartlar altında can verir, onun çevresinde uçuşur, onu yakalayıp sanat alanına çekmektedir bütün iş. Günlük şartların insanından sanat kişisini çıkarmak, o insanı bir savaşa sokup geri ge-

I

tirmek kadar çetin kaygılı ve bunun benzeri bir iştir. Kalemî kılıca benzetmeyi, bu bakımdan, yalnız ülkü adamında sınırlandırmak doğru değildir, onu, sanatçıyı da içine alacak kadar geniş anlamak gerekir.

. Savaş, geçmişi pasaklarından ayıklar. Kendi kendine ölen [hayvan kirli öldüğü için yenmez, kesilen hayvansa savaşın temizliğini taşır, eti pırıl pırıldır.

Savaşta yüreğiniz, ayağırzdaki postaldan çok, başınızın üstünden geçen kanlı bulutlardadır.

Savaş kutsaldır.

Savaş her zaman yenidir.

Savaş samimidir.

Birinci Dünya Savaşı, eski dünyayı yıkmak için yapıldı, ama yakamadı. Çünkü savaşın gözleri olan zekâ, yüreği olan yiğitlik, karnı olan açlık, aynası olan ölüm de eskidir.

İkinci Dünya Savaşı da yeni bir dünya kurmak için yapıldı, ama kuramadı. Çünkü savaş, bir çocuk gibi hiç bir zaman geleceğe tam hazır değildir. Sabırsızdır.

İslâm, Yeni Çağın getiricisi olarak, Savaşın da hakkını verdi. Bu dünyayı ve öte dünyayı olduğu gibi, savaşta da, barışı da anlamlandırdı. Kolay atlatılan savaşın kötüye kullanılmasının yolunu tıkadı. Savaş, daha çok metafizik bir kadro oldu. Başkasının elinde ne var ne yok onu alıp kendisini de ölüme

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

96

yuvarlamanın aleti olmaktan kurtarılıp insanlara hayat ve gerçek dirilişi götürmenin bir kanalı yapıldı. Eşya için, toprak için, dünya için savaş kavramı yerine, insanları zulümden kurtarmanın kavramına kavuşturuldu savaş. Savaş bansın çobanı oldu. Öldürücü savaş yerine kurtancı savaş geldi. Savaş, ermişlerin hayat yapraklarından sayfalar oldu. Savaş, yarış gününü bekleyen bir arap atı gibi, zapturapt altına alındı. Savaşla barış, an duru bir pınar önünde barıştırıldı.

Yeni ideolojiler, açıkça savaştan yana çıkarak, İslâmın savaşçı olmasını dilleriyle değilse de durumlan ve davranışlarıyla onayladılar. Ama onlar barış savaşçısı olmadılar, İslâm gibi. Terör savaşçısı oldular. Terörse, bir parça karardık, bir parça ölümden başka bir şey değil. Onların savaşlarına ötenin eli değmediğinden pusatları paslanır, zaferleri çıkmaz kin lekesiyle kirlenir. Çocuk öldürür onlar, kadın öldürürler. Onların savaşının yemişi iskelettir. Bizim savaşımızkiyse, banş. Ulu bans, savaştan da biraz ötede duruyor. Savaştan geçmeyen ona nasıl varabilir?

İSLÂM VE TARİH

Din ve tarih. Bu bakımdan dinlere bir bakış atarsanız, İslâm kadar tarihle, vakayla (fait) mahrem bir rabıta kurmuş başka bir din bulamazsınız. Budizm, dinlerin felsefî bir perspektifi şeklindedir. Mefhum ve tarih halinde dindir. Tek Allaha inanan dinlerin felsefî tecritlerinin meydana getirdiği, «yok», «var» gibi mücerret kelimelere dayanan bir teorik dindir. Hz. İbrahim'in ilân ettiği Allah fikri her zaman içindi, yani muayyen mânada ve hususî olarak «vakit»le alâkalı değildi. Hz. Musanın hareketi, ırkı için ve mahallî oldu. Belki, tarihle alâkalı hareketin ilki, Hz. Musa hareketidir. Fakat bu alâka, belli bir kadroda, iki ayrı vak'anm yanyana gelmesi, bir sebebin daha kuvvetli bir sebebe bağlanmasından başka ve fazla bir şey değildir. Yahudilerin mısırlılardan kurtulmayı dinden beklemeleleri, siyasî tarihle dinin ilk alâkasını sağlamış, ama bu is

olur olmaz din, ırkî-itikadî bir hüviyet olarak tarihle, vakayla fiilî bir bağıntı kurmussa da, itikadî bir illiyet kurmamış, tarih, dini yatağından çıkarmış, ama ona kült katmamıştır. Yani, mu-sevilikte, itikada tarih, dahilen katılmamış, onu haricen çevre-lemiştir. Hristiyanlık içinse tarih, bir yıldan ibarettir. Tek hadi-se, Hz. İsanın doğusu hariç, bir yum tekrarlanması, on olması, bin olması, milyon olmasıdır. Yılbaşımın önemi, Noel Baba, Ük-bahann önemi, perhizler, mevsimlerin önemi, hep bundan. Bü-
*ÜQ bunlarda, zamanı sosyal ve tarihî bir kategori, insanî bir kategori olarak idrâk etmemiştir Hristiyanlık için,

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

99

98 DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

98

zaman tarihî değil, tabiîdir (naturel). Yani, bu din, zamanın eşya yönünü görmüş, çerçevesini, en genel vasfını tesbit etmiş en hususî vasfı, siyasî - tarihî vasfı katına çıkamamıştır. Yalnız bir vak'a, Hz. İsanın doğuşu müstesna bu tarihî vakayı, Hristiyanlık, amentüsüne dahil etmiştir (incarnation). Allah, tarihin bir noktasında, Hz. İsa şeklinde görünmüştür inancıyla, tarih Hristiyanlığa, bir nokta olarak girmiştir. Yahudilikte, içtimaî şuuraltından ve hariçten, Hristiyanlıkta, bir «an» da, bir zaman hücrelerinde itikadî şarhyarak tarih, din için bir «faktör» olmuş, yani, tarihî neticelerini bir yana ayırırsak, bu dinlerin, teklifiyle, itikat ve pratikleriyle tarihe hususî ve şuurulu müdahaleleri olmamıştır. Budizm, Yahudilik, Hristiyanlık prensip olarak ve dinin cevherinde, tarihi hesaba katan, tarihin aktifliğini unutmayan bir niyetten haberli değildir. Yalnız İslâm'dadır ki, tarih, dinî bir «ödev» sahibi olmuştur. İslâm, zamanı güdümlü bir hale getirmiştir. Bu bakımdan, İslâmiyete, «vakit dini» dense yeridir. Öbür dinler, tarihi sürüklemişlerdir, tarihi yürütmemişlerdir. Tarihi yürüten tek din, İslâm'dır. İslâm kendini nasıl insana teklif etmişse, onun şahsında bir kere de tarihe teklif etmiştir. Namazın vakiüenmesi, gün şuurunu, cuma, hafta şuurunu, oruç, ay şuurunu, bayram, yıl şuurunu, hac ömür şuurunu getirmiştir. Daha ileri bir adım atılarak, pratiğin içinde tarihe bir yer bırakılmıştır. Zaman oldukça, vakit geldikçe gelip dolduracaktır. Din, tarihe bir pencere açmıştır. Cuma namazında «hutbe», siyasî ve tarihî oluşları dinin içine katar; yani, din bir bakıma da tarih boyunca uzayan bir şerittir. Öbür dinler, tarihî birer enstantaneler oldukları halde İslâm bir peryot, bir vetiredir. «Hac kez» müslümanların toplu ve tarihî - içtimaî davranışlarını dine katan harekettir; yani İslâm, ilk defa olarak tarihe kült eklemiştir, tarihin kafasını şartlandırmış (zamanı müslümanlaştırmış) bir evrensel harekettir. Öbür dinlere göre tarih bir eşyadır, W objedir. İslama göre, tarih mükellef, tarih muhataptır. Vel'51 insan olan bir çocuktur tarih. İslama göre, tarih tıpkı insanall'

İslâm» İslâmî bir tarih ister. Ahlâkî, hukukî, siyasî, içtimaî kaideleriyle, onu geldikçe müslüman (İslamî) ederek dibe çöker-tir- tarihin bakiyeleri, vaka halinde de, İslâmî olsun ister. İslâm'da, dinle tarih arasındaki geçişlerin şekli çok kompleks olmakla beraber, aşağı yukarı, ana kaide, dinin, aktif olarak, tarihe, emredici karakterini tatbiktir. Din, tarihe karşı kayıt ve şartı kendi tayin ederek faal, tarih dine doğru, onun izniyle fa-

aldır. Tarihî olaylar, dinî ve dinle ilgisiz diye ayrılamaz. Hristiyanlıkta, insanın hayatı, bir şizofrenin (erken bunayanm) ruhu ve kafası gibi ikiye bölünmüştür: dinî kısım, dinî olmayan kısım. Her bölüm, öbüründen ayrı yaşar ve birbirlerine karışmazlar. Aîlahm hakkı Allaha, Sezann hakkı Sezara aittir. Hristiyan, bu yüzden, bir şizofren kadar rahattır. Dinin diyalektiği ayn, hayatın diyalektiği ayrıdır. Bu yüzden, hristiyan batı dünyasında, insanlığı imha edecek silâhlar yapılır ve bunu dini bütün hristiyanlar ve papalık makamı, afroz edercesine, tam bir içtenlikle, protesto ve reddetmez. Çünkü o silâhı tarih getirmiştir hristiyanlığınsa, insana yanlış doğru bir mesajı var, fakat tarihe bir mesajı yoktur. Hristiyanlığa göre, âdeta, Hz. İsayla tarih bitmiştir. Hristiyan, «insanın hayatını Hz. İsanın hayatında özetlemiştir. İnsanın yaratılması, geçmişten çekilerek, Hz. İsanın doğuşuna, ahir saat, çarmıha geriliş olayına çekilerek, Hz. İsanın hayatı, insanlık tarihinin bir minyatürü yapılmıştır. Ve böylece, hristiyan tarih tezinde, tarih çarmıh vakasıyla son bulmuştur. Çarmıh mahşerin, Hz. İsanın «ölülerden dirilmesi», basubadelmevtin sembolü olmuştur. Hristiyan aklı, çarmıha takılıp kalmış, bu, 'zamanı unutturan, ruhî bir depresyon sebebi olmuştur. Bundan sonra, çarmıh vakasına inandığı için, bu vakadan sonra, artık, tarih hristiyanı alâkadar etmemektedir. İnsan hayatında olmuş veya olduğuna inandığı mühim bir hadiseye marazî bir şekilde takılıp kalması ve artık ölmüş gibi kgP geçmişte, hâtırada ve hep o hadisede yaşaması gibi. Hz. İsadan önce, tarihin var, fakat kendisinin yok olduğunu bilen

101

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

100

hristiyanhk, kendisinin tarih boyunca var olduğunu iddia ve izah edemediği için, kendisi gibi gerçeği söylemek durumunda olan veya olması gereken bir teorinin tarihin büyük bir parçasında bulunmaması da tuhaf kaçacağından, Tarihi, Hz. İsanm hayatı dışında, görmezlikten gelmiş, bir nevi inkâr etmiştir. İslanışa, kendisini, Hz. Ademle başlatır yani, İslâm İnkılâbı makale şâmidir. İslâm, başlar başlamaz baştanberi varolur. İslama göre Hz. İbrahim Hareketi bir durak (varyasyon), Hz. Musa Hareketi bir durak, Hz. İsa Hareketi bir başka durak... Yani, İslâmlık, Hz. Ademle başlayıp, Hz. Peygamberle tekâmülünü son ucuna getiren evrensel hareketin adıdır. Hristiyanlığın tarihi inkâr ve lağvına karşılık, İslâm ona bir varoluş sebebi imla etmiştir. Sonra bu tarih tezi, nazari plânda kalmamış, tarihte bir tasfiyeye girilmiştir. Kabe artık, sapmanın tarihî yuvası olmaktan çıkarılıyor, Safa ve Merve tarihî putatapıcılık işareti olmaktan çıkarılıyor, Hz. İsanm doğuşu hakkındaki inançlar düzeltiliyor. Yani, Kur'ân bir yandan tarih anlayışında, öbür yandan tarihin getirdiği insanlıküstü müesseselerde, putatapma ve ortaklaşmadan ne varsa ayıklıyor, tecrit ediyor ve bunu yaparken «hakikatma iade» etmiş oluyor vakayı. Böylece tarih, gerek düşüncede gerek eşyada t tashih» edilmiş oluyor. İslâm, geriye doğru, böylece tertemiz hale getirilmiş olan tarihin gelecekte de kaymaması ve sapmaması için, sırf dinî ahlâkî, içtimâî, hukukî, siyasî, iktisadî kaideleriyle onu kontrol eder, tefiş eder, verimlendirir, damgasını vurur ona, onu var eder. Her cuma hutbesinde tarihten hesap ve biat ister. Geçmişini temizlediği ve her anım murakabesine aldığı ve bir misyonla vazifelendirdiği ve o misyona lâyük bir kafa ve ahlâka sahip kıldığı Tarihi artık serbestçe olmaya, müesseselerini kurmaya, isim yapmaya bırakır. Onun geleceğine inanır, iyimserdir. Netice olarak, yahudilik ve hristiyardığı, tarih ve vaka,

değiştirmiş, ona istediği şekli vermiş, onu bir daha çıkamamıcasasına hükmü altına almıştır. Bu dinler, tarihle anlaşmışlald'

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

onun kendilerine çizdiği sınıra razı, sahayı ona terk etmişlerdir. İslâmsa, prensip olarak tarihe yön çizmiş ve onu layüsel bir hareket olmaktan çıkarmıştır. Kuvvetli olduğu zamanlar bihakkın sözünü dinlettirmiştir de. Ama sonraları bir oyuna gelmiş, hükümranlığını kaybetmiştir. Tarihin eline esir düşmüştür. Onun durumu, tarihe şu anda hakim olmaması hristiyanlığınkı gibi değil. Hristiyanlığın tarihle olan bugünkü durumu, pazarlığa dayanır, anlaşmalı, mukavelevîdir. Tarihin, müesseselerine yaşamak ve geçinmek hakkını tanınması şartı ile hristiyanlık, tarihin yaptığını, kelime oyunlarıyla hep tasvip edecek, tarihi idare eden güçlerin erişemeyecekleri bir üstatlıkla olup biteni hep meşrulaştıracak, tevil edecektir. İslâmın durumu ise bir tutsağın durumu gibidir. Hristiyanlık, tarihi yürüten despot güçlerin kanun ve emirlerine oy veren ve oy verdiği için kendisine bir takım haklar tanınan bir vatandaş durumundadır. İslâm ise, bu güçlerin yaptığını, tarihin gidişini beğenmeyen bir harp tutsağı durumundadır, bir (hors la loi) dır. Bundan böyle, hristiyanlığın çırpmacağı hep statükoyu koruma olacak, yeni bir hareket olmayacaktır. Hristiyanlıktan, insanlığın kurtuluşu için cesur, yiğit ve şahane bir davranış beklemek kum tepesine bir şehir oturmak olur (hayal ve serap). İslâmsa ilkin kurtulmayı, hürlüğe kavuşmayı, sonra kurtarmayı, hür etmeyi düşünecektir. İslâm, insanlık için nihaî inkılâba gebedir. Tarih bitmemiştir ve mümkündür ki, İslâm (belki ilkin Afrikada), tarihten biat istiyecektir. Her hac hareketinde, her cuma hutbesinde, insanlığı kurtaracak tarihî hitabe beklenebilir. Ve bu Ahir saate kadar beklenebilir. Ahir saatse henüz gelmemiştir.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

103

İSLÂMİN MİLLET GÖRÜŞÜ

Dünya tarihinde ilk defa Millet kavramını ve görüşünü getiren ve tam anlamıyla bir milletin doğuşunu sağlayan, Kur'ân ve İslâm olmuştur. Eldeki incillerde, Sen Pol'un arkadaşlarıyla tartışmasında geçen ve bugün türkçe tercümelerinde «milletler» diye çevrilmiş bulunan kavram, «millet» kavramıyla ilgisiz ve sırf israil ırkının dışındaki toplulukları anlatan bir kelimedir. Bu topluluklar da İncilde, dinin yayılmasına konu edilip edilmeme bakımından ele alınmışlardır; yoksa bir bütünlük göstermeleri bakımından değil. "Nitekim, bütün bu topluluklar, kirli olarak kabul edilmiş ve kendilerine hristiyanlığın teklif edilmesi bile, Sen Pol'un gördüğü bir rüya ve arkadaşlarıyla yaptığı şiddetli çatışmalar sonunda yarı yarıya kabul edilmiştir. Bugün bile, bir çok millet ve milliyet görüşlerinin ve araştırmalarının büyük bir yer tuttuğu Batı literatüründe, millet kelimesi yerine kullanılan (nation) sözü, daha çok, kan, dil, coğrafya gerçeği gibi milletin maddî yapısını meydana getiren tabii özelliklerden birinin veya birkaçının meydana getirdiği bir örgüyü temel alır. Bu demektir ki, gerek teorik planda, gerek realitede, Batı Medeniyeti, İslâmın getirdiği millet kavramını ve gerçeğini henüz anlamış bile değildir. Batının, bugünkü millet anlayışı bile, İslâmın anlayışına göre, tam bir primitiflik içinde bocalamaktadır. Diyebiliriz ki, Avrupalı ve Batı

Dünyasının bugün bir medeniyet buhranı geçirmesinin belki de asıl sebebi budur. Bu anlayıştandır' ki, Batı, bütün teknik üstünlüğüne rağmen, bir asyalı veya bir afrikalıyı içinde enle-

e, bu yoldaki bütün teşebbüsleri ve misyonerlik çalış-
, bu toplulukların direnişleriyle karşılaşmaktadır. Hiç te
eddüt' etmeden söylenebilir ki, aynı kuvvet, islâm şuurunu
taşıyan bir topluluğun elinde olsaydı, bütün dünyanın müslü-
man yapılması pek güç olmazdı.

İslâm, insanları içice dairelerden ibaret görür. Birinci ve
en büyük daire, insanlık dairesidir. İnsanlar, bir tek asıldan
gelmişlerdir ve aralarındaki dil ve gelenek farkları, sırf, bir
varlık çeşitliliğinden ileri gelmektedir. Renk, dil, vücut yapısı,
erkeklik kadınlık hep birbirinden seçilebilmeleri, birbirlerine
daha çok yardımcı ve yararlı olabilmeleri için kendilerine veril-
miş özelliklerdir. Giyim ve hayat tarzı, zevk farkları da bun-
dandır. Yoksa, aynı matbaada basılmış kâğıt paralar gibi birbi-
rinin tıpkısı olmaları, aynı insanın milyarlarca sayıda bulunma-
sı demek olacaktı ki, bunu düşünmek bile, insanı rahatsız ede-
bilir.

İnsanların birbirlerine göre bu farklılıkta bulunmaları, in-
san olmaları bakımından eşit olmalarına engel değildir. Nite-
kim, İslâm teklifine muhatap olmak bakımından, hiç bir ırk,
hiç bir renk, hiç bir insan öbüründen ayrı tutulmamıştır. Kur'ân
«Ey insanlar» diyerek, gerçekleri bütün insanlığa tebliğ eder.
Bugün eldeki İncil'den anladığımız gibi, dinin bütün insanlığa
teklif edilmesinde, hristiyanlığın başta geçirdiği tereddüdü, İs-
lâmlık bir an için bile geçirmemiştir. İnsanların, Hz. Ademin
soyundan gelmelerinin Kur'ân'da anlatılması, sadece bir mit
olsun diye değildir. Bütün insanların din karşısında aynı so-
rumluluk ve aynı katılma ödevinde bulunmalarını pekiştirmek
içindir.

İkinci daire millet daireleridir ki, bu da, İslâm millleti ve
küfür millleti diye ikiye ayrılan iki milletten meydana gelir. Bu
anlayış, ırk, kan, renk, dil ve gelenek farklılıklarını inkâr et-
demek değil, belki, milletin meydana gelişinde esas fak-

104

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

105

torun, inanma ve inaniş, şuur, irade ve eşyaya işleme özelli-
lerini tasıma olduğunu belirtmektedir.
İslâm millleti, ilk insandan başlayarak, bugüne kadar, Al-
lanın varlık ve Birliğine inanan, Peygamberleri ve kutsal ki-
tapları tanıyan, kendi dönemlerindeki peygamberlerin getirdik-
leri vahiy gerçeklerini benimseyerek onların istediği bir düze-
ni gerçekleştiren bütün insanların meydana getirdiği büyük inan-
mışlar topluluğudur. Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi, millet,
islâm topluluğunun objektif adıdır. Onu meydana getiren in-
sanlara ve birim mümine bakılarak, bu müminlerdeki ortak
muhtevadan ötürü, bir topluluk halinde görülmüşler ve bir bü-
tün, bir birlik olarak düşünülmüşlerdir. Gerçekten, bu bütün-
lük, bu birlik, sadece farazi ve mevhum bir bütünlük ve birlik
de değildir. Tarihe gerçek bir bakış, bütün peygamberlerin, ay-

ni medeniyeti, gittikçe açılan ve gelişen aynı kültürü, aynı insan ve toplum gerçeğini getirdiklerini görecektir, «İmran oğlu Musa ve Harun benim kardeşimdir», «Meryem oğlu İsa benim kardeşimdir» hadisleri de bu gerçeğin kutlu ifadeleri değil midir?

Millet, islâm topluluğunun objektif adı olduğu halde, «üm-met» sübjektif adıdır. Yanlış anlaşılmamak için, buradaki sübjektif kelimesini gerçek ve terim anlamında kullandığımızı belirtelim, yoksa keyfi anlamına gelen sübjektiflik söz konusu değildir. Millet, islâm topluluğunu meydana getiren kişilerin genel özelliğinden hareket edilerek varılmış bir kavramdır. Ümmetse, bu büyük tarihî topluluğun, kronolojik bir sıra takip eden bölümlerine de denk düşen, topluluk başlarına, peygamberlere izafe edilmesinden doğan bir kavramdır. Hz. Musa'nın Ümmü, Hz. İsa Ümmeti, Hz. Peygamberin Ümmeti gibi. Demek ki, ümmet ve millet kelimeleri, bazı düşünürlerin sandığı ve ısrar ettikleri gibi ayrı toplulukların adı değil, aynı topluluğun, islâm topluluğunun, inanmışlar topluluğunun birbirinden ayrılmaz, biri öbürünü bütünleyen, biri mümin ve inanç, öbürü

peygamber ve tarih açısından bakan iki adıdır. Millet kelimesiyle yetinilmeyip buna ümmet kelimesinin de katılmasının sebebi, milletin oluşumunda inancın tek başına yetmemesi, peygamberlerin örneklik etmelerinin de gerekmiş olmasıdır. İlmi-hali daha yeni öğrenen bir müslüman çocuğunun ilk bileceği şeylerden biri de, soru meleklerine, öldükten sonra vereceği şu cevaplardır:

Soru: Hangi millettensin?

Cevap: İslâm milletindenim.

Soru: Hangi ümmettensin?

Cevap: Hz. Muhammedin Ümmetindenim.

Peygamberler, ilk örnekler olduğu için, sosyolojinin de tesbit ettiği gibi bir topluluk olayının meydana gelmesinde zih-nî gerçeklerin yetmediği ve modeller de gerektiği düşünülürse, ümmet teriminin, millet teriminin niçin hemen yanında yer aldığı derhal anlaşılır. Millet kelimesi, inanmışlar topluluğunu muhitten merkeze doğru, ümmet kelimesiyse, merkezden muhite doğru ifade eder.

Peygamberler, milletin ilk üyeleridir. Sonra, kendisine inan-anların katılmasıyla, millet, bir kişide rüşeym halinde bir tohum olmaktan çıkar ve bir gerçek haline gelir. Gittikçe büyüye-rek iklimleri, ırk ve kan, hatta renk sınırlarını asar, evrensel bir güç ve geçerlik kazanır. Milletin ilk hücreleri olan peygamberin çevresinde, büyüye büyüye, arta arta insanlığın büyük bir bölümünü kendi yapısında eriten millet realitesinin özünde, demek ki ayrıca ümmet dinamiği bulunmaktadır. Bir insanı mü-him yaparak islâm kütlesine katan çekici güç yalnız millet to-parlağının bütünündeki güç değil, bu toparlağın merkezinde du-ran ve vahyin ışıklarıyla insanın içindeki karanlığı eriten Pey-gamber Şahsiyetinin ümmetleştirme gücüdür de.

106

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

107

Millet ve ümmet kavramlarına bu yakınlık ve dayanışmalarını tesbit ettikten sonra, İslâm Milletinin özelliklerini kavrayabiliriz. Bir insan, müslüman olunca, İslâmlığı bütünüyle benimserse, yani müslümanların inandıklarına inanır onların davranışını kazanırsa, İslâm milletinden olmuş olur. Müslüman olmayan birinin müslüman olması olayındaki değişim ve dönüşümlere bakılırsa, gerçekten bir kişinin müslüman olmasıyla bir milletin içine girmiş olduğu kabul edilir. Allah inancını, vahyi, kitapları, peygamberleri, öteyi, Allanın kudret erleri olan melekleri kabul eden kişi, zihnini, inanç yapısını, hatıta asgarî bir ölçüde muhayyile, zekâ ve hafıza, idrak gibi psikolojik varlığının kaynaklarını öbür müslümanlar ve millet bütününe ruhuyla temasa getirmiş, birleştirmiş ve kaynaştırmış olacaktır. Böylece, bir kütleye katılmanın bir bölümü gerçekleşmiş olacaktır. Sonra davranışlarıyla müslüman olunca, yani, namaz, oruç, zekât ve hac ödevlerini yerine getirince, milletle kaynaşmanın ve benzeşmenin ikinci bölümü tamamlanmış olacaktır. Böylece, ruh, davranış ve zihin durumuyla İslama tam dönüşmüş olacaktır. Şimdi ortaya çıkan bu millet biriminin İslâm topluluğu dışındaki topluluğun hiç bir üyesine benzemediği, namaz kıla kıla içini temizleyen, oruç tuta tuta sabır ve irade gücünü tazeleyen, zekât vere vere, öbür müminleri kardeş bilme duygusunu keskinleştiren, Cuma ve bayram namazlarında, onlarla birlikte, dirsek dirseğe duran, Hacda, dünyanın dört bucağından gelen müslümanlarla kaynaşan bir kişinin bu millet dışındaki insanlardan kesin olarak farklı olduğu, kendi milletine ise tam bir şekilde kaynaşmış olduğu hemen anlaşılır. Kible beraberliği, Kâbeye dönük olma, cihat şuuru, şehitlik ve gaziliğin yüce değeri, bu milletin üyelerini birbirine sıkı sıkıya kaynaştırır. Bir tek ruh haline getirir. Ve bu ruh, İslâm ruhu, en merhametli, en disiplinli, en çekici, en arıttıcı ve ayıklayıcı bir toplum ruhu olarak kişiyi harmanisine sarar. İslâmın sadece bir inanç sistemi olmayıp bir hukuk ve devlet düzeni de getir-

miş olması İslâm topluluğunu tam bir millet haline getirmektedir. Hristiyanlıkta devletle dinin ayrı oluşu bir hristiyan milletin teşekkülüne engel olmuştur. Bir hristiyanlık milletinden değil cemaatından bahsedilebilir. Mezhepler o cemaatı da parçalar. Halbuki İslâmda devlet yapısı da dinle kaynaştığından, mezhep toplumu parçalayacak bir bağımsızlık sebebi değil, sadece, ferdî pratik ölçüsüdür. Alevîlik, din temelli olmaktan çok siyaset temellidir; din muhtevası, sırf bu siyasî temeli güçlendirmek için sonradan tarihî - sosyolojik bazı şartların bir araya gelmesiyle katılmıştır. Daha doğrusu, İslâm öncesi din kalıntılarının siyasî bir bölünmeden faydalanarak başka adlar ve başka semboller altında hayatını sürdürmesinden başka bir şey değildir. Yoksa, İslâmda mezhepler, gövdeyi ayakta tutan dal ve yapraklar ödevindedir.

İslâmın millet görüşü, açık millet görüşüdür. Yahudilikte olduğu gibi kapalı millet telâkkisi bu görüşle bağdaşmaz. Bu millete katılmak her insan için mümkündür; yeter ki, o milletin üyelerini öbür insanlardan ayıran karakteristiği taşıyacak bir ruh değişim ve oluşumuna uğrayarak gelsin. Nasıl ki, İslâmın başlangıç yıllarında katılanlar, müslüman olmayan anne, baba, kardeşleriyle savaşmaktan çekinmemişlerdi. Çünkü : Onlar ayrı bir milletteler oluyorlardı; kendileri ayrı bir milletteler. İslâm, pozitif millet oluyordu, küfür negatif millet. Böylece, İslâmın aslında, İslâm, insanlığı bir tek millet yapmak istiyor ve milletçilik vasfını kaybettirmeyecek bir ölçüde kapıyı açık tutuyor, 1 Kadın konusunda çok daha az kayıt tanıyor. Bu da, zaten, sosyolojik bir gerçektir ki, kadın, bir topluluğa bir kere katıldı

mı, kısa zamanda adapte olur. Bir müslüman erkeğin, müslüman olmayan (putatapıcı olmaması da şart koşulmuştur; putatapıcılığın gölgesinin bile müslümanlara yaklaşmasına izin verilemez; putatapıcılığın kökten reddi, bir din temeli olduğu Sibi, islâm milletini içten çürütecek insana taparıktan da uzak-

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

109

108

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

ta tutmuş oluyor.) bir kadınla evlenebilmesine imkân verilmesi, islâm milletini zayıflatmadan büyüten bir yol olduğu halde, müslüman kadının müslüman olmayanlarla evlenmesine izin verilmemesi, yine bu milletin zayıflamaması için yerinde bit tedbirdir. Her unsurun şirazesinden çıktığı bugün bile, bazı ailelerin yabancılara kız verme zaaflarını bu şart önlemekte, bazı yabancı erkeklerin islâmlaşmasına sebep olmaktadır. Bütün bu karakteristiğiyle İslâm Milleti, Tarih içinde yer almıştır. Birbirine bitişik coğrafya parçalarında oturduklarından bir yurt beraberliği vardır. Ülkü birliği ise bu milletin temel taşıdır. Şarap ve öbür alkollü içkilerin içilmemesi, domuz etinin yenilmemesi gibi yasaklarla Batı halklarının ruh ve fizik yapılarından ayrılan bir müslüman halk doğmuştur. Bu halk birbirleriyle kaynaşmış, ırklar birbirine katılmış, dış çizgileriyle de bir millet meydana gelmiştir. Giyinme ve örtünme ölçüleri de islâm milletini Öbür halklardan ayırmaktadır. Kurulan islâm devletleri hep bu birliği hedef almış ve bir çoğu da, ufak tefek istisnalarla bir devlet-bir millet olma hedefini gerçekleştirmişlerdir. Asr-ı Saadet, Hulefa-yı Raşidin, Emevî, Abbasî, Büyük Selçuk ve Osmanlı Devletleri, İslâm Milletlerinin bir bütün halindeki devlet ifadeleri olmuştur. Devletler zayıfladığı veya parçalandığı zaman da Millet Bütünlüğü bozulmamıştır. Şu yirminci yüzyılda, bütün düşman propagandasına ve aydınların avrupâî marksist, Batıcı veya ırkçı teorilerine kapılmalarına ve saplanmalarına rağmen islâm hakları birbirine düşman edilememiştir. Ve bir millet olma vasfı bozulmamıştır. Siyâsî parçalanma yapmadır; geçicidir ve yabancı devletlerin empoze ettiği ve bütün güçleriyle yürütmeğe çalıştıkları bir zorlamadır. Gerçek millet liderleri geldiği gün artık her bakımdan birleşmeyi kimse önleyemez ve önleyemeyecektir. Bu millet kutlu bir Millettir. Bu Milletin prensipler yasası Kur'ân-ı Kerimdir. Bu Milletin sembolü hilâldir. Bu Millet, Arap, Türk, Kürt, Zenci, Hint-

li diye ayrılmaksızın, Birinci Cihan Savaşı da dahil, islâmı yıkmaya çalışanlara karşı, bütün savaşlarda, kardeşçe ve yanyana çarpışmışlardır. Birbirlerine karşı, bir kaç istisna dışında savaş açmamışlardır. Birinci Cihan Savaşında, İngiliz ve Fransızların aldatarak ve zorla getirdikleri müslümanlar, gerçeği öğrenir öğrenmez ve ilk fırsatta islâm saflarına katılmışlardır. Hindistanda, daha bağımsızlığa bile kavuşmamış bulunan müslümanların, İstiklâl Savaşında, Türkiyenin durumuyla nasıl yarıktan ve candan ilgilendikleri, İngilizleri nasıl sıkıştırdıkları ve bize nice yardımlarda buldukları unutulmayacak bir destan değerini taşır. Ama bu Millet, alçakgönüllü ve gururdan uzak olduğu için bu gerçeği hep haykırıp yaygara koparmaz. Bir gün bunun görülmesini ve anlaşılmasını bekler. Bu özelli-

ğinden faydalanan düşmansa onu hep bölünmüş, parçalanmış bir durumda göstermeğe çalışır. Oysa, şu anda ve gerçekte, İslâm Milleti bir realitedir. Aralarına zorla ve dış baskıyla suni sınırlar çekilmiş bir bütündür.

ŞEHİDİN MİRASI ZAFERDİR

Seyyid Kutubun Mısırda asılması göstermiştir ki, İslâm,, tam anlamıyla, çağın içindedir, çağın aksiyonunun ortasındadır.. Çağın trajiğini de, muştusunu da, nurunu da o yüklenmiştir. Çağ dışı olmuş hiçbir inanç ve dünya görüşünün adamı asılmaz. Asılan bir adamın ülküsü, asıldığı ülke için bir fantazyaya. değil, tersine, statükocuların, yöneticilerin, bir anda toplumu zapt edeceği korkusuyla geceleri kâbus üstüne kâbus geçirdikleri, gündüzleri çılgınlık nöbetleri içinde ne yapacaklarını bilemedikleri, düşünce plânından taşarak hayat haline gelmeğe başlamış, ülkenin geleceği için kaçınılmaz bir ölçüde söz sahibi olmuş bir ülküdür. Bu ülkünün düşünürlerinin bile asılmaya başlaması, yürürlükteki rejimin, son günlerinde, kıran kırana bir ölüm kalım savaşına girişmesi anında olabilir. İslâm düşüncesi ve ülküsü artık ayağa kalkmış ve büyük bağımsızlık savaşını açmıştır. Elbet şehit verilecektir. Ama her şehide karşılık islâm saflarına bir melek ordusu katılacaktır. Her şehidin yere düşmesi ortalığı bir şimşek gibi aydınlatacak ve o şimşeğin şiddetinden düşmanın bir ordusu kahrolacaktır. Bir Seyyid Kutub aşılırsa, doğacak bin çocuğa Seyyid Kutub ismi verilecektir. «Seyyid Kutubu astık ve kurtulduk» sananlar bilsinler ve bilmeliler ki, en kısa zamanda bin Seyyid Kutubla karşılaşacaklardır. Bin Seyyid ve bin Kutubla karşılaşacaklardır. Çünkü: «şehitler, diridirler.» Şehit, toprağa düşmüş öyle bir tohumdur ki, verdiği başakta bin mümin kalbi çarpar. Ve o başak, saf kuvvet, saf inançtır. O başağın dikeni

111

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

Wl«. ,

ve samanı yoktur. Bir şehit kanı karatoprağa düşmesin, en kısa zamanda, o kandan bin müslüman dirilmedikçe o toprak rahat jctmiyecektir.

İslâm, düşüncede, inançta, aksiyonda sesini yükseltmeye başlamıştır. Bütün akımlar, doktrinler, rejimler, kendilerine ait en küçük olayı şişirip dünyaya duyururlar... Sadece Küba için komünistlerin ve komünizmin suyunda gidenlerin yazdıklarını bir düşünün. Çağımızın en büyük hareketi olduğu halde İslâmın uyanışım süreci ve plânlı bir şekilde gizlemek, saklamak, unutturmak, duyurmak, küçük göstermekten bir an geri durmuyorlar. Bugüne kadar hep böyle yapıldı. Ama artık, İslâmın Sesi, hiç bir insan ve eşya gücüyle kısılamıyacak, boğulamıyacak bir çapta yükselmeye başlamıştır. Verilen her şehit, girişilen her savaş bu sesi biraz daha yükseltecek ve bu ses, bu çağın en yüksek sesi olacaktır.

Saatler İslâmın lehine çalışmağa başlamıştır artık. Endonezyada islâm liderlerim asıp İslama savaş açan Sokarno'nun bugün durumu, ölümünden de ötede, komiktir. Kendini putlaştırmaması tutmamış, sadece gülünçleştirmiştir. Pakistandaki durum, İslâmın lehine sonuçlanma yolunu tutmuştur. Mevdüdü'ye yapılan suikast, partilerini kapatmak için başvuru zorbalık, hapis üstüne hapislerden sonra, Pakistan Devleti, daha yumuşak bir politika gütmek yolunu tutmuştur. İslâm düşmanı doktrinlere bağlanan ihtilâlciler Irak ve Suriyeyi mahvetmişlerdi. Halk, hiç bir devlet yıkma olayına karışmaksızın bu siyaset (beatles)lanndan kurtulacağı günü sabırsızlıkla beklemektedir.

Büyük ve kutsal Şam şehrinin dünyada etkisi, âsi gençliğin elinde, küçük bir kasaba etkisine indirilmiştir. Bu ülkelerin aydınlan, islâmdan kaçmakla, kendilerini de, yurtlarını da onmaz bir güvensizliğin içine atmışlardır. Ama, sevinilecek nokta, gün gün kurtuluşun islâmda olduğu gerçeğinin her yerde olduğu gibi buralarda da anlaşılmaya başlanmasıdır. Nijeryada, müslü-

112

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

manlar, idareyi, bir an için ellerinden kaptırmışlar, fakat, çok kısa bir süre sonra, tekrar almışlardır. Cezayir'de, bütün diktatörlük ve sosyalistliğine rağmen, Bumedyen İslama saygılıdır, Ve Bin Bella, Bin Hedda, Ben Barkalara göre, İslama çok yakınlık göstermekte ve kendi anlayış çerçevesi içinde, İslâm düşmanlığına bir son vermektedir. Suudî Arabistansa, daha iktidarının başlangıcında büyük bir devlet adamı olduğunu ispat eden Faysal'm liderliğinde, doğrudan doğruya İslâm Birliği İdealini devlet siyasetinin temeli yapmış ve ilk elde, bir çok İslâm devletini bu ülkü etrafında kümelenen ilk adımlarını atmıştır. Türkiyede de İslama karşı devletin çehresi yumuşamıştır. Aykırı sesler, devletin yeni aldığı yönden çok, eskimiş ve gidişe ayak uyduramamış kuruluş ve köşebaşı kişilerinden gelmektedir. Hiç olmazsa, konuşabilmekteyiz. 163. madde başımızın ucuna asılmış bir kılıçtır ama dokunulmayan öbür hürriyetler, komünistler ve daha bilmem neler neler kadar olmasa bile, düşüncemizi eskiye göre çok daha fazla bir ölçüde söylememiz imkânını bize bağışlamaktadır. Dış politikamızda da olumlu yönde çok büyük değişiklikler olmuş, islâm dünyasıyla bağlarımızı gün geçtikçe sıklaştırmamızın gereğini kavramaya başlamışızdır. Kendi kendimizi tecrit etme politikasının, realizmden ırak batı romantizmi politikasının iflâsını artık görmezlikten gelmiyoruz. Devletin bu dış politikasındaki müsbet gelişmeden ürken dış kuvvetler, içimizdeki zembereklerini, inkâr çarklarını faaliyete geçiriyorlar. Bunlara verilecek ve en iyi cevap, daha çok, daha köklü ve daha dinamik bir şekilde İslama doğru gitmektedir. Tarihi, sosyal, ekonomik problem ve durumlarımızı, islâmla olan ilgimizde analiz ve idrâk edebiliriz. İslâm dünyası, böyle, iyi bir yolda gelişirken, yalnız Mısırdaki Nasırdır ki, çıkmazlardan çıkmazlara saplanmakta, gün geçtikçe, ekonomik ve sosyal başarısızlığı arttıkça çığnndan çıkmakta, İslama karşı düşman tutumunu gittikçe kabartmaktadır. Nasrn asıl dramı, islâm dünyasında doğan kendine dönüş akı-

113

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

gereği kadar değerlendirememesindedir. Yeni gelişmeler, islâm ve arap dünyasını hızla İslâm görüşüne doğru çekmektedir. Bu görüş, hemen, Nasırın sarıldığı ırk temelinde dayalı arap birliği tezini eskitmiş ve aşmıştır. Nasıra düşen, yeni duruma göre görüşlerinde bir revizyon yapıp ayarlamakken, depase olmuş her devlet adamı gibi, geçmişteki başarılarının tatlı hatırası ve gündüz rüyasından kendini bir türlü sıyıramamasından olacak, ülkesindeki müslüman liderleri asmakta ve İslâm Birliği Tezine Moskova ağız ve üslubuyla saldırmaktadır. Hatta Seyyid Kutub'u, Faysal Türkiye'yi ziyaret ederken asmakla, İslâm Birliği yolundaki bu çok önemli yakınlaşmaya, diplomatik tepki-

nin en sert ve en uygunsuzunu göstermiş oluyordu. Nasır, artık dönülmez yanlışlıklarını yapmaya başlamıştır. Son fırsat olan Müslüman Kardeşlere karşı tutumunu değiştirerek, onlara dayanarak islâm dünyasının liderliğini son ve kesin olarak almak şansını, Seyyid Kutubu asmak, kadın idealistleri bile küreğe mahkûm etmekle, binlerce idealist entellektüeli hapis ve sürgünlerde çürütmekle ebedî olarak kaybetmiştir. Durum 1953'ten çok farklıdır. Artık Nasır anlaşılmış, islâm dünyasındaki tek adam vasfım yeni liderlerin ve görüşlerin ortaya çıkmasıyla yitirmiştir. Bu yeni tutumu yüzünden belki Batı kendisini tutacaktır. Komünist dünya zaten tutmaktadır. Ama, içte ve İslâm dünyasında artık tutunamayacak ve iç destekten de mahrum olunca ayakta, kalması mümkün olamayacaktır. Evet, Batıya ve komünistlere, en aziz müslüman baslarım rüşvet vermesi bile Nasırı ayakta tutamayacaktır. Çünkü: ayağının altından bir ke-re toprak kaymağa başlamıştır. Son çare olarak teröre güvendiği, halkın son umudu olan müslüman liderleri mahvederek, Mısırın içine düşeceği karamsarlıktan halkı kayıtsız şartsız ve çaresizlik içinde kendine teslim olmaya zorlamak istediği, gün gibi açık ama artık bu hesapların demode hesaplar olduğu da besbelli. Halkın, içteki güvendiği kaleler bir bir düşse bile, dışta, islâm dünyasında güvenini ve umudunu bağliıyacağı büyük

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

114

bir idealist aydınlar kadrosu vardır. Arük, Nasır macerası[^] sonu belli olmuştur. Nasırın politikası, tam anlamıyla, bir im; har politikası yönünü almıştır.

Artık, islâm dünyasında, devrim ve devrimciler, terör ve totalitaryanizm, dikta dönemleri geçmiş, bir kültürün ve medeniyetin kendini yeniden kurma dönemi başlamıştır. Her müsli\manın, insanın hayatını kendi hayatına tercih edecek olan üstün ve erdem dolu liderler geliyor.

Bu yolda az şehit verilmedi. Zenci müslüman lider Malcolm X, Ebubekir Tavafa, Ahmedu Bello, Seyyid Kutub ve daha niceleri. Malcolm X'i şehit edenler, öbür lider Hristiyan Martin Lüter King'i nobel armağanıyla taçlandırıyorlardı. İşte, Batının İslama takındığı tavrın en keskin örneği. İşte Nasır ve benzerleri de bu paralele girmişlerdi. Bu terör yüzünden az şehit vermiyoruz. Ama, her şehit verildikçe ülkümüz, bir adım daha ilerliyor. Şehit verildikçe ilerliyor. Şehit kanı, dul anaların ve öksüz çocukların gözyaşları toprağın derinliklerine işliyor. Toprak kabarıyor. Şehit Seyyid Kutub'un bize bıraktığı miras, zaferdir.

KONUK

Her yıl bir ay için oruç mıman bize konuk gelir. Gelk gelmez de kollarım sıvar ve işe koyulur. Bir kahve içimlik bile beklemez, dinlenmez. Kutsallığın işçisidir o. İlkın vücut evini şöyle bir yoklar. Bir sarsar insanı. Öyle sarsar ki, bacalarda ne kadar birikmiş kurum varsa dökülür. Tabiat etkisiyle gevşemiş ve kopmaya yüz tutmuş sıvalar düşer. Yerinden oynamış kiremitler kayar. Organlar arasında, kasların eklem yerlerinde, hareketliliğin ve ölümün sembolü olarak gerilmiş kaç örümcek ağı varsa yırtılır. Vücut konağı, böylece konuğun, büyük konuğun gelmiş olduğunu bilmiş olur.

Sonra Oruç onarmaya başlar. Her hücreye iner ve hücre içinde bir kaynaşma, yumurta sarısının oluşumuna benzer bir tazeleniş başlar. Ölüm sularında gezen, dolaylarında, çevrelerinde dolasan her hücre, bu kaynar su yeniliğinde, hayata döner. Her hücre, ölümün bir yumurta kabuğu gibi ördüğü kireç za-

rını kırar. Bir diriliştir başlar. Her hücre, yeni doğmuşçasına dirilir. Hızırın tadından bir tad alır. Bir gün içinde, bir kalp gibi gündüzün büzülüp geceleyin açılır. Böyle çoktan atış yapmamış bir tüfeğin tutukluğunu andıran yılın alışkanlığı gider ve atışa hazır bir silâh gibi tertemiz ve pırıl pırıl hayat akışına yeniden katılır hücre. O, bu oluşu geçirirken, mimarların en mi--
^arı oruç, başucunda bir anne gülümsemesiyle durmaktadır. Orucun ışığı, radyum ışığı gibi arıtır hücrenin içini. Artık hücre, kendi içine, kendi ölümüne kapanma tehlikesinden kurtul-

116

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

muştur. Öbür hücrelere doğru koşacaktır. Aynı dirilikte buluşan, aynı mutlulukta iftar eden, aynı ölümün kıyısında, oruç mucizesiyle kurtulan vücudun hücre ordusu, bir savaş öncesindeymişçesine tabiat önünde sıraya girer ve büyük hayat şarkısını, neşeyle, aşkla ve inançla söyler. Konuğumuz oruç mimarı, vücudu bir yandan yenilerken öte yandan elini ruha atar. Her mümin, kendi gücü çerçevesinde Cebrailin bir kanadının ruhuna çarptığını duyar. Vücudun ördüğü kuleler içinde sıkışmış ruh, ilkin bir yandan içeriye bir sabah ışığının sızdığını görür. Cezbedilmiş gibi oraya döner. Sonra ışık artar ve kurtarıcı bir güneş ışığı halini alır. Ruh yaralarını o ışığa tutar ve yaralan, bir cüzzamlımn iyileşmesi gibi kurumaya ve sönmeğe başlar. Sonra ışık kuleyi yıkmağa başlar. Ruh, dışarıya, petekten sızan bir bal gibi sızar, sızar... Zekâ aydınlanır, hafıza arınır. İçgüdü bilenir, paslarından sıyrılır. Şuuraltı düğümleri çözülür, akrepleri ölür. Şuur, elastikiliğini yeniden kazanır. Kalbi kirleyen geçici duygular köğülür. Ruh, çevresinde melek dünyasının halesini görür. Yeni doğmuş bir ay gibi övünçle yükselir ve eşyaya güler. Çevreyle barışıktır artık, ölüme karşı yeniden başış kazanmıştır artık. Konuğumuz Oruç, pencerelerimizi açar, perdeleri havalandırır. Evin badanasını ve boyalarını tazeler. Mutfak ve kilerimizi doldurur. Sularımızı tatlandırır. Lâmbamız! kutlar. Soframızı kutsallaştırır. Gök sofrasını açar. Gecemize, ebedî düşler ekler. Catımızdaki vahşi sesleri durdurur. Mezarlara yerleşmiş yabancı görüntüleri ürkütür. Ülkeyi güvenli bir ülke yapar, insanı kendi özüne, değişmez gerçeğine döndürür. Nimetlerin akıntısındaki düz akımı dalgalı akıma çevirerek açlıkla ve susatarak insanı metafizik plana çeker. Artık insan, düşünceleri ve sözleri bir saman yığını gibi savurmaz. Belki, bir yıl, uğrun-da ahnteri döktüğü bir buğday harmanı gibi devşirir ve her tanesini değerlendirir. Göklerin hakkı ayrılır bu harmandan, sonra insanın hakkı ayrılır.

117

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

Oruç konuğumuz, çocukların takma sakallı, maymun yüz-lü Noel babası değil, nur belirtili öğretmenidir. İlk oruç tuttuğu gün çocuk, ilk dersini başarıyla vermiş minik bir öğrencidir. Göklerin ve yerlerin, gönüllerin ve ruhların ilk dersini vermiş, ilk ölüm provasını zaferle donatmış bir diriliş eridir o. Konuğumuz, her gece yemekten sonraki çay saatinde, ceplerinden, ceylân derilerine yazılmış şiirler çıkarır ve en gençlerimiz o şiirleri, içlerinde o güne kadar gizli kalmış da

o gün birdenbire kendilerinin bile farkına varmadıkları bir olağanlıkla açığa çıkmış doğu bilgileri ve bilgelikleriyle okur. Ve o çay saatindeki aile tablosu lâmba ışığında sonsuzlasın Komşu evler, komşu kentler, komşu ülkeler, komşu gezegenler ve komşu güneşler, o yeni bulunmuş ilâhileri dinlemek için bizim o çay saatini beklerler.

O çay saatinde Hira dağına görürüz ki, mağaradaki eşsiz gök sözcüsüne, Cebrail, azığını yeni götürmektedir. Bir çocuk gibi heyecanlı, omzunda gök sofrasından bir heybe, Cebrail tırmanıyor, Nur Dağına.

O çay saatinde biz, Nuhun gemisindeki kuşların, fillerin ve aslanların, aylardan sonra, ilk karayı gördüklerinde yükselttikleri kurtuluş seslerini duyarız. İşitiriz orucun keskinleştirdiği kulaklarımızla.

O çay saatinde birden yüreğimiz yumşar. Çünkü: putları dize getiren İbrahim, çocuk sevgisinin engelliğinden de ürpererek, elinde bıçak, çocuk İsmailin başucunda durmaktadır, "epimiz korkuyla, ürküntüyle, öfkeyle ve susuşla doluyuz. İşte, tam o sırada, uzaktan, adeta denizaşırı bir ülkeden gelen ses duyulur: «Ya İbrahim, İsmail acı. Mümin bir çocuktur. Müminin mümine sevgisi, büyük sevgiyi azaltmaz, arttırır.» Dışarda yağmur yağıyorsa, biz, yeşilin zaferi baharı dü-rüz. Kar beyazlığı pencerelerimizden sızıyorsa, biz, tabiatın

118 DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

kefenlediğini, evrensel tabuta yerleştirildiğini biliriz. Kar helvası yaparız, ölümün öteki yüzüne değen beyaz azıklarla. Sıcak yaz geceleriye, içeri giren ve kısrakları gebe bırakan sıcak rüzgârda uçan kelebekleri seyrederek. Bu kelebeklerin her biri bir sırta, hayat ve ölüm sırnıyla yüklüdür. Konuk elini uzatınca bir kelebek eline konar, sonra dökülür, toz haline gelir. Biz içimizden: «İşte bir alçakgönüllüce bitiş» deriz.

O çay saatinde birden Ashab-ı Kehfin gizlendiği dağdayız. Mağaranın ağzındaki kaya, bir yayla birden düşer ve biz içeriye gireriz. İçerde uyuyan yedi kişi ve bir de köpek... Uyuyorlar ama, göğüslerinin hafif kalkış inişlerinden yeryüzünü kubbeler kemerler kaplıyor. Uyuyorlar ama uykularından, yoksullar için görünmez bir kumaş örülüyor. Uyuyorlar ama düşlerimizde en canlı onlardır. Geleceğin uyuması gibi uyuyorlar. Bahar bekleyen ağaç gibi uyuyorlar. Kışın sonuymuş gibi bir uyku bitimindedirler. İlk horoz sesini bekleyen evrensel işçiler gibi uyuyorlar.

Konuğun uğurlanacağı günler de gelir. O kadar ahşmı-sızdır ki, bu gidişe inanmak istemeyiz. Ama saatin vuruşu kesindir. Bir yarış kronometresi gibi son vuruşunu yapar. O zaman dünya garına koşarız. Mahşeri bir kalabalık. Çocuklar en süslü elbiseleriyle oradadır. Trenler, en güçlü bir baca canlılığı içinde tütüyor. Konuşmalar. Sesler ve armağanlar. Kucaklaşmalar. Herkes birbirini ilk görmüşçesine sevinçli. Hepsi konuktan konuşur. Fakat ey komşular konuk nerededir? Konuk, sessiz ve şatafatsız, gitmiştir bile...

KURUMAYAN BİR KAYNAK

Bir şak - yazar, bir dergide, İslâmın beş şartı, bunlardan birinin de zekât, yâni yoksulluğu ortadan kaldırmak olduğunu söyledikten sonra şöyle bir hükme varıyor: Yoksulluk ortadan kalkınca, İslâmın şartlarından biri ortadan kalkar; demek ki İslâmın esasları ebedî değilmiş!

Soğukkanlılığımızı bozmadan cevap verelim (çünkü: ar-tık İslama alenen sataşıldığı bu ölümden acı günler gelip çat-tı) : Zekâtın birinci sonucu (sebebi değil), bir malî ibadetin

sonucu olarak yoksulluğu ortadan kaldırmaktır, bu doğru. Yoksulluğu ortadan kaldırdığını farzedelim yazar gibi; zekâtın hiç fonksiyonu kalırmıyacak mı bu konuda? Elbet kalacak. Refahın devam etmesi, yoksulluğun geri gelmemesi için bir zabıta, koruyucu, önleyici bir müeyyide olarak kalacaktır. Yâni zekât, yoksulluğu ortadan kaldırdıncaya kadar otomatik düzenleyici, kaldırdıktan sonra da bir daha geri gelmesin diye ebedî bekçidir. Hâdise olmazsa, nasıl ki, polislik de ortadan kalkmaz.

Hem, anlaşılan yazar, zekâtın sarf mahallerinden habersiz. Öyle olmasa, zekâtın yalnız yoksulluğu ortadan kaldırmışa sarfedilmediğini, yoksul kalmadığı takdirde, borca batık Uccara (yâni kredi müessesesi) borç verileceğini, parasız kalmı? yolculara (yâni turizm) harcanacağını, kalbleri İslama 'Andıracıklara (yâni bilhassa dış basın) gönderileceğini bilir

120

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

ve yoksulluk ortadan kalkınca zekât da ortadan kalkar, demez, Arşimedin sevinciyle (Evreka, evreka) diye bağırılmazdı. Çünkü bu müesseseler iktisadî ve sosyal, hattâ milletlerarası düzenin her zaman süregelen ve sürecek olan hareketleri olduğuna göre, ortadan kalkması âdeta ütopi olan yoksulluk ortadan kalksa bile, zekât müessesesine mecra olacaklar. Böylece zekât ve öbür esaslar gibi ebedî olarak tazeliğini, yeniliğini ve sosyal hareketler içindeki yerini koruyacak.

Demek ki, İslâmın esasları hep ebedî. Şimdi bunları dedikten sonra, eksik öncüller ve yersiz genellemelerle bunca yanlışlara varan yazara bir soru soralım: Asıl senin sorduğun soru, İslama değil de, komünizme ve sosyalizme sorulacak soru değil midir? Onların sözde iddiaları, tek iddiaları yoksulluğu ortadan kaldırmak olduğuna göre, yoksulluk ortadan kalkarsa asıl ortada kalmıyacak, silinecek olan ideolojiler bunlar değil midir? Başka iddiaları olmadığına göre.

İslâmsa, yoksulluk ortadan kalktıktan sonra bile, zekât dahil, bütün müesseseleriyle ayakta duran, insanı, ölüm ve hayatın, en mistik ve mücerret açısından en hurda sosyal olayına kadar karşılayacak hakikatlarla donatan, ebedî yeniliğini ve tazeliğini koruyan biricik gerçek görüşler birliğidir.

HZ. ÖMER'İN MEŞALESİ VE MAKASI

Sanat ve ilme nice değerler verdiği, kurduğu ölümsüz eserleri ve orijinal metinlerle doldurduğu başka bir dünyanın ve bu dünyanın güneşinin ışıklarıyla aydınlanmış «güvercin bakışlı sessizliklerle çevrili, şadırvanların su sesleriyle örgülü kütüphaneleri ve dünya ilmine kattığı canlılık, devam fikri ve yeniliklerle seçkin islâm medeniyetinin bu tarihî jesti ve panoraması, portresi, yetmezmiş gibi, bizzat İslâm düşüncesinin temellerine yerleşen gerçeğe sevgi ve saygı, gerçeğe doğru yönelişin kaçınılmazlığı, «oku!» diye başlayan Kur'ân baştan sonra gerçek entellektüeller dünyasını nüans nüans çizen hadis, cehaletin bütün kapılarını kapadığı, gönül ve zekâ, ruh ve dimağ dünyasının bütün kapı ve pençelerini açtığı halde, mezbu ve sürüngen misyoner mantığı, hep aynı metotla, yalana çekmiş gibi bir çekidüzen vererek, vakıalarını mekân ve zamandan kopararak, olayların mantığı yerine, gözleri çıkarılmış ve kulağına kurşun akıtılmış, tepegöz, içi, özü boşaltılmış, kuru

bir yuan gömleğinin artığına benzeyen bir Aristo mantığı taklidinin postuna bürünerek, tarihçilerin birinin apaçık yanlış olduğunu bildirdikleri, güya Hz. Ömer'in iki vak'asına dayanırlar ve bundan İslâm ilim ve sanat düşmanı olduğunu; iddia Derler. Halbuki vak'alardan birinin Hz. Ömer'e atfı tamamen iftiradır. Öbüründe de Hz. Ömer'in hareketi, kasıtlı lyanlıştır yorumlanmıştır.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

123

122 DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

Vak'anm biri, İskenderiye Kütüphanesinin yakılması, öbürü, İran'dan getirilen ve büyük bir sanat eseri olan bir halının, Hz. Ömer tarafından parça parça kesilerek, İslâm savaşçılarına dağıtılmasıdır.

Birincisi, tarafsız tarihçilere göre yalandır. Kimi tarihçi, böyle bir kütüphanenin varlığından şüphe etmekte, kimisi de, böyle bir kütüphanenin varlığı inkâr edilmese bile, büyüklüğü hakkında verilen ölçülerin mübalâğalı olduğunu belirtmekte, birçoğu da, zelzeleler birçok istilâlarla, zamanla medeniyet merkezlerinin tarihî yer değiştirmeleriyle kütüphanenin, Hz. Ömer'den önce ve Hz. Ömer'den sonra dağılmış bulunduğunu ispat ederler. Bizim anladığımızı göre, eski istiareli deyiş üslubuyla, Hz. Ömer akıncılarının getirdiği manevî alevle artık değerleri sıfıra düşen İskenderiye kitaplığı eserleri için düşülen bu türlü sembolik bir kayıt, kötü niyetli ve istismarcı misyonerin elinde, gerçekten kitapların yakıldığı şekline büründürülmüştür. Hakikatta ise, böyle bir kitaplık var bile olsaydı ve yakılmasaydı bile, gagalarında birer atom zerresi taşıyan eabil kuşlarına eş kılıçlarının ucundan hakikatların elmasını getiren İslâm akıncılarının tesis ettiği yeni medeniyetle, eski çağ kapanıyor ve yeni bir çağ başlıyor, eski çağın bütün müesseseleri kendi kendine çöküyordu. Bâtıl itikatlar yuvası eserler de kendiliğinden ölü bir buz kütlesi gibi, güneşin sıcaklığında eriyordu. İçlerinde bulunan hakikat kırıntıları ve ebedilik şanslıları da, demir parçacıkların mikaatise koşusu gibi, ana hakikat kütlesi olan İslâm düşüncesine ekleniyordu. Geri kalan kendiliğinden ölüp gidecekti, ölüp gitmeğe mahkûmdu. Evet, Hz. Ömer'in taşıdığı meşale, bütün eski dünyanın pıncavralarını yakıp kavuruyordu. Ama bu, cahillerin anladığı ve maskeli papazların bize inandırmağa çalıştığı gibi maddî alanda değil, manevî alanda oluyordu. Sokrat, Eflâtun, Aristo, eski Yunan düşüncesi, Roma dünyası, semitik literatür ve hırs-

tiyanlık düşüncesinde yer yer ve parça parça garip ve yabancı yabancı duran doğruluk, gerçeklik ve güzellik belgeleri İslâm kütüphanesine ekleniyor, İslâm sistemi içinde gerçek yerim alıyor, eski yanlış bağlantılarından koparılıyor ve gerçek yuvalarına oturtuluyordu. Geri kalan, yalanın, çirkinin, batıhn, faninin, gözbağcılığın devasa yığını kendi kendine, manevi bir ateşle ateş alarak yanıyor, küle çevriliyordu. Yaşama şartları bitmiş bir medeniyet batıyor ve yeni doğan mutlaklık medeniyeti pınl pınl ortaya çıkıyordu. Mevhum İskenderiye kütüphanesi gerçekten var olsa bile ne çıkardı? Yakıldığı iddia edilen İskenderiye kütüphanesi yakılmasa bile ne çıkardı? Misyonerin, mevcut dininin ve literatürünün kuvvetinden umudunu yitirdiği anlaşılan misyonerin tek sığınağı ya esasında yok olan

veya herhangi bir sebeple artık bugün var olmayan İskenderiye kütüphanesi midir? İslâmla ancak, tarihin derinliklerine batmış ve bir daha çıkması mümkün olmayan o mefruz kütüphaneye mi başa çıkabilecekti? Bundan daha büyük bir acz haykırışı bulunabilir mi? Ve bu, aslında, misyonerler için hileli bir iflâs dep midir?

Hız. Ömer'in meşhur halıyı kestirip İslâm mücahitlerine dağıtışım, İslâm tarihçileri de kabul ediyor. Bunu da kötü niyetli Hristiyan tarihçileri ve müellifleri, sanata değer vermemekle yorumlamışlardır. Halbuki, Hız. Ömer, meşhur halıyı imha etmemiş belki yalnız sarayda ve «mutlu azınlığın» ayakları altında çiğnenen bu sanat eserini halka indirmiş, büyük çoğunluğa mal etmiştir. Aynı motifin tekrarlarıyla örülen şark sanatının bir özelliği şudur ki, bilhassa çini ve halt gibi eşya sanatlarında parça ile bütünü sanat değeri arasında bir fark yoktur. Nihayet bir halı, bir mimarî eser değildir ki, parçalara ayrılmakla bütün gümbür gümbür çöksün ve parçalansın. İnadına, Hız. Ömer bu halıyı parçalara ayırıp dağıtmakla, her mütevazı İslâm evine sanat zevkini sokuyordu. Bu, hem

124

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

,1

halkın sanat zevkini terbiyeye, hem de, insanın içindeki sanat rekabeti duygusunu kamçulamaya yarıyacaktı. Mücerret bir sanat eserine, sırf küfür elinden çıkmış olduğu için, taassup nazarlaıyla baksaydı, Hız. Ömer, onun parçalarını olsun, İslâm evine sokar mıydı? Öte yandan, bu şaheser hahyı kesen, Hız. Ömer'in şimşek makası, böyle bir halının bir daha örülemeyeceği, İslâm sanatının bu seviyeye asla ulaşamayacağı aşağılık duygusunu da delik deşik etmiyor muydu? Bütün bâtıl itikatların kökünden yıkıcısı Büyük Adil, bu jestiyle de, sanatı İranlıların inhisarından kurtarmıyor muydu? Nitekim, ondan sonra, bin yıldan fazla bir süredir ki -bugün bile- halı sanatında müslümanlar rakipsiz olmuşlar ve bu üstünlüğü elden bırakmamışlardır. Bu sanat da, büyük İslâm sanatının bir cüzü haline gelmiştir. Demek ki, bir yandan, Hız. Ömer içtimaî adaleti yerine getirirken, öte yandan, İslâm sanatının temellerini atıyor ve cnu halkın malı yapıyordu.

Hız. Ömer'in meşalesi ve Hız. Ömer'in makası ancak, mutlak gerçek, mutlak doğru ve mutlak güzel için parlar, ışıldar, çalışır ve işler.

LAV İÇİNDE GÜL

Ateş ve lâv içinde yaşamak ne demekse İslâmın yaşaması o demektir bugün ve bu şartlarda, bu çağın şartlarında... Tutuşan otlar. Yangın çatırdamaları. Her yanı ve yönü saran inkâr sisi, yalan dumanı, kurnazlık pusu, dolan isi. Bunların içkiden, yangın içinden bir gül, altın taç yapraklarını uzatıyor ve kokusuyla seçkin kişilikleri arıtıyor. Zulüm lâvı .bir sel gibi yeryüzüne yayılırken içinden bir gül yükseliyor ve göğüs yapraklarının üstünde tutuyor.

Bir yandan Komünizm kızıl alevlerini cilalıyor. Öte yandan artık gelenekleşen Batıcılık kendini tazeliyor, kara alevinin karasını biraz daha karalaştıyor; çalışmalarını daha derinlere itiyor, ruhları karartmak istiyor; Hristiyanlaştırmak;

Ak yüreklere «karanlığın ruhu»ndan dökmek.

Otokolonizasyon çalışıyor. İkinci Dünya savaşında, Batı, kendi iç yıkıntısına kapandığından, duraklayan, gerileyen Otokolonizasyon, yeniden, çalıştırılıyor, işletiliyor. Ölü noktadan kurtarılıyor.

Komünizm, Baüya dönen yeni doğmuş kritiği bozuyor, yıkıyor. Baüya olan umudu uzatıyor, erteliyor; ona göre, âdeta, suç Batıda ve Batılıda değil, sistemi olan kapitalizm-dedir. Mr. Adam Smith kötü, ama Herr Marx iyi bir efen-

126

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

127

didir, iyi bir derebeyidir... Bu haşhaşı ekolü, ruhu kakavandırtıyor. Sefaleti somuruyor. Yaratıcının, büyük günahından ötürü (ona ortak koşmak suçundan ötürü) tek ayak üzerinde durma cezasına çarptırıldığı Batı'nın yorulup, ayak değiştirmesinden, şimdiye kadar sağ ayağı üzerinde dururken, şimdi de sol ayak üzerinde durmak istemesinden başka bir şey değildir komünizm. Evet, işte bu komünizm, «diyalektik» adını verdiği örümcek ağını nasıl etmiş etmiş yerleştirmiş Asya'ya, ve tsâm ülkelerine. Kara bir tasın deliğinde üçyüz yıl yaşayan bir akrep sabıyla doğuluları, Müslümanları kendi düşüncelelerinden, düşünme ve yaşama tarzlarından koparıyor, sonra da, «diyalektik» ini tek ve mutlak düşünce tarzı olarak benimsetmek, bunu tartışılması bile mümkün olmayan bir dogma yapmak istiyor. Bir kişide, iplikçikleri için bir tutamak noktası bulmuşsa, vakit geçirmeden, o kişinin etrafında ağın örüyor, örüyor örüyor. Bir yandan ağı örerken, kulağına ninniler, ninniler, ninniler fısıldıyor. Ağın içine düşen bir böcek, bir örümcek olmaktan başka hayat hakkı ve hareketi imkânı kalmıyor. Kırmızı bir örümcekcik. Sonra bu kırmızı örümcek piliçleri tarazlanıyor ve palazlanıyor ve neredelerse, çevrelerinde hemencecik ağlarını örmeğe başlıyorlar. Bu türlü toplumlarda binlerce onbinlerce örümcek tezgâhlan, «hücre»ler, «diyalektik» denen, hırıldılı mınltılı bir yeknesaklıkla çalışırlar. Bunlar lonesconun gergedanlarıdır. Diyalektikleri bir gergedan sesi, Kalkanın hamam böceğine dönüşen Gregor Samsasının çıkardığı zavallı kırç... kırç...lardır. Kurtlar çalışır ve mobilya içten içe çürür... Alp ve And dağlarına kar yağdığı için, bunlar bir plantasyon ve kültür güveniyle yuvalanırlar ve yuvalaşırlar. Komünizm çalışır. Ve ona inananlar, bir bakıma, Batı'dan öğ almak için yine Batı'ya sığınır da, başvurur da farkında olmaz, kendinin farkında olmayan, başka neyin farkında olabilir? Komünizm, sorumluları, devlet sorumlularını, ne yapar yapar bir «sağ korkusu»nun içine düşürür. Sorumlular, süre-

li; nerdeyse içgüdüleştirilmiş «sağ korkuları» yüzünden, solla, bilerek bilmeyerek koalisyon yaparlar. Sola karşı, Kerensky gevşekliği ve yumuşaklığını gösterirler. Bu alâmetler, onlar için kaçınılmaz «Katastrof final» in şafağının işaretidir. Bir gün anınsızın, çağın korkunç Revolüsyonu, bir giyotin bıçağı gibi dünün idrakini istemek, akvaryumda doğmuş büyümüş balıklar-

dan denizi, denizin idrakini istemektir. «Kolonyalist bir eğitimsin ürünleri olan bu Batı mağdurlarından umut yoktur. Umut yine de «İç Kültür »dedir. Bir yandan Komünizm, sandıktaki eskimiş anne gelinliği ve kürkünü böylece kemirirken, Batı, âdi bir mahalle terzisi edasıyla, bu kürk ve gelinliğin yüklü olduğu altın hâtıraları ve liflerin en iç bölümlerine kadar bir ışık gibi sızmış «Altın Zaman»! bir toz gibi silkerek, kumasın günlük kullanılma dışındaki her özelliğiyle ilgisiz, onu makasla kesip biçiyor, kasarltıyor, apreliyor. Niyeti, ondan bir bahçıvan gömleği, bir işçi elbisesi, bir amele pantolonu çıkarmak. Avrupa, İkinci Dünya Savaşı zoruyla kaybettiği etkisini yenilemek için, bütün tekniğini bilgilerini, zekâ gücünü ve tarihî tecrübelerinden elde ettiği pratik basan usullerinin tümünü faaliyete getirmiş ve harekete geçirmiştir. Eski sömürgecilik prensipleri şimdi yeni cillalarla parlatılıp üstüne boyadan yeni karnaval suratları ilıştırılıp piyasaya sürülmektedir. Öleyazan otokolonyalizm açık kolonyalizmle şifaya kavuşturuluyor, biri öbürüne bir kan şıngası oluyor. «Gizli teşkilât»lar çalışıyor. Ve en önemlisi, Doğu ve İslâm ülkelerini Hristiyanlaştırmanın «korkunç kampanya »sı açılmış bulunuyor, öyle anlaşılıyor ki, Hristiyanlık ve kilise, bizzat Batı'da yaşamasını bile, Doğu'da kazanacağı bu zaferde görüyor. Bütün umudu bunda. Bu olmazsa, Doğu'da da ölecek, Batı'da da... Belki de biraz bu yüzden, misyonerler, ilk çağlardaki gibi, bir ölüm kalım savaşı aşkıyla çalışıyor. Doğu'da filmler,

128

DİRLİŞJN ÇEVRESİNDE

kitaplar, broşürler... Turizme de, bir ağaca yapışan bir oğul arısı gibi yapışıyorlar. Yer altına geçmiş ve zamanın kıbcıya ikiye bölünmüş kilise kırıntıları çimentodan yuvalarla askıya alınıyor, gün ışığına çıkarılıyor. Ve doğu zenginlik hülyalarıyla avutuluyor. Bu da yetmiyor. «Keşif »lerle, «rüya»larla kutsal yerler uyduruluyor, icat ediliyor. Böylece yavaş yavaş, ilkin mekân ve eşya Hristiyanlaştırılıyor ve İslâm siteleri, kısa dönemde farkına varılamayan bir şekilde, antik Hristiyan siteleri halini alıyor. Arkasından böyle bir yeri, Papalık, t kutsal» yer ilân ediyor. Bu siyah pelerinli yaratıklar, Sartre'ın sinekleri gibi, aydınlık ve nur yüzlü İslâm ülkelerine, karanlığın yuvası kanatlarını geriyor. Artık gün ışığına paydos! Artık güneşe paydos!

Ateşi gül bahçesine çeviren Hz. İbrahim'in ve terinden, gülümsemesinden güller açan en büyük Peygamberin Gülünün, bir mucize gibi taşıyan ışıklı Gülün narin köküne, nefes alışında biri ve nefes verişinde öbürü baltasını sallıyor Da sarhoş. Ve Gülü yalnız Allah koruyor, vâdettiği gibi ve üzere.

SABA VE YARASA

Hristiyanhk, İslâm ülkelerinde, tam bir hücumla geçmiş-tir. Buna bakıp, genel bir kural olarak Avrupa'da ve Batrda çok güçlü olduğunu sanmalıyım. Her din ve her ideoloji, kendi yerinde en güçlü ve en tantanalı halini yaşar ve çevreye doğru gittikçe belirsizleşip kaybolurken, garip bir istisna halinde Hristiyanlık, t merkez »inde zayıf ve «muhit »te güçlü görünüştedir.

Dünya nüfus istatistiklerine bakarsanız, coğrafya kitaplarının din şematiğini yeterli bulursanız Hristiyanlar bir mil-

yarın üstündedir. Ama gerçekte de öyle midir? Bu rakama dahil Rusya, resmen en amansız ateist bir doktrinin uygulayıcısı, din taraftarlığının kesin ve merhametsiz yasakçısı, din aleyhtarlığının aşırı teşvik, tahrikçisi ve teşkilâtçısı, her dinle birlikte Hristiyanlığa da düşman kızıl bir gençliğin üreticisi ve türeticisidir. Avrupa'nın yansı bu Rusya'nın boyunduruğu altındadır ve Hristiyanlığın kitaplarda yazılı prensiplerinden hiçbirinin bu ülkelerde yeri yoktur; her ne kadar, istatistikler öyle diyorsa da, Avrupa'nın geri kalan öbür halklarının yanya yakını resmen komünisttir ve komünist partisine oy verir. Hattâ bundan, Papalığın memleketi bizzat İtalya bile kendini kurtaramaz, öbür yan halkın hepsinin de hristiyan olduğu söylene-
mez. Dinsizi, ekzistansiyalisti, absürdisti, nihilisti, yahudisi, septiği ve bilmem daha nesi ile bu bir çorbadır. Daha da azamelim ve her pazar muntazam kiliseye giden, günah çıkartan, Bilişe aidatını kesiksiz ödeyen dinibütün (!) Hristiyanlara babalım. Bunlara bile, şu Hristiyanlığın parlak (!) prensipleri

130

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

131

açısından bakarsanız, korkunç bir sukut-u hayâlde karşılaşırsınız. Bu insanların Hristiyanlığı sadece bir görünüş, bir gelenek Hristiyanlığıdır. Daha doğrusu ilkin günah işlemek, sonra o günahı «çıkartmak»tan ibarettir. Hristiyanlık günah işlemeyi önlemez, şirin kılar aksine. Kilise, âdeta günahı meşrulaştırma makinesidir. Sözümona merhamet, insan sevgisi, cinsî arzularından kurtuluş gibi Hristiyan literatürünü örgüleştiren ve ayrıca da yorumları söz ve tartışma götürür olan prensiplerden nice uzaktadır Hristiyanlar? Kilometrelerce uzakta. Hangi merhamet? Asya'yı, Afrika'yı ve Müslüman ülkelerini ikiyüz yıldır ilihine kadar sömüren, hatta somuran, iki Dünya Savaşını çıkarıp yüz milyon insanın kanma giren, renkleri değişiktir diye zencileri hor gören, onlarla aynı otobüse binmeyen, insanların bir kısmını köle gibi kendi hesaplarına çalıştırmak isteyen bunlar mıdır, «merhamet»in sahibi ve insansever? öte yandan dinibütün bir Hristiyan, yağlı domuz etini yer ve Bordo şarabını kafaya çeker ve yüzü şehvetten al al yanar ve böylece cinsî arzularından kurtulur!

Bir de bölünüşlerine ve birbirini Hristiyan saymamalarına bakarsanız. Ortodoksları mı, Katolikleri mi, Protestanları mı Hristiyan sayacağınıza şaşırırsınız.

19. ve 20. yüzyıl Batı düşünür, bilgin ve yazarlarına bakalım : Bu çağı çok etkilemiş olan Nietzsche, kendisinin, Hristiyanlığın bir deccalı olduğunu ilân eder ve Hristiyanlığa öldürücü şokunu indirir. Marx, dinsizdir ve bunun korkunç sistem ve doktrinini getirir. Şimdi bu doktrinle yüklenmiş donanmış devletler, Hristiyanlığın ölü yıkayıcısı ve mezar kazıcısı rolündedir... Heidegger ve Sartre ateisttir. Camus ateisttir. B. Russell ateisttir, septiktir ve Hristiyanlıkla bol bol alay eder. Freud, cinsiyet teorisinin kurucusudur. Hristiyanlığın teori* esaslarına zıddına... A. Comte, yeni bir din icat etmek ister. A. Gide dinsizdir ve Hristiyanlıkla ilgisi sadece artistiktir! Of1"

dan motif ve leitmotifler aşınır ve kendi «Dünya nimetleri» te- zinde yapı taşları olarak kullanır, özlerini tam tersine çevi- rerek. Bütün bunların ateizmi, ilk bakışta mutlak ve mücerret bir dinsizlik gibi görünüyorsa da, daha derinden bir bakış, bun- lardaki dinsizliğin «Hristiyanlığa karşı olmak». «Hristiyanlığı reddetmek» demek olduğunu tesbit eder. Dinsizlikleri, bu duy- gularının maskelenmesi, genelleştirilmesinden başka bir şey de- ğildir. Dostoyevski, Hristiyan olarak bir Hristiyan olmaktan çok, aşın bir Rus milliyetçisi olarak ve Rus milleti o zamanlar Ortodoks olduğu için Ortodokstur ve Katolikliği puta tapıcılık ve Protestanlığı da dinsizlikle bir tutar. Kierkegaard bir Hris- tiyandır ama Hristiyanlığın asıl kredosundan çok, ona karşı gelmeyi, günahı ve skandali sever ve ulular. Bu yüzden de, res- mî kiliseyle boğaz boğaza geür. Belki tek gerçek hristiyan Tols- toydur ama O da aforoz edilir. Ya Francois Maunac ve Claudel diyeceksiniz? Mauriac'ın bitmez tükenmez konusu «ilk günah»- tır, günah iç güdüsü. Yani Hristiyanlıktan çok Hristiyanlığın 1 negatif »i yaşatır onu. Kala kala Hristiyanlığa ve Papalığa bir Claudel kalıyor. Eh, Onu da, Kilise, boşuna, Papalara lâıyk bir törenle görmmedi ve aziz ilân etmedi ya?

Her Allahın günü, Papalığın işi gücü, yaşayabilmek için dinsizliğe tâviz vermek, Hristiyanlığa karşı doğan her gücü eninde sonunda, bir teville meşrulaştırmak, kendi kendini al- datmak, belki de öyle görünmek, kapitalizmin buyruklarını ye- rine getirmek, ama geleceği garantilemek için de, komünizme arka kapıyı aralamaktır. Aslında bu, sürünerek yaşamaktır. Dış dünyada en ufak bir değişiklik yapmayıp hep dış dünyanın ikisiyle kendisini değiştirmekte ve kendini dine aykırı dünya Şartlarına adapte etmektedir boyuna Kilise. Fakat hiç tâviz ver- mediği, geleneksel tavrını hiç değiştirmedeği, hattâ daha saldırı- Cl olarak silâh ve bakışlarını çevirdiği tek yön, İslâm'dır. Ge- Cc kuşları gündüzden ne kadar ürker ve korkarsa, Kilise ve

132

DİRİLTİŞİN ÇEVRESİNDE

Hristiyanlık da İslâm'dan böyle korkmakta ve ürkmektedir. o bir gelir, köseleri tutarsa, yeniden parlarsa Kilise' büiyor ki artık kendisine ebedî olarak bu Dünya'dan tası tarağı toplama- mak gerekecektir. «Hakikatim geldiği yerde yalanın, samimî, ligin geldiği yerde riyanın, açığızlülüğün ve açık kalpliliğin geldiği yerde iki yüzlülüğün, aydınlığın geldiği yerde karanlı- ğın nasıl yeri yoksa, islâm'ın var olduğu yerde de Kilisenin ma- nen sonu gelmiş demektir işte; Kilise bunu biliyor. Kilise için «Hakikat» önemli değildir. Din ve dindarlık önemli değildir. Öyle olsaydı, Avrupadaki dinsizlik tek savaş konusu olurdu. Onun için önemli olan YAŞAMAK'tır, YAŞAMAK. Şimdi Doğu'ya ve İslâm ülkelerine dönüşünün asıl sebebi de budur, Doğu'da kazanacağı bir zafer, Baü'da kendini güçlendirecek ve böylece yaşamasını sağlayacak umudundadır Kilise. Bütün Din harekelerinin Doğu'dan geldiğini iyi bilen Kilise, Doğu'dan Baü'ya üflenecek bir «basan rüzgârına «Hayat Nefhası» gibi bakmaktadır. Aslında, Batı'yi, Doğu'dan üflenecek bir «Hayat NeEhası» kurtaracaktır. Bu İslimdir. Fakat gerçeği ruhlarının en derin noktasında saklayan Hristiyanlık otoriteleri bunu as- la itiraf edemezler. Gururlan buna engeldir. Gecelerin sona ermek üzere, gece için tayin edilen vak- tin kaçınılmaz bir şekilde dolmak üzere olduğu, Güneşin doğ-

mak üzere olduğu bu önemli vakitte, Doğu'dan Baü'ya doğru esecek bir «Sabâ» vardır. Bu ulu rüzgâr, bu ULU SABÂ îslâm'dır. Bunu bilen Hristiyanhk, vakti geciktirmeğe çalışmakta, uğursuz bir büyücü gibi Doğu ufuklarını boyuna karaya boyamakta, bu meltemi doğarken boğmak ve onun yerine düzmece bir meltem gibi geçip Baü'ya esmek ve ancak böylece yasama-ya çalışmak ve ölene sun'i kan vererek yaşatmağa çalışmak istemektedir. Ama ne yapsalar boş, hangi kapıya baş vursalar kapalı. Tarih ve Hakikat, yeni çağ şartları ULU SABÂ ile elele, bu fersude Ortaçağ yarasa yuvasını dağıtacaktır.

İSLÂM GENÇLİĞİ

Oluşmuş, yerine oturmuş bir «batı gençliği» vardır. Asi gençliğine, beatniklerine rağmen bu gençlik, batı toplumları için tezelden bir yıkıntı akımı değil, bir yapı malzemesidir. Her birinin geçirdiği bir iç serüven vardır. Ama bu, sonuçta, batı ideası ölçüsüyle olgunlaşmak içindir. Fransa gençliğinin Fransız devlet ve hükümetini, İngiltere gençliğinin İngiliz devlet ve hükümetini yıkmak için ayağa kalktığı ve toplum için yakın ve yakıcı bir tehlike olduğu söylenemez. Tersine, binde bir de olsa çıkardıkları toplu sesler, çok defa toplumlarının tam yüreğinden gelen ses olur.

Ben baü gençliğini öğecek değilim. Onların lehinde söylenecek söz, ideal bir gençlik olmaları yüzünden değil elbet. Çünkü: biz baü ideasına inanmayanlarız. Bununla birlikte, öyle bir günde ve öyle sarflar altında bulunuyoruz ki, baü gençliğinin devletine karşı tutumu, kendi gençliklerimize göre çok üstün bir şuur belirtiyor, ister istemez bir karşılaştırma yapıyor ve yüzümüzü acıyla buruşturuyoruz. Evet, batı kapitalistlerinde üniversitelerin açıldığı bulvar ağızlan, kendi hükümetine söğen çılgın gençlik kalabalıklarını akıtmıyor. Bir komünist gençliği vardır. Bu gençlik te, kendi hükümetini hemen yıkacakmışçasına başkaldırmış değil, -üstelik başkaldırırsa haklı da olurdu- bir iki sert çıkışları da ideolojileri adına.

134

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

Bir de îslâm ülkeleri gençliklerine bakalım. Öyle bir . lik boy atmış ki, ne kutsal bir kavram tanır, ne anne ve babasının değer hükümlerine bir saygı duyar, ne bir ahlâk sınırını bilir ne bir vatan kaygısı taşır. Bakarsınız tıpatıp bir amerikan «boy»udur ama ağzından «rus aşkı» dökülür. Robertkollejde okur; günlük yaşantısı bir protestan yaşayışıdır, toplum görüşü de komünizan. Allahın günü, Üniversitenin ağzından sokaklara dökülür; kendi halkına, kendi devletine dil uzatır, yumruk sallar. Duymaz, inanmaz, sevmez. Düşünmez, okumaz. İşi gücü moda akımlarına kapılmak. Derin bir kültür kaynağından beslenmez. Bütün kültür ve dünya görüşü, kültür uşağı bir basınının artıklarından gelir.

Gençlik ocağı olan liselerle üniversiteler millî ve insanî bir temelden yoksun. Batı üniversitelerinin fonunda hristiyanlık, komünist ülkelerindeyse marksizm var. Bizde ve öbür îslâm ülkelerindeyse üniversiteler hiçbir temel üzerine oturmuyor. Kendi medeniyet kökümüzden gelen kişilik verici iklimden mahrumdurlar. Olup olabildikleri topu topu otokolonizasyon üniversiteleri olmak. Bunun için, tıp profesörü orucun ve namazın, hukuk profesörü Mecellenin, fıkıhın ve bütünüyle Şeriatın, anayasacı, îslâm devletinin aleyhinde konuşur. Kimi şarap içmeyi öğere ve öğütler, kimi domuz eti yemeği salık verir. Kimi, kapanası ağzıyla Yüce Peygambere dil uzatır. İnançsız,

sevgisiz, yüreksiz insanların ördüğü korkunç bir cehalet orkestrasıdır bu.

Bu gibi okullar, üniversiteler ve ocaklar varoldukça ve yaşadıkça islâm ülkelerinin ve gençliklerinin geleceği karanlıktır.

Bu ocaklardan yetişme gençler oportünist politikacının oyuncağı olacak ve ne kadar millî temel varsa yıkacaktır. Her gün anarşi çıkaracak, zayıf bulunca devlete başkaldıracak, vatanlıklara kapılacak, bilgi ve kültürden, ahlâk ve ülküden man-

135

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

ın kalacaktır. Bir gün, devlet ve yurt yönetimini de ele alın-tarihsiz, geleneksiz, verimsiz, kişiliksiz bir tutumla toplumu çürütecektir. İç politikada sırtlan, dış politikada tavşan olacaktır. Sonra kendi oğulları yeni modalarla kendi başlarına bir dert olacaktır.

İslâm gençliği bu mudur, daha doğrusu böyle mi olmalıydı?

İslâm gençliği, dindar, yurtsever, hakikatçı, doğruya susamış, yürekli, aşklı bir gençliktir. Günlük politikanın dışında kalır, evrensel değerler peşinde koşar. İslâm gençliği, islâmın ışıklarını dünyaya salan örnek ve ideal gençliktir. İslâm gençliği, inanmış, ta yürekten inanmış, yüksek ahlâklı üstün karakterli, bilgili ve şuurlu, ateşten geçmiş ve çelikleşmiş bir gençliktir. İslâm gençliği, kişileri putlaştırmaz. İslâm gençliği inşa ruhunu taşır. Verimli ve yapıcıdır. İslâm gençliği yerinde susar ve yerinde konuşur. O, Allah aşkıyla yanmış, Peygamber sevgisiyle tutuşmuş, öteye inanmış, tarihin gidişini değiştirecek ve insanlığın geleceğinin kefilisi tek gençliktir.

İşte bu gerçek islâm gençliğini yetiştirmedikçe, bugünkü islâm gençliğim müslüman yapmadıkça, kurtuluştan söz açmak boşunadır, papazlara ve kızıl mikilere zaman avansı vermekten başka bir şey değildir.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

137

BİR İSLÂM HARİTASI

ösbelitarıktan Cava adasının sonuna kadar tek devlet. Sınırlarında telörgü yede; fakat, her yerde aynı hızla atan, şuurlu kalblerin zinciri var. İnanmış, öteye inanmış, ahlâklı, sıhhatli, çalışkan bit halk: İslâm Milleti. Sulhta fevkalâde yumuşak, savaşta son derece şiddetli.

Abadan, Musul, Kuveyt ve Uhut petrollerinin tek boruda toplanarak büyük ve mesut islâm Devletinin motörüne aktığı.

Nil boyu, Dicle - Fırat arası, Maveraünnehir, Konya Ovası ve Pencap bölgesi baştan başa ve bereketle ekili ve yemyeşil. Kafa kadar iri başakların arasından yüzlerce sıhhatli buğdayın gülümsediği.

Karabükte olduğu gibi, İslâm Haritasının her köşesinden yükselen bacalar ve bu bacalardan tüten mesut dumanlar. Mekke, Medine, İstanbul, Konya, Diyarbakir, Bağdat, Şam, Halep, Basra, Kahire, Tahran, Semerkant, Tunus, Fas, Cezayir, Nijerya ve Pakistan Üniversiteleri'nden yükselen aynı ideal, aynı ilim ışığı. Ve gönlü bu idealle aydınlanmış ve

alnına bu ışık vurmuş gençlerden İslâm Dünyasının en ücra köşelerine kadar yayılmış idareciler kadrosu ve teknisyenler ordusu.

Bütün İslâm ülkesini bir örümcek ağı gibi saran demiryolu ve binlerce kilometrelik tek çizgi halinde asfalt. Mesut kadınları, sıhhatli çocukları ve çalışkan erkekleriyle mamureler haline gelmiş, gazeteleriyle tek asıl hakikatin başka başka açılardan alınan fotoğrafı ve bu manzaralarından örülü manevî ve nûranî orman.

Başka kültürlerle karşı başı dik bir kültür. Yabancı kültürleri her an hallaç pamuğu gibi atarak içlerinde sadre şifa ne bulursa alıp eriten bir kültür.

Bütün geyiklerin ve av kuşlarının, dışardaki vahşî deliliğin elinden kaçarak sığındığı emin ülke: İslâm ülkesi.

En son silâhlarla donatılmış her an düşmanı kollayan, kalbleri ilâhî sevgiyle titreyen bir ordu.

Dirilmiş bir geçmiş, aydınlık bir gelecek, altın bir şimdiki zaman.

Verimli ve canlı toprak, bir toprak;

Mümin ve üstün insan, bir insan..

Size bir harita açtık. Bir rüya haritası.

Gerçekleştirilecek tek rüya.

DİRİÜŞTİN ÇEVRESİNDE

139

İSLÂM HAREKETİ

İslâm, çağımızda yeni bir canlanış içinde. Bu, bir ülkede siyasî bakımdan canlanmadır, bir başka ülkede iktisadî bakımdan, bir öbüründe din ve ahlâk noktasından, Bu, bir ülkede içe doğru, bir ülkede dışa doğru. Su götürmez ve her ülkede ortak olan bir şey varsa, İslâmın geçen 2-3 asra göre bir uyanış içinde olduğudur.

Bu hareketleri bir kaç esas etrafında toplıyabiliriz. Gerçi bu tasnif tam olarak sosyolojik bir çerçevede olmaz; ilmin gözleyişine biraz da sezgi karışır. Ayrıca, tasnifimiz biraz fazla kaba çizgiler taşıyabilir. Ama, gidişin yönüne ışık tutacak bir iki ipucu yakalamak da mümkün olur belki.

Geçen yüzyıllara göre, İslâmın müslüman olmayan ülkelerde daha hızlı yayılmağa başladığı göze çarpan ilk önemli olaydır. Almanya'da, Japonya'da, Amerika'da, İngiltere'de müslüman olanların gün gün arttığı bir gerçektir. Bu artışı, sırf bir garabet (orijinalite) düşkünlüğüne yoranlar bulunabilir. Ama bu kanaatte olanlar, Avrupa medeniyetinin bir örneği daha görülmeyecek derecede, her türlü uç fikirlerle, garip görüşlerle dolu, bu bakımdan, hayali en geniş insanları bile tatmin edecek zenginlikte bir medeniyet ve hoşgörülük düzeni olduğunu unutsalar gerek. Hayır! İslâmın Avrupada yayılmasının sebepleri daha derindedir. Bize kalırsa, bu sebepler, İslâmın insana ve insanın gerçek telâkkisine en yatkın bir din ve dün-

ya görüşü obuası, daha sonra Avrupanın kendi görüşlerinden ötürü yıkıntıya doğru gitmesi ve Avrupada İslâm düşmanlığının gittikçe daha çok çözülmesi yüzünden İslâm hakkındaki yanlış ve kötü niyetli neşriyatın yanında gerçek cehresini çizmeğe baslıyan tarafsız bir neşriyatın yer alması v.s. dir. Bu yayılışın gittikçe yoğunlaşacağına inanıyoruz. Çünkü: Avrupa, Batı Me-

deniyetinin ilk çıkaranı, babası olduğu halde, bugünkü durumundan hiç de memnun değildir. Müsrif oğul olan Amerika ile, Nuhun, gemiye bir türlü girmiyen, babasını reddeden oğlu durumunda olan Rusya, Avrupanın gelecek hakkındaki bütün umutlarını kırmıştır. Avrupanın yeni bir fikrî görüşle vaziyete el koyması gün gibi aşikar bir ihtiyaç halini almıştır. Nitekim bu hareket çok küçük çapta da olsa İtalyada başlamıştır. İtalyada yeni bir hareket, medeniyetin şuraya buraya mal edilemeyeceğini, bu medeniyetin bir Akdeniz Medeniyeti olduğunu, bu medeniyette müslümanlık, hristiyanlık ve musevilik gibi dinlerin eşit şartlarla söz sahibi olması gerektiğini, şimdiye kadarki hristiyanlık dünyasında, bilhassa kendisinden fazla tek tanrıcı din olan müslümanlığı putatapıcılıkla bir tutması haksızlığının artık giderilerek yerine kardeşçe bir davranışın konulmasını ileri sürüyor. Bu hareket hakkında şimdiden konuşmak pek erkense de, bize kalırsa, açıkça söylenmiyorsa da asıl gaye, Avrupanın yeniden medeniyet sahnesine çıkması, Rusya TO Amerikanın kendisinden çıkmakla beraber, batı medeniyetinin bilhassa ahlâk prensiplerini hiçe saymalarına karşı, ayağa kalkmasıdır. Bu ayağa kalkış, sırf medeniyet içi prensiplerinden hareketle başarıya ulaşamayacağı anlaşıldığından, öbür medeniyetlerin (bilhassa İslâm medeniyetinin) prensiplerini de yedeğe alıp çok daha köklü ve çok daha temelden, çok daha üstten giderek neticeyi almak fikrine bağlıdır. İtalya'daki bu fikrî hareketi küçümsemek gerekir. Çünkü: Rönesans ondan çıkmıştır. Bugünkü batı medeniyeti ifratlarına karşı bir ifrat (faşizm) ondan çıkmıştı. Faşizmin büyük insanî prensiplere da-

140 DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

yanmaması onu başarısızlığa götürmüştür. Ama İtalyada «Akdeniz Medeniyetinin tek ve bütün olduğu» telâkkisi günün birinde siyasî bir karakter de kazanırsa uzun vâdede başarıya ulaşmaması için bir sebep yoktur. Kaldı ki Avrupa yaramaz çocukları tarafından mülkü ve hükmü elinden alınmış bir eski kral ruh hali içindedir. Ve ilk fırsatta öç almak, eski hükümlerini ele geçirmek isteğim yitirmiş değildir. O bir kral Leardır. Böyle bir dini, ahlâkî ve siyasî doktrine sarılması çok mümkündür. Bu harekette en çok kârlı çıkacak da müslümanlıktır. Çünkü: Avrupada, hakkı yenmiş, gerçeğiyle tanınmasına engel olunmuş, iftiralara boğulmuş din ve görüş müslümanlıktır. Ayrıca tektanncı dinlerin fitrî olanı, hepsinin ortak noktası, hepsinin toplayıcı olanı da odur.

İslâm ikinci ve en büyük yayılış bölgesi Afrikadır. Hristiyanların en ilmi ve sosyolojik metotlardan tutalım, en çok kandırıcı merhamet ve iyilik gösterilerine kadar giden misyonerlik hareketi Afrikayı hristiyanlaştıramamıştır. Avrupalılar bin bir güçle bir afrikahyt hristiyan yapmadan, hiç bir yayıcısı olmadığı halde on afrikalı müslüman olduğunu hayretle görmektedirler. Bazı Fransız yazarları, Afrikalı, Avrupa ve Batı medeniyeti için büyük bir tehlike olduğunu, neredeyse baştanbaşa müslüman bir kıta halini aldığını artık itiraf etmenin günü geldiğini, henüz bütün ırk gücünü sarfetmiş, usresi sağlam bu Afrikalıların tek bir birlik halini aldığı ve müslümanlıkla birlikte tekniği elde ettiği gün Batı medeniyetinin sonunun geleceğini, bu tehlikenin en büyük tehlike olduğunu yazıyorlar ve bu yayılışa, Avrupa medeniyetinin emperyalistlik medeniyet olması sebebiyle başarısızlığa uğramasını sebep olarak gösteriyorlar. Bu işin menfi sebebi. Buna, İslâmın gerçek bir din olarak insanoğluna kolaylıkla ve derinden hitap etme kabiliyetim, müsbet sebebi de eklemek gerekir. Gerçekten müslümanlık Afrikada tam bir samimiyetle yayılmakta, müslü-

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

ULK_IL*LVI>. ->>-

man olanlar, kendilerinde bk hafiflik, bk üstünlük, bk gerçeklik ve bk yenilik duygusu keşfetmekte, onlar da heyecanla inancını çevreye göstermeğe girişmektedirler, tnsanhk tarihinde, Müslüman Afrikanm oynayacağı rol gerçekten çok büyük olacaktır.

Dünya coğrafyasında, tslâmın yayılışı bakımından üçüncü bir bölge daha vardır. Bu da, nötr olmakla beraber, yani oralarda henüz, müslümanhğın yayıldığı' görülmemekle beraber, bk başlansa hızla yayılacak bk tabaka şartlandıdır. Bk kibritin çakılmasını bekleyen ülkelerdir bunlar, örnek: Hindistan; gerçi şu anda bu örnek ülkelerdeki hareketler, onları islâmdan uzaklaştırmakta ise de, kuvvetli önderlerin çıkması buraların bk çırpıda islâmlaşmasını sağhyabük.

Buraya kadar müslüman olmayan ülkelerdeki islâmî hareketleri genel çizgileriyle tesbit ettik. Müslüman ülkelerdeki hareketleri de bk kaç nokta etrafında tophyabilkiz:

1 - İstiklâl Hareketleri. Son iki üç yüzyıl içinde, Avrupa devletlerinin sömürgesi haline gelmiş islâm ülkeleri hürriyete kavuşmak için çalışıyorlar. Bunun son ve eşsiz örneği Cezayr'dk. Gerçi bu hürriyet hareketleri sırf islâmîbk hareket değildk. Yani, bu islâm ülkelerinin hürriyet ve istiklâl dileğinde, islâmın esaret kabul etmeyen istiklâl ve düşüncesinin rolü olmakla bklikte, Avrupadan ithal edilmiş fikirlerin de payı vardır. Bu hürriyet dileği çok defa Avrupalılaştırmış aydınlar tarafından yurda getirilmekte, bu sebeple yan yarıya bk köksüzlük taşımaktadır. Bu sebeple bu türlü ülkelerde asıl problem, istiklâl kazanıldıktan sonra başlamaktadır. İstiklâl kazanılınca halk savaş boyunca da geçirilen samimî dinî hayatı da hatırlıdan çıkarmıyarak hemen islâmî bk hayata geçileceğini sanır. Aydınlar ve liderlerse, yetiştikleri okullar ve kültür çevreleri gereği (bu türlü fertler çağlarının belli başlı fikrî şahsiyetler yer

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

üşürmesi de mümkün olmadığından) daha başka bir sosyal hayat umudunda ve teşebbüsündedirler. Bu halk ve aydınlar çatışması kâh bir ihtilâl, kâh bir hamle, kâh bir klik değişimi doğurur ve böylece sürer gider. Bir türlü bir çıkış noktası bulunamaz. Bu durumdan yalnız bugünkü Cezayir hareketinin bir parça müstesna olduğu söylenebilir. Bu harekete iç ve islâmî unsurlar da katılmuştır; bu hareket boyunca uzayan fikrî davranışlar boyasında islâmî renkten de bir pay var. Bu sebeple neticeyi şimdiden kesin olarak söylemek mümkün değildir: Bir Malik Bennabi hareketinin, bir Mehmet Akif ve İkbâl hareketi gibi sonuçlanıp sonuçlanmayacağı yüzde yüz bir kesinlikle söylenemez.

2 - Milliyetçilik hareketleri. Buna ırkçılık hareketleri de denebilir. En doğrusu ırkî milliyetçilik hareketi demek gerekir. Halbuki görülen fizikî milliyetçiliklerde daha çok ülke-

lerin İslâmdan önceki çağlarının tarihini diriltmek, bugünü oraya bağlamak, dini bu milliyetçiliğin temeli yapmaksızın sadece nazari bir unsur olarak saymak söz konusu oluyor.

3 - Maddî kalkınma hareketleri. Buna da islâmî heyecan ve ruh refakat etmemekte, batının ilk göze çarpan yanını taklit ermekten ileri geçilmemektedir.

4 - İslâmî heyecan ve düşüncenin tam bir ideal olarak ruhları yeniden sarması. Bunu, bugün, bir ülkeyi yürüten güç olarak hiç bir islâm ülkesinde göremiyoruz. Ancak bazı şahısların hareketi söz konusudur. Bu şahıslar bir kuyruklu yıldızın akması gibi ortalığı bir aydınlatmış, sonra göğün büyük sonsuzluğuna kavuşmuşlardır. Bir farkla ki, kolay kolay silinmeyecek bir iz bırakmışlardır. Bu hareketlerin hususiyeti, geçen yüzyıllarda görülmeyen bir şekilde, sırf islâmî doktrin görünüşünde ve yapısında olmalarıdır. İslâmda inkılâp değil, islâm inkılâbıdır.. Bir cemiyeti tazeliyen ve yeniliyen canlı içtimaî

kaideler bütünü ve prensipleri olarak anlarlar islâmî. Bunlar jslâmm yeni bir dirilişi sayılabilirler. Bütün sosyal müesseselerin tazelenmesi, gelenekleşmiş topluluk yaşayışının kritiği ve yeniden kurulması, tek noktadan çıkmak ve eklektik bir sisteme gitmemekle öbür ve daha çok statükocu islâmî hareketlerden ayrılırlar.

Bu yazımızda, dünya coğrafyasındaki islâmî hareketleri karakterlerine göre ayırmak ve sınıflamak istedik.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

145

METAEKONOMİK TÜRKİYE

Aydınlarımızın kafalarını yora yora vardıkları tek ortak nokta, Türkiye için iktisadî çözüm dışında başka bir kuruluş ve kurtuluş yolunun bulunmaması değil mi? Bir Türkiye kurulacaksa mutlaka iktisat gücüne dayanacak ve bu güç nerde ve neyse o olacak. Siyasî yaşayışımız, dış görünüşümüz hep buna bağlı. Ayrıldıkları nokta, bir kısım aydınlarımızın kalkınmayı ve kurtuluşu devlete ve sosyalist tutuma, öbürlerininse kişiye, iş adamlarının güçlerini arttırmak, verimlendirmek, koordine etmek, yani genel çizgiyi devletin çizmesi, iş adamlarının bu çizgiyi alıp ilerletmesine bağlamış olmalarıdır, İktisadî çözüm dışında ülkemiz için yeni bir derleniş söz konusu değildir.

İktisadî gücün pratik değerim inkâr edecek değilim. İktisadî gücü olmayan, bu bakımdan zayıf kalmış memleketlerin çektiği sıkıntı gün gibi açıktır. Ama bir memleketin herhangi bir durumunda belli bir iktisadî yeterlik ve fazlalık arama işiyle bir milletin oluşmasını sağlayacak gerçekliği ararken sunulan iktisatçı tutumu birbirine karıştırmamız gerekmez mi? İnsan da öyle. İnsanın varlığına kadarki durumla varlığından sonraki durumu birbirinden ayırmak lâzan. Yaşamının, dışındaki bir şeyden başım alan gerçekleştirdiği bir oluş yoksa, sebebi kalmaz ve meşhur fasit dairenin içine düşülmüş olur. Yani aydınlarımız, fikir adamlarımızın en büyük eksiği,

bir millet olarak niçin yaşadığımızı hesaba katmamaları, Türk topluluğunun içtimaî ana motifinden haberli bulunmamaları, jır. Tarihimizin yönü, mücerret lâflar etmemiz, işlediğimiz en büyük suç, budur.

Hem Anadolunun azamî iktisadî kapasitesi nedir, Zira-
atimizi en kesif hale getirelim; ekilmemiş toprağımız kalmasın;
madenlerimizi ve petrolümüzü işletelim; çalışır halde olmayan
bütün iş gücünü kulanma imkânım bulalım. Elbette bugünkü
Türkiyeye göre daha refah içinde bir Türkiye yapmış olaca-
ğız. Ama sorarım, bütün bunlar olsa bile, bizi bu iktisadî güç,
küçük bir devlet olmaktan kurtaracak mı? Bizi dünya milletleri
arasında saygıyla ve alâkayla bahse değer kılacak mı tek başı-
na bu iktisadî güç? Hatta tek başına bu iktisadî güç, her türlü
tarihî, sosyal meselelerimizi halledebilecek mi? Hayır, iktisat-
çılarımızın ve aydınlarımızın en uzak bir hayal olarak görece-
leri bu vaziyet bile, bizi ne Amerika, ne Rusya, ne Almanya, ne
İngiltere, ne Fransa yapabilecektir. Anadolu toprakları, ne
zengin demir ve kömür, ne petrol, ne zengin orman, ne de bire
altmış veren bir ziraî verimlilik taşıyor. Ve bu, ihtiyar toprağı
şerefinden etmiyor. Bu saçı ağarmış toprak dünyanın en altın
hatıralarım hafızasında taşıyor, tunç alnında namuslu ve al-
çakgönüllü, şerefli ve faziletli olmanın parlaklığını taşıyor. Ve
içindeki ölümlerin kemiklerinde henüz bin ölü millete can vere»
çek orijinal hayat usareleri var.

Bir de doğu ile batı arasında nakledici olmak, ticaret
var diyeceksiniz. Fakat bu konuda bir kaç bin yıllık bir geç-
mişi olan, adeta ticaret içgüdüleri bulunan bir ırkla yaşabi-
•eçimizi kim iddia edebilir? Veya Almanlar gibi, ham mad-
desini dışardan getirerek Türkiyede • altın birleştirmelerle»
mamul hale getirmek, böylece Ortadoğu piyasasını elde tut-
mak var. Ama bu sefer de rakibimiz, bütün bir Avrupa, bü-
©* bir dünya olacak.

146

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRLİŞİN ÇEVRESİNDE

147

öyleyse iktisadî gücümüz bizim beynelmilel bir kozumuz
olamaz. Milletler, kendilerini yaşatan farklı değerlerini ortaya
koydukları vakit, biz iktisadî gücümüzü ileri süremeyeceğiz.
Dış baskılara karşı her milletin iç istiklâlini sağlıyan, öbür mil-
letlerden onu ayıran, öbür milletleri ona muhtaç eden, onun
yaşamasına göz yumduran şey, -hele bizim için- iktisat de-
ğildir. Bu ancak bir iki devlet ve bir ırk için varit. Öbürleri
hep ekonomi ötesi değerlerle ve iddialarla ispat-ı vücut ediyor-
lar. Amerikayı ayakta tutan yalnız iktisadî güç değildir; insan-
lık için yarım yamalak da olsa ileri sürdüğü tekliflerdir. Rus-
yayı yaşatan, yalnız iktisadî gücü değildir, kör ve mistik bir
inançtır. Dünyadaki bütün kuvvetlerin gerisinde, iktisadî güçle
beraber ve ondan önce, doğru veya yanlış, haklı veya batıl bir
inanç var. Yoksa maddî zenginlik tek başına bir eşya yığının-
dan başka bir şey değildir. Onu harekete getiren inanç ve dü-
şünecedir. Bunun içindir ki, «İktisat, iktisat» diye, onu yeter
bulan aydınlarımız, bilerek bilmiyerek bizi küçük bir role mah-
kûm etmeğe çalışıyorlar. Ezik, yıkılmış, arzusundan korkan,
irili ufaklı bir sürü küçük devlet gibi, bir millet yapıp çıkmak
istiyorlar farkında olmaksızın belki. Veya, bugün olmazsa ya-
rın, atalarımız gibi, insanlığın içinde bir daha sesimizi yüksel-
teceğimizden tamamen ümit kestikleri için, bir türlü ümidini

yitirmeyen halka farkında olmadan tepkide bulunuyorlar. Alelâdeliğe bir türlü razı olmak istemiyen halkımızı habire böyle küçük ve zavallı çarelere inandırmaya çalışıyorlar. Ve genel fikir ve aksiyon alanını ellerinde bulunduran bu aydınlar gün geçtikçe daha çok bu zavallılık ve küçüklüğe razı olma kompleksini yerleştirmeye hazır ve şartlanmış oluyorlar. Olaylar da bunu destekliyor. Fakat açık konuşalım ve samimî olalım, bu aydınların sosyalisti de, kapitalisti de farkında değildir ki, yann kapitalizm zafer kazanırsa, bu ihtiyar Anadolu toprağına düşen, çok ödeyip az alan bir meyva ve ziraat toprağı olmak ve bize düşen köylü ve çiftçi olmaktır; ve zafer Rusyada olur-

sa, en iyimser bir görüşle, bütün Türkiye hayvan otlatmak için bir yayla ve bütün Türkler çoban olacaktır (Sibiryada fabrikalarda amele olarak çalışmak da var.)

Bir milletin yaşayış sebebini, şeklini ve imkânını birbirine karıştırsak işte böyle olur. Bugünün şartlarının değişmişceği faraziyesine göre çiftçi veya çoban olmak: tşte aydınlarımızın tekliflerinin kaçınılmaz mantıkî sonucu.

Unutmıyaum ki, Amerika bugün bocalıyorsa, hep iktisadî çözüme sığınmak, onun dışındaki zecrî çözümlerden kaçmak istemesinden bocalıyor. Avrupa bir bocalama içindeyse, bu, iktisadî gücün dünyayı bir sevince kavuşturamayacağımsı tecrübelerden sonra anladığındandır ve bu sarsıntının Rusyada başlaması bir zaman meselesidir.

Peki, çözüm nerede? Çözüm, Anadoluya bir kere yeniden ve bu kere gerçeğin gözüyle bakmakta. Bu Anadolu tarihi hiç bir zaman ekonomik bir tarih olmamıştır. Anadolu tarihi ekonomisini aşmış bir tarihtir. Anadolu tarihi, her şeyden önce bir medeniyetler tarihidir. Yunan medeniyeti -ki temeli düşüncedir- onun kıyılarında doğdu. Hristiyanlık, ilkin onda yayıldı. Havariler, şu Anadolu toprağını kanş karış gezmişlerdir. Venüsün heykeli Anadolu topraklarından çıkarıldığı gibi, Noel Babanın memleketi de, Ashab-ı Kehfin memleketi de, Hz. İbrahim'in yattığı yer de, Arabistanı terkeder etmez islâm atlılarının karşılaştıkları ilk ülke de, yüzyıllar süren haçlı akınlarının kırıldığı memleket de, 800 yıl Doğu ve İslâm medeniyetini Batı esaretinden koruyan demir bilekli devletler de, hepsi hepsi, kaç medeniyetin doğup kaç medeniyetin batışına sahne, hep bu aziz topraktır. Anadolu, siyasî, fikrî, askerî hareketlerin, Truvanın tahta atından Nesiminin derisinin yüzülmesine kadar, hep irrasyonel, hep tabiatüstü kalan bir oluşun çekerdeğidir. Aşkın ve (mutlak) arama içgüdüsünün akıl üstü sonsuz çarpınışının tarihidir. Tarihteki Anadolu ve Türk faktörü-

148

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

ııü, ekonomik toplamına irca etmenin onu inkâr etmek demek olduğu gün gibi aşikârdır.

Hayır, Anadolunun has gücü, ekonomik güç değildir. Bizzi çiftçi, işçi, memur v.s. gibi düşünüp hepimizde bulunan bir vasfı unutturmak isteyen aydınlar, büyük bir yanılma ve sapma içindedirler. Sırf bir ekonomi dışında hedefleri olmayan bir Türkiye, bizi iten içgüdüye ve şuuraltı cet kalıntılarımıza yetmeyecektir. Tarihî sebeplerle, eşya ile ilgisini kesmiş, daha doğrusu yanlış ilgiler kurmaya başlamış Anadolu insanım, yeni doğmuş bir çocuğun ruh yenilik ve tazeliğine, yeni ve kor-

kulardan, büyülerden arınmış bir eşya yorum ve telâkkisinden çıkan yeni bir insan görüşüne, tarihinden çekilip alınmış ve henüz canlılığını koruyan kendi öz medeniyetinin dünya görüşüne kavuşturmadan getirilecek her iktisadî çözüm, fazla bir fayda sağlamıyacaktır.

Biraz da ekonomi ötesi TÜrkiye üzerinde kafa yoralım.

ANADOLU TEBESSÜMÜ

Anadolu'dan bir yol seçiniz; herhangi bir yol. Bir yaz gecesi, ay gökyüzünü doldurur ve yerin çakılları ayna gibi parlar-ken, o yolda yürüyün. Gün doğuncaya kadar yürüyün. Karşı- nıza kağnıların yanısıra yürüyen kadınlar ve çocuklar çıkacak; gün görmüş ihtiyarlarla selâmlaşacaksınız. Sonra alev yapılı atların sırtında şimşekten delikanlılar geçecek. Çok çeşitli top- rak, çok farklı dağlar yolunuzu tutmuştur! Bir yılan sürünerek geçer. Ağustos böcekleri boyuna öter. Çok parlak çiçeklerle birdenbire karşılaşabilirsiniz. Sarı güller, zambaklar, lâlelerle. Çocuklar, kadınlar, nur yüzlü ihtiyarlar, kuşlar, çiçekler, atlar, atların üstündeki kılıç gibi gençler hep gülümser.

Bütün haritasıyla Anadolu gülümseyen bir yüzdür.

Ne kahkahayla gülmüştür var oldu olalı. Ne de katıla katıla ağlamıştır. Anadolu hep gülümser; saadette mesut me- sut, felâkette mahzun mahzun.

Bu gülümsemeyi hiç bir turistin fotoğraf makinesi tesbit edemez. Ne de Elia Kazan'm film makinesi ve ne Duhamel'in kalemi bu tebessümü zaptedebilir. Tasvir ve tefsir edebilir. La Jacoud'un gülümsemesi gibi bir gülümsemesi vardır Anadolu'nun.

Onda, ne sonradan görmüslüğün taşkın sevinçlerini, ne de ilkel insanların kendi vücuduna yaptığı matem işkenceleri- nin çığlıklarını bulabilirsiniz. En büyük sevinçte ve en büyük acıda o, en asil kimseler gibi, sadece tebessüm eder.

Aydınları ne kadar telâş içinde! Beceriksiz, haylaz ve ya- ramaz çocuklar! Ama Anadolu, çocuklarının bu boşuna te- lâşına gülümseyen bir anneyi ne kadar andırıyor?..

150 DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

Fırat, yemyeşil ve bulanık, dağları elleriyle aç aça, top, rağı dele dele giden bir yayla efesidir!. Dar ve derin. Sesi tâ uzaklardan duyulur. Şaha kalkmış bir at gibi terli ve yelesi kö- püklüdür. Ormanlar içinde kaybolur; sonra çıktığı zaman, daha gü- r, daha aslan görünüslüdür. Hiç bir köprü onu baghyamaz- hiç bir bent onu tutamaz. Fırat Anadolu'nun bileğidir. Dicle, mavi ve berrak, hep ovalardan geçer. Geniş ve yüzlek. Sırtında bir şehir taşır gibidir. Bir medeniyet gibi ağır ağır yürür. Durur, şiir söyler, düşünür ve tekrar yürür. Dicle Anadolu'nun zekâsıdır.

Bu iki su birleşir. İşte o zaman büyük verim gelir. Biri Nefi'yi getirirken, öbürü Fuzuli'yi getirir.

Kızılırmak. Uzun ve kan içinde. İçi kan ağlıyor sanki Kızıl- dırmağın. Hep kurtarır. Fakir evleri, fakir köyleri, fakir in- sanları, o gider ve kurtarır. Yoksa, ağzını bir arslan gibi aç- mış yokluğun ağzmdadırlar. Bütün hüznler ortaktır. «Başka- sının derdi», iste Kızılırmakın derdi. Anadolu'nun ahlâkı, som ve yekpare ahlâkıdır Kızılırmak.

Ya Sakarya, Saf ve gümüş gibi parlak, ipekten ve atlas- tan. Sedeften ve altından Sakarya. Sakarya üzerinden geçtiği çakıl taşlarını bile birer birer elmasa çevirir. Ondan su alan buğdaylar ebedidir sanki. Sakarya, Anadolu'nun ruhudur, Kızılırmak Hacı Bayram-ı Veliyi getirirken, Sakarya Yu- nus Emre'yi getirir.

Suları, toprağı, kuşu, atı ve insaniyle, Anadolu, daima taze kalan bir medeniyet türküsü, tebessüm eden ebedî bir barış senfonisidir.

Anadolu, diskoteğın en üst kösesinde durduğı halde bilinmeyen, göğsünde bütün insanlığı büyüleyecek bir müzik, keşfedicisini bekleyen bir tebessüm plâkıdır.

NESLİMİZİN ÖDEVİ

Birinci Dünya Savaşında (ki İstiklâl Savaşımız onun ayrılmaz bir parçasıdır) kaç aydın, kaç subay, kaç mehmet öldü. Kaç kişi öldüyse, her birinin ölümü, ayrı ayrı, biz yaşayanların üstünde kendi ağırlığını bırakıyor. Her birimiz, bir dağ yolunda yürürken, güneş büyük ve şifa verici ikinci gölgesini üzerimize düşürürken, bir milyon şehidin uğultusu dolanır başımızda, alır yanımızı yoremizi. Kelimelerin ağırlığından, kalınlıklarından, donukluklarından af dilerim: Uğultuları dedim ama bunu demek istemedim, kutsal sesleri demek istedim.

«Mahşer günü şehitler çağrışır, kan payı isterler

Susmalan için bir gülümsesen!»

diyor Büyük Veli. Kafasında mahşerin haberinden iz taşıyanlar, bu şehit seslerini ve şehit susuşunu duyarlar. Her inanimiş kişi, omuzunda, milyonlarca şehidin kan payı ağırlığını duyar.

Bu milyonlarca şehitten, Kafkaslarda ölen, Kafkasyamn ve Türkiye'nin kurtulması için öldü. Filistinde ölen, Türkiye ve Filistin için öldü. Çanakkalede ölen, Türkiye, Kafkasya, Filistin ve Yemen için öldü. Yemende ölen, Türkiye için, Yemen için, savaştığımız bütün yerler için ve üstüne şehit değen her toprak için öldü. Ve gerçekte, bütün bu ölenler, o toprakları tutan bir «anlam» için öldüler. Onlar öldü ama biz o «anlam»-

152

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

153

dan haberdar mıyız, o anlamı taşıyor muyuz, omuzlarımızda taşıyor muyuz?

Onlar öldü ve biz kırk yıl içinde öyle bir nesil yetiştirdik ki, Başkentin ortasında, Enternasyonalı söylüyor! Bu rus marşının, bu komünist marşının psödomitik havasında yaşama sevincine eren yazarlar, sanatçılar, gençler yetiştirdik! Birinci Cihan Savaşında bu sonuç için mi bu kadar öldük ve bu kadar dirildik?

Bugün geldik geldik, savaş artıklarının yonta yonta biçim verdiği bir toplum katinin patlayışına çattık. Gel çık şimdi çıkabilirsen için içinden!

Birinci Cihan Savaşı şehitleri gibi sadece cephede savaşmak zorunda değiliz. Sınır cephelerinden önce cepheler var. İç cepheler var. Silâh donatımından önce, düşünce ve sanat donatımları, politika donatımları var. Komünizm, Batı düşkünlüğü, basında, üniversitede, iş hayatımızda, toplum yaşayışımızda, düşünce ve sanat alanımızda, politika davranışlarımızda iki kurup olup çatışırken, bizi, halkı bölüm bölüm yapmak, birbirine düşürmek, becerikliğini gösteriyor. Türkiye ne burjuvalar ülkesi, ne de proleterler ülkesiyken, kendi problem-

lerimize kendi terimlerimiz, kendi imkânlarımız, kendi barıştı-
rıcı, onarıcı, düzeltici kurumlarımız ve çözümlerimizle bir ce-
vap arayacağımıza, Batının tarihî-sosyolojik şartlarından do-
ğan uzlaşmaz bir toplum bölünmesini her yerde ve her zaman-
da geçerli bir çerçeve gibi topluluğumuza geçirmek istiyorlar.
Bir kere bunu kabul ettirdiler mi, bunun arkasından bir iç sa-
vaşın doğmasını beklemek artık kehanet olmaz. Ondan sonra
da bekledikleri bir bugünkü Bulgaristan, Macaristan, Roman-
ya'nın durumuna düşmemiz. Ondan sonra gelsin, Rusyadan
sevğilerle, Rusun başka olan aşkı. «Rus Halkına Minnet Duy-
gularıyla» anıtları...

Bulgaristan, Macaristan, Romanya bir parça mazurdur.
Onları bu hale Savaş soktu. Küçük devlet olduklarından daha
önce de pek bağımsız sayılmazlardı. En azından bağımsızlık-
ları bir bahar rüyası kadar kısa sürmüştür. Ama, daha elli yıl
önce eşit güçte olduğumuz bir devlet, Batılıların çılgınca yan-
lışlıkları yüzünden bugün bir dev çapına ulaşmıştır diye, tatlı
propagandaya aklanarak, kendimizi komünizme peşkeş çek-
mek istersek, tarihte bir örneği görülmemiş böyle bir aptallı-
ğın cezasını yine tarihte eşi görülmemiş bir şekilde çekeriz de
bunda en ufak bir mazeretimiz olmaz; bize, haklı olarak acı-
yan tek devlet ve tek kişi çıkmaz. Solcular ve kendilerine sağcı
süsü veren, daha doğrusu, solcuların bilerek sağcılara karıştır-
dıkları, gerçek sağa, yani İslama solcular kadar düşman batı-
cılar bu gerçeğin farkında mıdır?

Bir sağcı kadro oluşuyor. Bu bir gerçektir. Ama, gelen
ve öncüleri gözükmüş olan bu nesil, iki tarafı da keskin bir
bıçak halinde uzayan bir Sırattan geçmek zorundadır. Ateşten,
zehirden ve zehirli gazdan geçmek, bu imtihanı vermek, Solun
düşünce ve Batıcı Kodronun davranış sömürmesinden kendini
korumak ve kurtarmak zorundadır.

Halk ilerliyor ve yükseliyor. Halkın derinliği su yüzüne
çıkıyor. 27 Mayıs bir ırmağa atılan dinamitti. Bu dinamit ölü
olarak değil canlı olarak halk derinliğinin bütün yaşama iddia-
sını üste çıkardı. Tek tek de olsa, halkla arasına girilmiş en-
geli yıkan aydınlar artmaktadır. Yavaş yavaş aydınlarla halk
arasında bir köprü kurulmaktadır. Aydın halka doğru gider-
ken halk da aydına doğru gelmektedir. Bütün problem, her
dönemde olduğu gibi bu dönemde de ansızın bu gidişi kesecek
bir ihtilâl, tepeden inme bir ihtilâli önlemektedir. Bunun da
tek çaresi, gençliğe bir ideal aşılama veya hiç olmazsa bu ide-
ali aşılama isteyenlerin yolunu şu veya bu propagandaya ka-
pılarak tıkamamaktadır. İslâm ideali, eşit bir tartışma ve sa-

154

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

155

vaşma ortamında, soldan gelsin, batıdan gelsin -ki gerçekte
ikisi de aym kaynaktan geliyor- ülkeyi köleleştirecek her
doktrin ve hareketin karşısına çıkacak ve yenilmiyecek bir
güçtedir.

Türkiye'de, 20. yüzyılın başından bu yana, her on yılda
bir, bir değişim vardır. Siyâsî, edebî, fikrî ve sosyal hayatımız,

on yıllık bir konjonktürle yürümektedir. On yılda bir, bir yeni kuşak anlayışı denemesine girişiyoruz. Meşhur marşın iddia ettiği gibi on yılda bir nesil yaratmak (!) istiyoruz. 1900 yıllarına bakan bir göz, Sultan Hamid'in, dünya görüşü ve kadro anlayışıyla tam anlamıyla iş başında olduğunu, bu gidişin artık uzun bir süre hiç değişmeyeceğini, sadece normal gelişimini yapacağını sanır. Fakat aynı gözlemci, 1910 yılına baktığında birden şaşırıp kalacaktır: artık, sultan Abdülhamid'in hüküm ve programından eser kalmamıştır; onun susuşu yerine, sonsuz bir konuşma, onun sabrı yerine sonsuz bir acelecilik, onun gelenekçiliği yerine, bir devrimcilik, onun devlet gizliliği yerine, meydan hükümetçiliği v.s. gelmiştir. Baştaki İttihat ve Terakki, her şeyi tersinden almış, her şeye hakim olmuş, artık bin yıl iktidardan gitmeyecek gibidir. Fakat, aynı sabırlı gözlemci, 1920 yıllarına baktığı zaman hayretler içinde kalacaktır; bir tarihî rüzgâr gelmiş, imparatorlukla birlikte İttihat ve Terakkiyi de savurmuş ve küle çevirmiştir. Millet, iradeyi ele almıştır; kendini kurtaracak, toprağını kurtaracak, halk idaresini kuracaktır. Bu davranış, dine, tarihe, geleneğe, yurtseverliğe, halka dayanmaktadır. O, yepyeni ve şuurcludur; kişilere tapmayan, tarihten ve millî kutsal değerlerden güç ve hız alarak ileriye doğru gidecek, bütün islâm dünyasının, hatta mazlum bütün halkların önderi ve öncüsü Batının karşısına çıkacaktır. Vaazlar, nutuklar, beyannameler, konferanslar, toplantılar, kararlar, telgraflar ve şifreler, ileride tarih arşivi haline gelecek, bütün resmî ve özel vesikalar hep hep böyle bir dünya görüşünü ve nesil anlayışını çizmektedir. Ama, nasibine son yıllan

özlemek düşmüş olan toy inceleyicimizi, büyük bir sürpriz beklemektedir: 1930 yılı. 1930 yıllarında, 1920nin plânlanmış gözüktüğü bir Türkiye yerine bambaşka bir Türkiye vardır. Kılığı, yazısı, takvimi, hafta tatili, Başkenti değişmiş bir Türkiye. Bütün yönünü devrimlerle çevirmiş bir Türkiye. Yetiştirilecek neslin muhtevası yeniden değişmiştir. Batı romantizmi dönemidir bu dönem. Bütün ideal tam anlamıyla Batılı olmaktır. İlkokul öğrencisinin dilinde:

Geçmiş unut
Yeni yolu tut
Türklüğe umut
Budur çocuğum!

türküsü sallanıyor. Bir kere daha Türkiye işe yeniden başlamıştır. Yeni bir denemenin ilk temellerini atmıştır. Yeni rejim bütün hükümlerle başladır. Bu gidişin artık hiç değişmeyeceği düşüncesinin kafalara ve gönüllere iyice yerleştiği, bunun, rejim taraftarlarında tam ve eşsiz bir iyimserlik aleyhtarlarında tam ve misilsiz bir kötümserlik doğurduğu görülmektedir. Oysa, 1940 ta durum hiç te böyle değildir. Aynı yönde de olsa, işe yeniden başlanmış, şehir yerine köy temel alınmak istenmiş, batılı-sol bir ideoloji konmak istenmiştir. 1950-de ideal, tamamen değişiyor, batıcılık ve solculuk yerini her şeyde Amerikayı örnek almaya bırakıyor. İttihat ve Terakkinin Alman, Cumhuriyetin ilk yıllarının Fransız, İnönü devrinin, İngiliz ve Rus koalisyonu modellerinin ve kültürlerinin yerini, Amerikan modeli ve kültürü almıştır. Bu tutum, halkın <la desteğini gördüğünden, yine hep böyle gideceği ve Türkiyenin artık yolunu bulduğu inancı genelleşmiştir. Bugünün en solcu gazetelerinin o günkü ciltlerini açınız: Bu, Türkiyeyi «Küçük Amerika» yapma idealinin, bu demokrasi romantizminin apolojisiyle tıkabasa dolu bulacaksınız. Sonra 1960 İhtilâli gelir ve askerî idare ebedileşecekmiş gibi gözükür. Şimdi

de, belki biraz da bu on yılda bir değişme prosesüsünden cesaret alınarak 1970 yıllarında bir de sosyalizm denenmek istenmektedir. Her şey yeniden yıkılacak ve yeni ideal, yeni nesil gelecektir inancı yayılmaktadır. Her dönemin şampiyonları, geçmişleriyle ne denli tezada düştüklerine aldırmaksızın, yazıyorlar, çiziyorlar, önlerine geleni itham yağmuruna tutuyorlar, halkı, kendilerine inanmayan aydını tehdit ediyorlar, demagojinin her türlüünü yapıyorlar. «Artık bu son» diyorlar,, her dönemde dedikleri gibi bu sefer de: «Bu başka» diyorlar,, bundan öncekileri savunan, yerleştiren sanki onlar değilmiş, gibi en ufak bir utanma ve sorum duymaksızın bir el itişiyile kendilerinden uzaklaştırıp o dönemlerin görüşlerini basit bir gerekçeyle bir kalemde çizip atıyorlar ve çileye alışmamış rahat omuzlarını yeni bir umudun ve serabın altına uzatıyorlar. Basına, Üniversiteye, Devletin parasının aktığı her köşebaşına yerleşmiş bu serapçıların, ne umurundadır ki, boyuna vakit geçmektedir, millî enerji, bir damlası şehit kam pahasına kazanılmış millî enerji yok yere tüketilmektedir, bir deneme uğruna harcanacak artık bir zerrecik emeğimiz, kafa ve vücut terimiz yoktur. Avrupa, yeni baştan kendini onarmakta ve ilk fırsatta, Birliğini tamamlar tamamlamaz, bizim gibi yolunu bulamamış milletlerin omuzuna yüklenecektir. Hıristiyanlık ve Papalık, yeni bir zafer peşinde, bizi bir av gibi düşünmekte, turistinden barış gönüllüsüne kadar bütün bir modern haçlılar ordusunu üzerimize göndermektedir. Beynelmilel Komünizm ve Rus emperyalizmi ağını en mahrem düşünce ve duygularımızda örmetedir. Kapitalizm, çıkarı için elinden geleni ardına bırakmamaktadır. Millî varlığımız bütün bu dış mezar kazıcıları tarafından çökertilmek istenmektedir. Bütün bunlar yakın geçmişimizin irili ufaklı sorumlularının umurunda değildir. Onların tek derdi ve tek kuşkusu kendimizi bulmamızdır. Bütün güçleriyle bu dirilişe karşı koymakta, milletçe uyanmamıza karşı bütün kundakçılık usullerini kullanmaktadır-

lar. Bu uğursuz amaç tarafından büyülenmişçesine gün 24 saat çalışıp durmaktadırlar. Adeta şeytansı bir cin tarafından çarpılmışçasına baslarım bile bu yola koymuşlardır. Bu panoroma önünde, bu gidişin ve islâmın şuuruna varmış, kendilerinden Birinci Dünya Savaşı ve daha önceki savaşların şehitlerince kan payı istenen bir avuç aydın kişiye ne büyük bir ödev düşmektedir. Bir bilsek. Artık bundan sonraki hayatları, kaçıp bir dağ basma sığmsalar da, bu absürd vebaya karşı çıksalar da, bir çile hayatıdır. O halde Camus'nün Sisyphe'i gibi bu ağır kayayı omuzlamadılar. Başarıya ulaşırlarsa, bunun ödülü, bir milletin, hatta bir ümmetin kurtuluşu olacaktır. Ulaşmazlarsa, ataları ulu şehitler gibi hayatlarını şan ve şerefle tamamlamış olacaklardır. Tarih ve öteki dünya armağanını kazanacaklardır. Artık onlar için özel hayat nimetleri yoktur. Günlük hayatı ve isterlerini unutulmuş bir çocukluk gibi yaşayacaklar, ölmeden önce ölmüşlercesine bir şehit hayatı içinde olacaklardır. Ya böyle olacaklardır veya «Ey Tarih,

çek bir çizgi kurtuluşun üstüne!»

DIRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

155>

DEVLET KAYGISI

Halk olsun, aydın olsun, kişi olsun, toplum olsun, elle tutulur bir kaygıdayız. Bunun da, en sosyolojik belirtisi şudur: bir kaç kişi bir araya geldi mi, hemen politik bir tartışma, bir karşılıklı suçlama yansı başlar. Ekonomik durumumuz: iyi değilse de, bu sürekli kaygıyı sırf ona bağüyamayız. Ekonomik durumu çok iyi olan ve yurttaşlık şuurunu, fakirlerin sıkıntısını da günöbirlik bir kaygı haline getirecek derecede keskinleşmemiş olan kişilerde de aynı kaygıyı, fakirdeki yerleşmiş tevekkül duygusundan mahrumluğu da eklenmiş olarak, görüyoruz. Ortalıkta dolaşan, hepimize bulaşan, yeni ölçü çıkmış bir mahalledeki tedirginlik gibi gözle görülür olmuş, fakirde bugün ve yarın düşüncesi, talebede başkaldırma ihtiyacı, politikacıda onmaz muhalefet ya usanmaz iktidar savunması halinde ortaya çıkan hep aynı kaygıdır. Sağcı, solcu, hepimizde ileri geri adım artıran, güldürücü ağlatıcı durumların sarkacında sallayan hep aynı dert.

Nedir bu dert?

Hepimizde bellibelirsiz ortaya çıkan, nerdeyse çocuklarda bile görülecek gibi olan, farkında olalım olmayalım her düşüncemizin arka plânında duran, şuurunda olalım olmayalım hepimizin içine battığı bu kaygı, aslında ve temelde, «devlet kaygısı»dır. Kiminde «ihtilâl özlemi» şeklinde beliren karasevda, aslında şu anda kendini içinde bulamadığı «dev-

letBİN kendi vücuduna değmesini, eroin bulamıyan bir eroinman gibi, gelecekte çekip almak istiyor. Bu gelecek hemen gelmeyince de ihtilâl krizi tutuyor, nöbeti tutuyor. Kiminde, geçmişe özlem, kiminde bitmez tükenmez bir karamsarlık, kiminde oportünizme çevrilen bir boş verme, kiminde bir ideoloji pınarına sığınmış olarak gözükten şey, hep aynı kaygının bir çıkış ve kurtuluş yolu aramasından başkası değil. Gerçekten, en basit bir problemde, bir alışverişteki güçlükte bile, suçlama, hemeninden devlete sıçrar. Bütün çatışmalarda o suçlu görülür. Suçsuz, ödevini başarmış kişi yoktur. Putlar, putlaşmış putlaştırılmış, kişiler vardır var olmasına ama bu da, devletin farzedilen yokluğunu gidermek, açılan boşluğu kişilerle doldurmak içindir. Yani, bir toplumda, devlet adamının putlaştırılması bir arazdır. Toplumun, devletten boşalanı kişide dengeleştirmek istemesinden doğan sosyal bir anomalidir putlaştırma. Yerine oturmamış veya yayından fırlamış toplumlarda, devlet adamı değil, ya totem ya tabu doğurulur. Totemlerle tabuların da kısa zamanda yer değiştirdiği görülür. Bu neden böyledir?

Toplumun ayağının altındaki toprak sallanıyorsa, devlet başmdakilerden olağanüstü bir güç umulur. Olağanüstü şartlarda basa geçenler, bu umusun etkisi altında, kendinde aynı olağanüstü vechmeder. Bu vehmin bir program halini aldığı, bu programın görülmemiş bir propaganda ile desteklendiği ve eğitime temel yapıldığı olur.

Biz, henüz Birinci Dünya Savaşının yıkıntı psikolojisinin kendimizi kurtarmış değiliz. Bu bir bakıma olağandır da. Altı yüz yıl sürmüş büyük ve orijinal bir devletin ortadan kalk-

ması birdenbire olmaz. Hele bu devlet, bütün İslâm dünyasının bellibaş tek devletiyse. İmparatorluk denecek kadar geniş devletimizin yıkılmasıyla da yetinmeyen Batılılar, o devletin çevresinde dönen kültür ve medeniyetimizi de yıkmak için

160

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

161

ellerinden geleni yapmışlardır. İçinde bulunduğumuz kültür ve medeniyet değişmesinden doğan duygu durumu, ister istemez, bir devlet seçme problemi de oluyor. Devlet problemi de oluyor. Devlet problemini kültür probleminden ayırmamız mümkün değil. Çünkü, giden kültür, devlete sıkı sıkıya bağlı olduğu gibi, çöküntü de devletle birlikte olmuş, ikisinin de çöküşü, duygu yapımızda, tek ve silinmez, birbirinden ayrılmaz bir iz bırakmıştır. Şimdi, gerek toplum olarak yaşadığımız kültür ve medeniyet buhranını ve kuskusunu devletimiz de yaşamaktadır. Devletin çektiği bu sıkıntı, demek ki, tarihî kökünü, Birinci Cihan Savaşından ve Osmanlı Devletinin yıkılışından alıyor, dolaylı sosyolojik motifi, toplumun ve kişilerin içine düştüğü felsefî kuşuktan, dolaysız etkiyi de, kuruluş ve gelişimindeki tutarsızlıktan alıyor. Buna dıştan gelen baskı ve etkileri de katarsak, devletin içine düştüğü sarsıntı ve ondan topluma ve kişilere akan kaygının kökü anlaşılabilir olur.

Türk toplumu ve kişileri, için için bir ince hastalık ağrısı gibi bir devlet kaygısını çekiyor. Yoksul, sabır için gerekli geleceğe güven duygusunu, zengin, geleceğin asgari olarak bile sağlama bağlamış olduğu inancını kaybetmiş durumda.

Böylece, Devlet, sadece var olmakla getirdiğim bütünüyle getirememiş, yani varoluşunu tamamlayamamış izlenimini veriyor.

Bu devlet kaygısı, sadece, toplumda genel bir duygu, veya kişilerde görülen bir görünüş olsaydı, belki de geçici olan, geldiği gibi gideceğim umabileceğimiz bir sonbahar yeli, bir sam yeli esintisi gibi düşünebilirdik onu. Ama, Devletin temel kurumlarına baktığımız zaman, bu genel psikolojinin dışardan gelmiş geçici bir esinti olmadığını, kurumlardan tüttüğünü, en azından .dışardan gelse bile, kurumlarda yuva yaptığını, kurumların özünü değiştirdiğini ve onlara yeoi bir yön vermeğe çalıştığını görürüz.

Anayasa, Başkanlık statüsü, parlamentom bir uçtan öbür uca giden otorite durumu, Devlet Üniversite ve Radyosunun devlet kulluğundan ansızın adeta devlet düşmanlığı anarşi provokatörlüğüne sıçrayışı, hatta Diyanet kurumundaki karışıklıklar ve kargaşalıklar hep Devletin bizde uyandırdığı kaygıdan doğuyor, daha doğrusu, Devletin kendisi hakkındaki tasavvurunun belirsizliğinden ileri geliyor.

Her devletin gelişmesinden, o devletin kendisi hakkında bir hüküm çıkarılabilir. Devletlerin tarihî hedefleri, programları bu hükümden beslenir, büyür ve gelişir. Her devlet, niçin varolduğunun şuurunu aydınlık bir şekilde taşırsa, daha çok var olur, daha çok yerine oturur, yanlışlardan kolay, çabuk ve en az zararla dönebilir. Denebilir ki, Devletimiz, bu şuru, açık ve seçkin bir tarzda taşımıyor. Bu yüzdendir ki,

kültür ve medeniyet seçiminde bir sarkaç gibi sallanıyor, dış politika sürekli bir gelişim çizemiyor, kurumlar birbirine hatta kendi gelişimine zıt doğrultularda kırık ve çapraz çizgiler içinde tarihe karışacaktır. Birinci Cihan Savaşından bugüne kamelankoli ,toplumu ve kişileri sanyor.

Bu, Toynbee'nin iddia ettiği gibi Osmanlı Devletinin çökmekte oluşunun sürmesi mi demektir? Ortalıkta atomik bir çözülme görünüşü yok değilse de, bu denli bir karamsar görüşü benimsemeğe gönül razı olmuyor. Bu görüşe göre, parçalanma yavaş yavaş devam edecek ve biz, bu son türk devleti de tarihe karışacaktır. Birinci Cihan Savaşından bugüne kadar, Batılılar bu sonuca ulaşmak için ne gerekse yapmışlardır. Şimdi, Rusya da, bütün propaganda imkânını sarî ederek bu çözülmeyi hızlandırmak istiyor. Rusyanın boyunduruğunda inleyen yüz milyonluk türk islâm devletleri grubunun tek umudunun Türkiye olduğu da düşünülürse, Rusyanın bizim çözülüşümüzden kaç kuş birden vurmak istediği belli olur. Devlet, nasıl bir prosesüsün içinde olursa olsun, kurumlar, ayakta tutmak yerine yıkmak için ne yaparsa yapsın, ay-

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

162

dınlar, devlet adamları ve politikacılar ne çapta bir yalancı avunuş veya öldürücü çözüm yollarına başvurursa, vursun, bir milletin geleceği için hemen karamsar bir hükümle ölüm belgesini doldurmak o kadar kolay ve doğru bir iş olmasa gerek. Belki de bütün bu kaygı, kıvranış ve çırpınışlar, bir doğum sancısının ilk işaretleridir. Bir çok toplumların tam öleceği sırada doğrulduğu ve ayağa kalktığı, yeni bir fıskırışla tarihi aydınlattığı rastlanılmamış olaylardan değildir. Hele şuraltı zengin, seçme gücü yani sağduyusu kuvvetli milletler için.

Halkta sağlığı gösteren bir çok önemli işaretler de yok değildir. Her türlü baltalamaya rağmen dine olan bağlılığını kaybetmemesi ve hatta günden güne daha çok arttırması verilen en ufak fırsatlarda din sevgisini en keskin ifadelerle açığa vurması sağlığının birinci değerinde bir ölçüsüdür. Buna, seçimlerde gösterdiği şaşmaz kudreti de eklersek, halkın sağlıklı ve sapam olduğunu kabul etmek zorunda kalırız. Halk sağ ve sağlam olarak kaldıkça da, gelecekte umut kesilmez. Sonucu, halkla aydınlar arasındaki itip çekmeler tayin edecektir. Bugünkü aydınlar kadrosu halkı arkasından sürüklerse, durumundan umutlu olmak zordur. Ama halk, bu çatışma döneminde kendi aydın kadrosunu yetiştirir, aydınlık bir devlet kavramı ve görüşüyle donanmış olarak devletin hayat kaynaklarının basına yerleştirebilirse, bu, ikinci olarak dünyaya gelmek olur ki, birincisinden kolaydır. Ve birinciden daha önemlidir. Bu, yalnız bizim kurtuluşumuz olmayacak, bütün türklük dünyasının bütün Ortadoğunun ve bütün İslâm dünyasının kurtuluşu olacaktır. Bu, artık tarihî ve aktüel bir zarurettir. Su yatağını zorluyor, önünde, tuzak olarak bir uçurum hazırlanmışa da, büyük bir şelâle yaparak atlayabilirse, ilerisi, ta ufuklara kadar dümdüzdür.

DIŞ POLİTİKAMIZ

Bir devletin dış politikası, o devletin varoluşuna yol açan düşünce akımının ve aksiyonun gelişmesi yönünde bir gelişme gösterir. Biçimini de ondan alır. O savunmadaysa, dış politika savunma politikasıdır. O ilerliyorsa, dış politika, bir gelişme politikası olur. Olduğu yerde duruyor, ne ilerliyor, ne geriliyorsa dış politika, statükoyu koruma politikası olur. Ger-

çi, dış politikayı, düşünceye, ideolojiye bu kadar sıkı şekilde bağlamak biraz aşın sayılabilir. Gerçekten daha önceki yüzyıllarda, araya başka faktörler de giriyor, devletin sürekliliğini sağlıyordu. Devletin başında bulunan hanedanın durumu gibi. Ama bu çağda ideoloji kampları, bir bakıma da dış politika kampları demektir artık. İdeolojileri ortaya koyan ve temsil eden devletleri bağımsız devlet, öbürlerini de bağımlı dış politika devletleri kabul edebiliriz.

Demektir ki, dış politika, devlet kuruluşunun niçininden çıkıyor. Dış politikanın özü, bu sorudan geliyor. Biçimiyse, nasıl sorusundan. Niçin bu dış politika, nasıl bir dış politika. Dış politika niçininin ve nasılının şuuruna erememiş, bilgisini alamamış bir devlet yaşayamaz, kuvvet dengesi boşluklarından faydalanma dışında. Böyle bir devlet, kendine çekeceği devleti iter, iteceği devleti çeker ve bu ters itip çekme yıkılışa kadar gider.

Bir yeni çağ devleti olan Osmanlı Devletinde oldukça güçlü bir dış politikamız vardır. Hatta, denebilir ki, zayıflama çığırımızda, dış politikaya, onun kaçınılmaz bir şekilde da-

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

165

164

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

yanığı iç güçleri ihmal edecek kadar güvenmişizdir. Buna karşılık, dış politikadaki gücümüz, hiç olmazsa, batışımızı oldukça uzatmıştır. Son yüzyıllarda, hemen bütün dikkatimiz, »ü. cümüz, dış politikada toplanmıştır. Bunda o kadar ileri ve aşırı gitmişizdir ki, dış politika uğruna, içte kökten yıkıcı de»!-şikliklere bile gitmekten kaçınmamışız. Bunu bir politika gereği sanmış, bununla batılıları kandıracağımıza inanmış, sonunda da aldanan ve yıkılan biz olmuşuk. Mithat Paşanın, Birinci Meşrutiyeti ilân edişini, batılılarla yaptığımız bir toplantıya denk getirişi, bunun en parlak bir örneğidir. Cumhuriyet Devrinde de, Ruslara hoş görünmek için türkçüler tabutluklara konmuş, fakat bu politika, bir kaç yıl sonra, Ruslann bizden Boğazları istemesine engel olamamıştır. Dünyanın hiçbir yerinde, bir kaç yurttaşın devletten ayrı düşünmesinin, o yerin dış politikasını tehlikeye atacağına inanılmaz. Her yurttaş devlet gibi düşünmek zorunda değildir. Ve bazıları şöyle düşünüyorsa devlet de böyle düşünüyor demek değildir. Devlet, yurttaşların şu veya bu devlete bir hınç duymasından sorumlu ve hesap vermek zorunda değildir. Bunu bütün yabancı devletler de bilir. Ancak, koyu otoriter ülkelerde vatandaşa dış politikada ve siyasetin her bölümünde resmî görüşün dışında bir düşünme hakkı tanınmadığından, o türlü devletlerde, resmî görüşe aykırı görüşler, dışarda devletin bir oyunu zannım verebilir korku ve vehmini aşılabilir otoritelere. Yoksa, gerçekte, dış politikanın içerde verilen tavizlerle yürütülmesi, doğrudan doğruya bir çöküntü işaretidir. Bugün, aynı kötü geleceğin etkisiyle, diyelim, Kıbrıs probleminde bizim tarafımızla tutsunlar diye, Ruslar ve öbür komünist ülkeleri hoşnut etmek için Yurt, bir sol panayırına döndürüldü. Sirkleri, baleleri, tiyatroları gün geçmiyor ki, duyarlarımızı afişleriyle propagandaya boğmasın. Resmî radyo, «Bizim Radyondan ayrılmaz halle geldi. Söyleyişte nasıl bu iki radyoyu birbirine karıştırıyor*

sak, gerçekte de bu ikisi birbirine karışmıştır. Sol ideoloji de, /vnadoludan doğma her düşünce akımından daha büyük bir özgülük içinde. Başlangıçta bir dış politika kazancı gibi görünen olay, şimdi, çok kısa zamanda devlerin var veya yok olması çizgisine gelip dayanmıştır. Tanzimattan bu yana olan iç değişmelerin bu artık katastrof finalidir. Denebilir ki, bizim kadar, dış politika deneyi çok ve zengin bir başka millet yoktur. Böyle olduğu halde, bu yüzyılda, dış politikası bizimki kadar un ufak olmuş bir başka devlet te yok. Devlet, öylesine dış politikaya dalmış ki, giderek dış politikanın esiri olmuş ve en ufak bir kuvvet önünde, dış politika geçersizleşince, geride de hiç bir kuvvet birikintisi yapılmadığı daha doğrusu bunun önemi düşünülmediği için var olan kuvvet yığıntısından da faydalanamadığından hemen yıkılıvermiştir. Oysa, belki büyük bir sarsıntıyla, ama mutlaka bu yıkılış atlatılabilirdi. Bizim yerimize kim olsa atlatabilirdi. Yerine kurduğumuz yeni devletse, bu kez, hep aynı dış politika kompleksinden olacak, adeta kendini dünyadan bloke edip sanki dış politikasız bir devlet örneğini ilk o verecekmişçesine kendini ve dış görünüşünü sildi, süiklestirdi. O kadar ki, içte söylenen bir söz bile, hep dış açısından düşünülürken (şimdi bize ne diyecekler, batılılar şimdi bizi nasıl tanıyacıklar gibi.) dışta hiç konuşulmadı. Bir başka deyişle, Cumhuriyet Döneminde, dış politikanın niçiniyle değil, nasılıyla uğraştık. Bicimci bir dış politika kurduk. Özü, yönü, arka planda tarihî bir motif bulunmayan, sıç ve soyut, doktrinsiz bir dış politika. Dışişleri memurlarına öğretilen, nerdeyse dil ve salon davranışları bilgisinden ibaret kaldı. Bu ödeve başlayan hiç bir kişinin kulağına fısıldanan hiç bir millî ant, hiç bir millî sır yok. Bu daire, hiç bir millî miras geleneğini yaşlılardan gençlere aktarmıyor. Sanki, devlet, milâdî tarihin su, hicrî tarihin şu yılında bulunmuyor da, ar-

166

DİRLİŞTİN ÇEVRESİNDE

ka arkaya gelen ve birbirine bağlanmayan yılları, soyut yıl'ları yaşıyor.

Cumhuriyetle birlikte kurulan yeni devlet, her şeyden önce, kendini eski devletin devamı sayıp saymamakta tereddüt etti. Osmanlı Devletinin dış borçlarını kabul ederken bir nevi devam teorisini kabul etmiş gibi görünüyorsa da, içte ve dışta tutturduğu yol, onun bir süreği olduğunu inkâr eder bir tutumdu. Osmanlı Devletinin devamı olmanın verdiği hiç bir haktan faydalanmaya yanaşmadı. Osmanlı Devletinin devamı olmanın zorunlu olarak yüklediği sorumluluklardan da sistemle kaçtı. Böylece, babasının borcunu yüklenip mirasından faydalanmayan romantik bir hayırlı oğul görünüşünü veriyorsa da, gerçekte, babasından, borçtan başka bir mirasa konmadığını belirtmek için, bu durumu iyice kabartacak bir davranışta bulunan çok karamsar bir oğul psikolojisini yaşıyor. Halbuki, miras reddedilse bile, oğul olma gerçeği reddedilemez. Babanın bıraktığı ret ve inkâr olunsa bile, babanın babalığı inkâr ve reddolunamaz. Gerçeği inkârın ne faydası var? Zaten mirasın aktif bulumu biz daha onu inkâr etmeden önce, Avrupalılarca yağma edilmişti. Öyleyse, bu red vakıası, dıştan bir siyaset, içtense bir hınç işi olmalı değil miydi, hiç olmazsa? Öyle olmadı. Sadece, dış politikanın bizde temel bir korku olduğunu açığa vuran bir davranış oldu. Sanki, bundan böyle bize dokunmamaları için, artık dünyada başka bir isteğimiz kalmadığını, dış politika bakımından bir manastıra çekilmiş bir keşiş hayatı yaşıyacağımızı ilân ediyorduk. Yazılan ve söy-

lenilenlere göre, yaptığımız devrimler de, yine bir dış politika pazarlığında, Lozanda, Batılılara verdiğimiz sözün bir uygulamasıdır. Böylece bir dünya devleti olmaktan çıkıp bir bölge devleti oluyorduk. Tanzimattan bu yana içte ne yapılmışsa bunda dış politikanın büyük çapta parmağının olduğu düşünülürse, bu iddianın doğru olabileceği akla yatkın gelmiyor da değil.

T

167

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

'Halbuki, istesek te, istemesek te, biz bu mirastan kaçabilir miydik? Diğer bir deyişle, biz bu mirastan kaçmalı mıydık? Ya da, biz bu mirastan kaçmakla ne kazandık? Bu sorular üzerinde iyice düşünülünce, bir paniğe kapılmamak elde olmuyor. Biz, devletin devamlılığını görmezlikten gelmekle, giderek çağ dışı olduk. Kendimizi, devletin dışta etkisi bakımından nül haline getirdik. Kendimizi dünyadan tecrit ettik ve kopardık. Otarşik bir siyaseüe, dış ilgi faydalarını gün gün kısırlaştırdık, yok ettik. İki dünya savaşı arasında ve hele İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında doğan, bir daha ele geçmez fırsatlara körgöz kesildik. Bir dış politika dehası olan Sultan Abdülhamid zamanında İslâm Dünyasında tam bir çözüme ve dağılma vardı. Şuur tam, fakat şartlar elverişsizdi. Onun için devlet kurtarılamadı ve islâm âleminin esirliğe düşüşü önlenemezdi. Yeni devletin kuruluşundan sonra, gerek bütün islâm devletlerinin, gerek Ortadoğu islâm devletlerinin bağımsızlık savaşlarında, gerek Afrikada kurulan yeni yeni devletlerin kölelikten kurtuluş savaşlarında bize düşen büyük bir ödev vardı. Halbuki, milletlerarası her toplantıda Avrupalıların yanında yer aldık. Cezayir kurtuluş savaşında, son günlere kadar Radyo, bağımsızlık savaşçılarından, Fransız radyosundan kopya ederek olacak -bugün de aynı radyo, Rus radyosundan kopya çekmekle meşgul-, «tedhişçi» diye söz etti. Süveyş kanalı problemindeyse, basın, İngiliz basınından daha çok İngilizce, Fransız basınından çok Fransızca kesildi. Bu yalnız basının düşüncesi değildi. Devletçe de aynı düşüncenin benimsendiğini surdan anlayabiliriz: içerde öyle bir terör doğuruldu ki, o günler, bu kanaatin aksini yazmak bir suç sayılabilir ve takibe uğrayabilirdi. Dış politikamızın ne kadar ters yönde işlediğini belirtmek için, bu dış politikanın baş sorumlularından bir eski başbakanın Fransa ziyaretinde De Gaulle'le aralarında geçen bir konuşmayı hatırlamak yetecektir. Bizim devlet adamımız, De Gaulle'e, Cezayir meselesinde hep ken-

168

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

169

dilerinden yana çıktığımızı hatırlatıyor ve Kıbrıs konusunda da bize yardım etmesini istiyor. De Gaulle'ün cevabı diploması tarihine geçecek kadar anlamlıdır : «Cezayir meselesinde bizi tuttunuz ama ne oldu? Cezayiri kaybettik!» Demek ki, artık

dış politikada, tuttuğumuz her tezin kaybedeceği bir mütearifs haline gelmiş. Kendi suçumuzu bir marifet gibi ileri sürüşümüze, artık, nezaket kiralı De Gaulle bile dayanamıyarak bütün diplomatik nezaket kurallarını çiğneyerek gereken cevabı yapıştırmış.

Osmanlıların ve Sultan Hamidin eline geçmiyen fırsat, bizim elimize geçmişti. İslâm dünyası derlenip toplanıyordu. Afrikada, adeta yeni bir medeniyet atılışı denebilecek bir gelişme vardı. Hemen hemen her gün yeni bir devlet doğuyordu. Bir lidere ihtiyaç vardı. En tabii lider bizdik. Hatta bununla sorumluyduk. Yeniden dünyanın lideri olarak çıkabilir, hatta kölelikten kurtuluş savaşı açmış her milletin, ezilmiş her halkın sözcüsü ve koruyucusu biz olabilirdik. İmparatorluğu yeniden kurmak değilse de, büyük bir blok kurmayı herhalde, sabırlı, sürekli, planlı ve şuurlu bir dış politika ile başarabilirdik. Bunun birinci sonucu, bizi hemen birinci sıradaki büyük devletlerden biri yapmak olurdu. İkinci faydası da, Kıbrıs meselesi gibi haklarımızda hemen netice almak olurdu. Rusyanın boyunduruğunda inleyen yüz milyonluk Türk kütlesinin bulunması bizi Rusyadan çekindireceğine, Rusyadan bu yüzden tehdit üstüne tehdit alacağımıza, biz onu korkuturduk. O bizden çekinirdi. Bir depremde yaptığımız kızılây yardımını bile politika konusu yaparak reddeden bu devletin önünde bir demir perdesi gerisi devleti durumuna düşmezdik. Ortadoğu petrol bölgelerinde bizim uzmanlarımız olur, bizim üniversitelerimizde yetişmiş bir gençlik, arap ülkelerini bize paralel bir yönde ilerletirdi. Halbuki biz Pakistanın bize, esirken yaptığı yardımın binde birini biz ona bağımsızlık savaşlarında ya-

pamadık. Cezayir probleminde, Güney Amerika devletleri bile bizden daha çok Cezayirlileri tuttu.

Böylece, Büyük Devlet olmak şansını uzun bir süre için kaybettiğimiz gibi şimdiki varlığımızı korumak bakımından da dünyada tek ve yalnız kaldık. Bunu anlamamızda Kıbrıs meselesi iyi bir uyarıcı oldu. Bizim her türlü ilgisizliğimize rağmen vefa duygusunu kaybetmemiş bir-iki müslüman devlet müstesna, dünyada yapayalnız olduğumuz en kabartma ve en keskin çizgilerle belirdi. Bundan sonra bir parça silkinir gibi olmadık değil. Dış politikamızda eskiye göre iyi yönde bir kıvılcık ve bir canlanışın olduğu bir gerçek. Bu kıpırda- nişta bile son derece ürkek davranıyoruz. Bu son derece ihtiyatlı olmaktan ileri gelseydi iyiydi. Ama, ondan çok, devlet olarak ne olduğumuzu, nerden geldiğimizi bilememekten doğuyorsa, varoluşun gerektirdiği asgari cesarettten mahrumluktan ileri geliyorsa, ne acı.

Dehşetle yerimizden sıçramak, bir kâbustan uyanır gibi fırlamak zorundayız. Tek başına dış politikanın hiç bir anlamı yoktur. Şimdiye kadar batı suyunda gitmemiz yetmemiş gibi, bir de bizi rus politikasının uydusu yapmak isteyenlerin yalancı tatlı dillerine kanarak, bunu denemeye kalkarsak, bu, bizim için artık başlangıcın sonu olur ve bu deneyi hayatımızla öderiz. Hem de kendi elimizle, öttür ülkelerinki gibi savaş sonucu mecbur kalarak da değil. Hem de onursuzca. Hem de bütün dünyaya gülünç olarak.

Şu veya bu kampa yamanmayı bırakarak, tarihin bize başısladığı imkânı kullanalım. İnsanlığı ve milletimizi içine alan islâm doktrinine sarılarak iç kuvvetlerimizi pekiştirmek. dış politikamızı da bu destekten güç alan orijinal, tarih temelli ve realist, aynı zamanda gelecek için çok imkânlar vadeden bir genişliğe, bir ideoloji perspektifine kavuşturmazsak, artık sa- vaştan çok, sulh zamanlarında makyavelizmin verdiği imkân-

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

lardan faydalanmağı bilecek kadar akıllanmış Avrupa tarafından lokma lokma edilip yutulabiliriz.

Tarih bizi, her yönde ve her noktada İslama dönmekle yok olmak arasında bir seçme yapmak durumuyla yüzyüze, •karşı karşıya getirdi. İslama dönmek için yok olmaya razı olacak kadar çılgımlaşıp çılgınlaşmadığımızı, günler, her günü bir yüzyıl kadar ağır ve dolu geçecek vakitler, yakın vakitler gösterecektir.

EVİN SESİ

Türkiyede, islâm dışı, hatta İslama karşı kültür ve ideolojilerin resmîleştiği yıllardan bu yana, zaman zaman güçlenen, zayıflayan, susan, yeniden ayağa kalkan, direnen ve dirilen, bir yumşayan bir sertleşen, islâmlığın kendi akımı vardır. Bir dönemde hep ezilmiştir. Baş vermiştir. Kurumlarını yitirmiştir. Her gün yeni bir vuruşla yok edilmek istenmiştir. Susmuş ve susturulmuştur. Arka planlarda kalmıştır. Ama :sönmemiştir, tükenmemiştir. Yenilmemiştir. Azalmamıştır, kendi içkalesinde, en özüyle birikmiştir.

Bu dönemi, şu olaydan daha canlı olarak hiç bir tablo anlatamaz: tarikat toplantılarının en sıkı şekilde yasaklandığı, en ufak bir şüphe ve en entipüften bir ihbar üzerine evlerin basıldığı o günlerde, böyle bir ihbar alan jandarmalar, ihbar konusu eve yaklaşırken açık ve seçik olarak zikir seslerini duyarlar. Yaklaşırlar yaklaşılırlar... Yaklaştıkça ses değişir. Evin tam yanına geldiklerinde, ses bir gramofon sesi olmuştur. Boşuna geldikleri üzüntüsüyle (!) uzaklaşmaya başlarlar. Uzaklaştıkça ses değişir ve sonunda yine net ve keskin zikir sesi olur. Tekrar döner ve hızla yaklaşılırlar; fakat evin yanına geldiklerinde büyük bir şaşkınlığa düşerler: Hayır, ses, düpedüz bir gramofon plağı, bir jarkı sesidir. Bu böyle sürüp gider: yaklaştıkça türkü veya şarkı olur, uzaklaştıkça zikir veya ilâhi olur evin sesi. İşte evin sesi böyle esrarlı bir sestir. Bu bir keramet olayıdır ama, daha önemli yanı, bir dönem islâmlığın sembolize etmesidir. Baskı arttıkça gizlenilmiş, gevседikçe ortaya çıkılmış, tekrar baskıya dönülünce tekrar saklanılmış, bu böylece, demokrasi deneyine kadar sürüp gitmiştir. Veya sürüp gelmiştir. Bu döneme gelinceye kadar çekilmeyen çile kalmamıştır. Fakat, aksiyon gerginliği kaybolmamış, mistik bir heyecan toplumun derinliğinde belli bir gerginlik içinde diri kalabilmiş-

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

tir. Ama bu dirilik hiç bir zaman bir akm halini alamamış,, bekleyen bir nöbetçi aksiyonundan bir türlü öteye geçememiştir. İçyüzü zikir toplantısı - dış yüzü musiki eğlencesi şeklinde olan sembol olayda da görüldüğü gibi bir varoluş söz konusudur ama, bu varoluş, bir med ve cezir mekaniği içinde hapsolup kalmıştır. Deniz deniz olarak vardır ama, hiç bir zaman karaların üzerine yürüyen dev dalgalı bir coşuş göster-

memiştir; bu med ve cezir gerginliği, islâmın, ülkemizde yaşamasını sağlamış, ama onu alana hakim kalan bir verimlilikten, hep uzak kalmıştır. Bir Ashab-ı Kehf hayatı yaşatmıştır ona. Aksiyonlu bir uykudur bu uyku. Ama ne de olsa uykudur. Üstün düşler görülmüştür bu dönemde. Pencereleeri karartılmış odalar içinde en aydınlık ışıklar yakılmıştır belki. Ama gün ışığından mahrum kalınmıştır ne de olsa. Güneş ışığı faydalı yolda kullanılmamıştır. Çarşı kepenkleri kalkarken ve inerken yabancı mallar adına kalkmış ve inmiştir. Tarlada yalnız yabancı kuşlar solumuştur. Ve gerçeğin aksiyonu hep aynı mekaniktik, otomatizm içinde sıkıştıkça büzülmüş, üstündeki baskı gevşedikçe gevşemiştir.

İslâmın bu sürgün, daha doğrusu kaçak hayatı yaşadığı karanlık dönemden sonra, loş bir devir olan, alacalı dönem, demokrasi dönemi gelmiştir. Kimilerine bu dönem bir sabah gibi görünmüşse de, bu gerçek bir sabah değil, aldatıcı bir sabahtır (fecd-i kâzip). Aslında demokrasi, batı kültür ve ideolojilerinin halka yerleşip yerleşmediğinin sürekli bir anket şeklindeki sosyolojik deneyidir Türkiyede. Bunun en iyi örneği de bugün, marksist bir partinin kurulmasına karşın, islamcı bir partinin kurulmasına kanunca en ufak bir imkân bırakılmamışdır. Halbuki islâm bu ülkenin tek yerli ülküsüdür, marksizm ise, bu ülkenin kefenini soymayı bekleyen tarih düşmanımızın ülküsü.

Demokrasi döneminde, halkın islâmî tavn, hiç beklenmediği halde, bir genişlik ve açıklık kazanmışsa da, bu bir vu-

173

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

ruş gücü olamamış, dolaylı bir kültür olayı gibi geniş toplum planına yayılmış, ama her doktrini ayakta tutan, iç tansiyon son derece düşmüştür. Halk görünüşe bakılırsa, kolaylıkla kendi idealine kavuşmuştur. Gerçekteyse, iki cepheli bir görünüş olmuştur, bu görünüş. Bir cephesi, batıcıları, bir cephesi, islâm idealistlerini ürkütmüştür. Bir yanıyla onları, bir yanıyla islâm ülkücülerini umutlandırmıştır. Bir bakışta halk çok şurlu ve hesaplıdır. Bir bakışta da bu deney içinde halk baba mirası son kültür ve tarih kalıntısını, bu petrol lâmbasının dibindeki son yağı da tüketmektedir.

İşin gerçeğini anlamak zamana kalmıştır. Ortada olan, halkın kendi anlayış perspektifinde din ve islâm bağlılığını göstermek planından ibarettir. Hürlükte zafere kadar gidilen bir biçimde davranılmamış, belki demokrasiyle ve batıyla bağdaşık ve banşık bir yol izlenmiştir. Bu bir yanıyla güvenli bir yoldur; kendini kabul ettirmenin en güvenli yolu. Ülkü hiç unutulmazsa tabii. Bir yanıyla da tehlikelidir. Bu arada her doktrini sona kadar götüren mistik gerginlik kaybolmaya yüz tutmuştur. Bir iş için bütün gece heyecanla bekleyen bir insan, gündüz olunca, oraya buraya koşup durmuş, bir türlü işine başlayamamıştır. Zaten gündüz de büsbütün gelmemiş, gecenin heyecanı da geçip gitmiştir. Oysa, bir bakıma o karanlık günlerde, en gizli köşelerde ne tatlı ve saf hayaller kurmuşuzdur. Her çocuk bir sahâbi olma ülküsünü yüreğine yerleştirmiş, her baba, çocuğunun başını hep o ışık saçan döneme tutmuştur. Zindanlarda da Allah'ın isminin yüceltilmesinden geri kalmamış, darağacı bile, baş veren müslümanın Mâsından, Peygamberin yürek yakan »hutbesinden inleyen ağaç gibi bir minber sesi çıkarmıştır. Ama bu serbestlik günlerinde her şey unutulmuşsa, babalarımızın çileleri unurulmuşsa, ezanı bile olduğu gibi pkuyamamam q görülmemiş azapları hafızadan

çıkıp gitmişse ne acı ve ne yazık.

174

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

175

İhtilâlden sonra, yeniden sağın derleniş toparlanışına şahit oluyoruz. Hatta bu bir bakıma bir kadrolaşmadır da. Ama bu olumlu gidişte bile aldatıcı birçok nokta vardır. Bir kere bu yeni tansiyon, şuurlu bir birikme, tam bir inanış mayalanmasının, tohum döneminden sonraki aksiyona geçişin belirtisi olmaktan çok, komünizmin aksiyona geçmesine karşı doğmuş bir tepki kıvılcığıdır. Sağ adı altında, islâm ülküsünü taşımayan, sadece put değiştiren birçok akımlar ve kişiler de toplanmıştır. Hatta bu sığ ve yetersiz, eninde sonunda alandan çekilecek olan kişiler, islâm ülkücülerinden de daha öne geçmişlerdir. İslâmın sesi, bunların çıkardığı insan yüreğine işlemez, primitif sesler arasından yeni nesle güçlülükle ulaşmakta ve işte bu nokta solun en büyük avantajı olmaktadır. Sol, batıcı kapitalistin de yardımıyla, genç nesle, en cazip şekilde sesini doğrudan doğruya duyurabildiği halde, islâm, her dirlü kuruluşun düşmanlığıyla birlikte, bu kendine sağ adı veren, dinle ilgisiz akımlar arasında sıkışıp kalmakta, engel üstüne engelle karşılaşmakta, onunla gençlik arasına sağdan soldan en kalın duvarlar çekilmektedir. Yine de ne güçlüdür şu islâm ki, geleceği korkusuyla, solcular da, bu yabancı sağcılar da titreyip durmakta, hatta çok kez ona karşı, haçlı birlikleri kurmaktadır.

İhtilâlden sonraki yeni demokratik deneyde ise, eski gevşeme tekrar başlamış, eski mistik gerginlik iyice kaybolmuştur. Eğer hakikati seviyorsak, yalancı bir köpükten başka bir şey olmayan bu geçici dünya yüzünde, hakikata baş kesmek ve o kendi aleyhimize de olsa onu belirtmekten geri durmamak için bulunuyorsak, demek gerektir ki, bu dönemde, eğer önlenmezse, islâm cephesini çok belâlara sürükleyecek olan yeni bir eğilim baş göstermiştir. İslâm düşmanları en azgın bir saldırı içindeyken, bizzat islâm gurubu içinde, islâmı bir ülkü olarak değil de bir statüko gibi görme eğilimi, artık eski, halkın fırsattan faydalanma eğilimi de son derece zayıflamıştır..

İdealistler bir kenarda, fanteziler içinde yaşamaktadır. Yani dönmüş dolaşmış, aynı noktaya, başlangıç noktasına gelmiş bulunuyoruz. Hatta bir bakıma daha da geriye gitmiş bulunuyoruz. Tarlayı dıştan kuşatanlardan başka bir de içten çürütenler türedi. Halbuki Peygamber, ne paraya, ne de halkın netsten gelen desteğine dayanmış ve güvenmişti. Hazreti Haticenin bütün bir Arabistanı kaleden kervanları donatacak çaptaki servetini, peygamberliğinin ilk iki üç yılı içinde islâm uğruna harcamıştı. Yoksa islâmı bir servet biriktirme aracı yapmamıştı. Hiçbir dünya gücüne değil, yalnız Allah'ın gücüne inanmış ve güvenmişti. Allah da Onun bu ihlâsma karşılık hem dünyayı, hem âhireti, Ona, kimseye bağışlamadığı ölçüde, bağışlamıştı. Bu bağışlar, O'na da, ümmetine de yetmiştir. Ey genç ve ülkücü müslüman ! Başladığımız noktaya dönmüş bulunuyoruz. Bir Hendek Savaşında olduğu gibi, hem hen-

değin dışından kuşatılmışız, hem de Medine'nin içinden. Kendi eksikliklerini görür ve giderirsen, olgunlaşır, yetişir, aldatıcı umutlara bel bağlamazsan, yalnız, Kur'ân'ın sahibine güvenir ve dayanırsan, içini bir Kur'ân Medinesine çevirirsen ve dışını da bir Kur'ân Medinesini dönüştürmek için en azından basını ortaya koyarsan, korkma, ileri geç, ki zafer arkandan gelsin. Evlerinde tüten ideal uğruna Zekeriya ocağının çektiklerini an. Zekeriya Peygamberi testereyle kestiler, Yahya Peygamberin başı bir tepside danseden bir kızın ayaklarının önüne kondu. Aynı ocakta yetişmiş, iffet örneği Meryem'e namus iftirası atıldı. Ve Yaratıcı korumasaydı Hz. İsanın da sonu darağacıydı, çarmıha gerilmekti. Kutlu bir evin, senin idealin uğruna verdikleri başlara bak. Müslüman aydın, bu evin ışığıyla aydınlan hep ve bu evin sesinden başka sese, Hira dağından kopup gelen sestten başka bir sese, Kâbeden yükseltelen Kur'ân sesinden başka bir sese kulağını tıka.

DİRİLTŞİN ÇEVRESİNDE

177

AYASOFYANIN ANLAMI

Hıristiyanların yanlış inançlarının tersine, çarmıha gerilen Hz. İsa değil, bu haliyle çarmıha gerili olan Ayasofyadır. Müslüman Ayasofya.

Canlı ve diri insan çarmıha öldürülmek için çekilir. Canlı, diri ve müminler topluluğuyla kaynaşmış, alışverişte, yüzünden sıhhat akan bir caminin müze olması, onun çarmıha gerilmesi değil midir?

Çarmıha çekilen insan birkaç saat orada kalır; can verdikten sonra oradan indirilir. Ayasofya, çarmıha çekilerek öldürülmüş değildir. Daha kötü bir durumda; çarmıhtadır. Çarmıhta olma hali sürdürülmektedir.

Ayasofya ölü bile değildir. Öyle olsaydı, eski günlerini anar avunurduk. Ayasofya müzedir. Yani ölü bile değil de, ölü şeylerin mahfazası, zarfı.

Ayasofya, içinde ölü ve ölüm bile bulunmayan bir ölüm zarfı, ölüm kabuğu ve ölüm kabı durumundadır.

Ayasofya bir müzedir dedik. Yanlış. Ayasofya müze bile değildir. Çünkü: İçinde tek bir müze eşyası bile yok. Ha! Eğer duvarlarım, taşlarını, minaresini, mihrabını, sütunlarını kendisinden ayrı şeyler kabul ederseniz, Ayasofyaya müze diyebilirsiniz. Yani kendi kendisinin müzesi. Bu haliyle Aya-

sofyayı müze saymak, her parçasının ölü ve kopuk antik bir eşya olduğunu kabul etmek olur ki, geriye Ayasofya olarak bir zar kalır: Ayasofyanın derisi. Şu bir türlü yüzülemeyen Ayasofyanın ölü teni, san badana!

Evet, Ayasofya müslümandır. Yapıldığı tarihten İstanbulun fethine kadar gizli müslümandır, haniftir. Beş yüzyıldan beri de açık müslüman.

Fil vakası gibi, bin yıl hiç sönmeden yanan Mecusî ateşinin sönmesi gibi Peygamberin doğuşunu haber veren işaretlerden bir işaretler ve bu işaretlerin en önemlilerinden biridir Ayasofyanın yapılması. Peygamber doğmadan önce Mecusî ateşi söndü. Bu demektir ki, İran müslüman olacak ve bu ateş sönecektir. Nitekim öyle oldu. Ve Peygamber doğmadan az bir müddet önce Ayasofya yapıldı. Bu demektir ki, İslâm İstanbulu içine alacak ve Ayasofya cami olacaktır. Nitekim öyle ol-

du. Bunlardan biri doğuşu haber veren negatif bir olay, öbürü pozitif bir olaydı. Biri münker, öbürü ma'ruf kadrosuna dahildi.

Ayasofya yapılışıyla bir haberdirdi: Doğunun dinde Batıyı aştığını, Doğunun yeni bir din hareketine gebe olduğunu mus-tuluyordu. Meryem gibi bakire ve O'nun gibi hamileydi. Ayasofyayı yapanlar, gizli veya açık bu şuurda mıydılar, bilinemez. Bu şuurda olduklarını gösteren olaylar da olmuştur, göstermeyen olaylar da. Meselâ: İkonoklast (Put kırma) hare- keti iyi bir örnektir. Daha doğrusu bu yıllar, karanlıkla ışığın mücadele yıllandır. Işık sonradan gelecek, bütün kavgayı or- tadan kaldıracaktır. İşte, Ayasofya, gecenin bittiği ve henüz güneşin doğmadığı bir vaktin eseri bir fecr-i sadıktır. Şimdi siz, fecr-i sadıkı geceye ait mi sayarsınız, henüz gün doğmadığı için, yoksa güneşe ait mi? Elbet güneşe ait.

178

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLTŞİN ÇEVRESİNDE

179

Evet, Ayasofya, bütün anlamıyla İslama aitti. Hz. Pey- gamberin gelişinin haber halindeki en büyük anıtı oldu. ölü- ler için bir anıt değil. Gelecekler için, ebedî sağlar ve sağlık- lar, diriler ve dirilişler için bir anıt.

Daha, Hazreti Peygamber, Peygamberliğinin ilk yılların- da, panayırlarda yaptığı konuşma ve dine çağırışlarda, İstan- bulun ve İranın alınacağını müjdeliyordu. Elbet, O, dünya ma- lına düşkünlükten zerre bir duygu taşımadığına ve taşıma- ya- cağına göre, anlattığı ve haber verdiği, mecusî ateşgedesinin söneceği, İranın, Anadolunun, İstanbulun müslüman olacağı, gerçeği kabul edecekleri, dolayısıyla Ayasofyanın müslümanlı- ğın sembol mabedi olacağı fikriydi. Hendek muharebesinde de, küngü kayaya salladığı zaman, kayadan sıçrayan alev ve kıvılcımların çizdiği kubbe şüphesiz Ayasofyanın kubbesiydi ve Hz. Peygamber, bizzat Fatihi ve mübarek ordusunu, o kı- vılcımların köprüsü, kemerleri ve ebemkuşağı altından geçip surların önünden Ayasofyaya yürür ve girerken görmüştü. Bu heybetli ve muhteşem resmigeçidi seyredirken dudaklarından altın kelimeler dökülmüştü: «Konstantiniyye (İstanbul) mu- hakkak fetholunacaktır; Onun fatihi ne güzel emir ve ordusu ne güzel ordudur.»

Peygamberin mucizesi önünde zaman nedir ki? Belki de Fatihin İstanbul'a o muhteşem girişindeki vekar, bizzat Hz. Peygamberin önünde yapılan bir resmi geçit şuurundan ileri geliyordu. Tarihin tribününde Hz. Peygamber vardı. Ve töre- nin bittiği nokta Ayasofyaydı.

Hız. Peygamberin küngünü vurduğu kaya, Ayasofyanın taşlanma çıkarıldığı ilk kayadan başka bir şey değildi. Ve böy- lece gerçek mimar da Hz. Peygamber oluyordu. Şimdi neden bin yıl boyunca İslâm ordularının İstanbul'a aktığı ve Aya- sofyaya hilâli dikmek için Hz. Eba Eyyubtan Ulubath Hasa-

na kadar sayısız müslümanm şehit olduğu daha iyi anlaşılı- yor.

Hız. Peygamberin, İstanbul'a bu kadar önem vermesi, onun

Doğunun sözcüsü, Batıya karşı Doğu Kürsüsü olmasındandı. Orada Ayasofyanın bulunmasındandı. Ayasofyanın cami olması, dinin cihanşümmilleştiğinin tescili olacağındandı. Ayasofyayı kölelikten kurtarmak, hürriyetine kavuşturmak isteğinden-

Neden başka bir savaşta değil de Hendek savaşında? Bunda da bir işaret, bir sır vardır. O savaş müslümanların varlık, ölüm kalım savaşıydı. Müslümanlığın yaşaması, o savaşın sonucuna bağlıydı. Düşman her yandan İslâmı çevirmişti. Hatta içten de vurmak istiyordu. Tıpkı bugün... Bugün de İslâm dünyası, Toynbee'nin de dediği gibi tam bir kısaç içine alınmıştır. Tam bir Hendek savaşının şartlarını yaşıyoruz. Hatta yalnız dıştan çevrili değiliz. İçten de çevrilmişiz. İç düşman Medine Yahudileri gibi, anî bir baskınla, bir gece baskınıyla İslâmı yok etmek istiyor. İşte, anlaşılıyor ki, Ayasofya yalnız Peygamberin gelişini müjdeleyen İslâm öncesi bir mucize değil, bugünlere de işaret eden, geleceğe ait de bir mucizeydi. O kapanacaktı. Böylece İslâm, hâkimiyetinin sona erdiğinin şuuruna varacaktı. Ve o açılacaktı. Böylece İstanbul ve Doğu fetih edilecekti. İslâm yeniden eski üstünlüğüne, hatta daha yükseğine erecekti. Peygamberin o en umutsuz anda salladığı künk, yalnız, Hendek savaşının sonucunu tâyin etmeyecek, bugün kapalı olan Ayasofyayı da açacaktı. Bu en umutsuz, olduğumuz an, böylece, bir Peygamber mucizesiyle umuda ve sevince çevrilmektedir. Ve Ayasofyanın açılması da böylece, İslâmın yeni bir aydınlık döneme gireceğinin başlangıcı olacak. Kapanışı bize bir şuur verdi, açılışı bir umut verecek. Şüphesiz ki, açılacak. Umutsuzluğa yer yoktur. Çünkü bunu önceden bir sembolik mucize olarak haber veren, Hendek savaşını-

180

DİRLİLİŞİN ÇEVRESİNDE

nm en korkulu anının içinden en büyük sevinçle bize seslenen bizzat Peygamberdir.

Ayasofya Doğudadır ve Doğuya aittir. Onda, Batının ve Batı dini olan hristiyanlığın ne hakkı vardır? Ona Batının ambargo koymağa ve onu müze adı altında abluka altına almaya ne hakkı vardır? O, bu haliyle, kollan bağlı durumuyla, Doğunun zincire vuruluşunu sembolleştirmektedir. Ama Asya başkaldırıştır. Doğu başkaldırdım İslâm, Batının ve komünizmin karşısında dimdik ayakta. Ve Ayasofyanın zincirleri şangır şangır döküldüğü ve müminler içine gürül gürül aktığı zaman, İslâmın liderliğinde, Doğunun, Asyanın ve Afrikanın gerçek istiklâl savaşı, mutlaka zaferle sona ereceği Peygamber işaretiyle belirtilmiş olan (Hendek Savaşındaki gibi) gerçek kurtuluş savaşı başlamış, kıvamına girmiş ve çağımızın tarihinin kör düğümü çözülmüş olacaktır.

Ayasofyayı açmak, çağın kördüğümünü, İskenderin kılıcı gibi biçmek olacaktır.

İSTANBUL'UN HAKKI

İstanbulun üstümüzdeki sayısız etkisi ve dolayısıyla bu etkilerden doğan sayısız hakkı bir yana, bir hakkı vardır ki, onu teslim etmedikçe, ne İstanbul tam anlamıyla İstanbul olabilir, ne de Türkiye tam anlamıyla Türkiye... O hak da, İstanbulun başşehir olma hakkıdır.

İstanbulu başkent yapmak için bilmem neyi bekliyoruz?

İstanbul kadar, kendiliğinden başşehir olan, kendinde başkentlik özelliği bulunan kaç şehir vardır? Yalnız başşehir değil, adeta, başbaşına bir ülkedir İstanbul. Boğaza, Halice, Marmaraya bakan hiç bir tepesi yoktur ki, bir başkent sitesini taşımak arzusunu açığa vurmasın, bir başkent panoramasını vermesin ve bir başkent profiline imkân vâd etmesin. Birçok hükümdarın ayn bir tepesine bir saray veya cami yaptırmış olması da bu arzunun karşılanması değil mi bir bakıma? İstanbulun her tepesi, tarih içinde, bu şehrin başkent olduğunu haykırmış ve anıtlastırmıştır. İstanbul başkent oluşu bir mütearifedir, mutadır. İstanbul, yalnız bir devlet başkenti olmak nitelik ve yete-neğinde değildir. Medeniyetler başkentidir de. Roma - Bizans ve İslâm Medeniyetlerinin başkenti. Osmanlılar, daha İstanbulu almamışken, Devlet, adeta

182

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

183

başkentsiz bir devlet, İstanbul da topraksız, ülkesiz ve devletsiz bir başkentti. Osmanlılar, Başkenti bir Söğütten Yenişehir, Yenişehirden Bursaya, bir Bursadan Edirneye taşıyorlardı. Ancak İstanbulu aldıktan sonradır ki, değişmez Başkenti bulmuşlardı. Fatih, devletsiz başkent, başkentsiz devlet tezadını gideren. Başkenti Devletine, Devleti Başkentine kavuşturan, Osmanlı Türklerini, ideallerinin soluğunu üfleyerek temel-şehir ulaştıran büyük insandır.

Türk - İslâm geleneğinde ülke olarak ideal, tepesinde kızıllema duran bir şehirdi. İstanbul alınmadan önce, kızıllema, Ayasofyanın tepesinde parlıyordu. İstanbul alınır alınmaz, kızıllema uçmuş. Roma Sen-Piyer Kilisesinin tepesinde parlamaya başlamıştır. Kızıllema, hiç bir zaman yakalanmaz, hep ileriye doğru gider ve Türk Ordusunu ileri doğru çekerdi. Fatih'in, İstanbuldan sonra Romanın fethine hazırlanması bundandı. Daha sonrakilerin Avrupaya doğru karadan ilerlemeleri, büyük bir tartışma götürür tarafı bulunmakla beraber, belki de, sonraki yenilgilerimizin bir sebebidir. Şimdi, İstanbulu Başkent olmaktan çıkarmak, hele Ayasofyayı Cami olarak kapatmakla kızıllema Romanın üzerinden kalkmış, gerileyerek, tekrar Ayasofyanın üzerine konmuştur. İstanbulu Başkent yapar ve Ayasofyayı açarsak, kızıllema, tekrar ileriye gidecek, İslâm ideali, Batıyı hedef alacaktır.

Rusyanın dinmez iştihası, Avrupanın sönmez arzusu. Yunanının tükenmez hırsını çekip duruyor İstanbul. Bu iştiha arzu ve hırs üzerine kireç ve DDT dökmek için İstanbulu Başşehir yapmamız şarttır.

Londra, Paris, Moskova, Newyork gibi İstanbulun da dünya siyasetinde söyleyeceği sözler vardır. Bugün onu kendi elimizle susturduk. Ayasofyayı kendi elimizle kapattığımız gibi. Halbuki, dünya milletlerinin gelecekleri çizilirken İstanbul kafasının da katacağı bir harç vardır. İtiraf edelim ki, bu

harç, Ankara ikliminde tutmuyor. Büyük insanlık alanında İstanbul Kürsüsü bomboş duruyor. Gizli ve hain, maskeli gece

yaratıkları bu hakka sahip çıkmak için gece gündüz nöbet tutuyor, kararmış dinlerinin küflenmiş müesseselerini bu karanlık siyasî sapıklık ve şehvetleri için kucağımızda yaşatıp duruyorlar.

İslâm Dünyasının, Türklük Âleminin, Ortadoğunun merkezi, tabii ve tarihî başkenti İstanbul'dur. Şam ve Bağdat, Ankarayı değil İstanbulu dinler.

Türkiye, var olmak için, büyük atılışlara .girmeli, bütün İslâm devletlerini bir çizgide toplamalı, Afrikanın, Arabistanın, Pakistanın, Endonezyanın katılacağı bir birliğin içinde, hatta önünde olarak Dünya siyasetine bellibajlı bir Bölge Lideri sıfatıyla katılmalıdır. Dünyadaki bu gerçek yerimizi alma ve İstanbulu İslâm ve Asya - Afrika Dünyasının İdare Merkezi yapma işinin başlangıcı Onu başkent ilân etmek olacaktır...

Buna engel ne vardır? Ankaranın Başkent oluşu, İstanbulun işgal edilmiş olmasından doğmuştur. Sonradan da, yine işgal edilir korkusuyla Başkent yapılmadığı ileri sürülmüştür. Buna gerekçe olarak da sınırlara yakınlığı gösterilmiştir. Bugünkü silâhlar, artık, bu coğrafî avantajın önemini son derece azaltmıştır. Artık, savaşlar için cephe gerisi de cephe kadar tehlike içindedir. Ülkeler toptan savaşa giriyorlar ve ülkenin bir tarafı öbür taraflarına göre daha güvenli olmuyor. Güven ve tehlike yüzdesi Ülkenin her yanında hemen hemen eşit oluyor. Üstelik, İstanbulun genişliği, coğrafî yapı zenginliği, Ankaraya göre daha bir korunma imkânını veriyor. Asıl o korkuyu, İstanbulun işgal edilebileceği korkusunu yenmek için İstanbulu bir an önce başkent yapmamız gerekmektedir. Ankara, olağanüstü şartlar içinde başşehir oldu ve o kuruluş psikolojisinden olacak, hep çalkantı içinde kalmış ve ül-

184

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

185

keyi de bir çalkantılar ülkesi olmaktan kurtaramamıştır. Son dönemlerin bütün huzursuzluğu, biraz da Ankaranın bu önleyici özelliğe sahip olamaması yüzünden uzayıp gitmemiş midir? Başkentliğin bir özelliği ve bir ödevi de, soğukkanlılık, yatıştırıcılık ve banıştırıcılıktır. Ülkede tartışma götürmez üstünlüğüyle bir hakem ve baba rolünü oynamasıdır. Ankaraysa sürekli olarak devrim romantizmi içinde sıçrayan bir «oğul»dur. Ankaranın bütün taşkın heyecanını bir bulvarda toplamak mümkündür. Bu yüzden Ankarada bir «bulvar devrimciliği» ve bugünlerde de, bunun bir varyasyonu olan bir «bulvar sosyalizmedir gidiyor, İstanbulda bu olmaz. İstanbulda hiç bir sokak ve hiç bir cadde, bütününü temsil edemez ve bütününe hâkim ve tercüman olamaz. Ankaranın her zaman tek yanlı ve aşırı oluşu biraz da burdan doğuyor, İstanbulsa, karar ve hükümlerinde, düşünce ve duygularında, her zaman daha hoşgörür, daha çok yanlı, daha olgun ve daha derindir. Denilecek ki, iyi ama, İstanbul Başkent olursa, Ankara ne olacak? Ankaraya yapılan bu kadar masraf, boşuna mı gidecek? İşte bir Başkentimiz var, yeni bir Başkent için yenden masrafa ne lüzum var? Şu anda, İstanbuldaki mesken problemini çözüyoruz. O zaman birden üç milyona fırlayacak

olan bir şehrin ev ve yerleşme durumunu nasıl halledeceğiz? Evet, bütün bunlarda, bir gerçek payı yok değildir. Ama, İstanbulun Başkent olmasıyla kazanacağımız Büyük Devlet özelliği ve avantajları yanında bunlara katlanmak gerektir. Ankara'bir Üniversite şehri haline getirilebilir. Böylece, bir yandan, büyük meselelerimizden biri olan, Üniversite problemi çözülmüş ve en az, yüz yıl için. Üniversite sayısı, yeri v.s. bakımından bir problem ve sıkıntıdan kurtulmuş oluruz, bir yandan da, Ankara, Ortadoğunun ilim merkezi haline gelmiş olur ki, bu, İslâm devletleri ve Ortadoğu siyasetimizin gerçekleşme, kökleşme ve temelleşmesinde, uzun vadeli bir ilim temeli-

ne, Ortadoğu ve İslâm gençliğini kendi elimizle yetiştirme gibi avantaja kavuşturur bizi.

İstanbulun Başkent oluşu, beş yıllık plana alınırca, masraf bir kaç yıla bölünerek, daha az duyulur. Sayısız tarihî yapıdan onarmalar ve mimari özelliğini bozmamak sartiyle hafif değişikliklerle faydalanılabilir. Saraylar, Adalet Sarayı, Millî Eğitim Sarayı, Millî Savunma Sarayı, Maliye Sarayı, Hariciye Sarayı, v.s. olarak kullanılabilir. Bu vesileyle de bir türlü yapılamayan, idari revizyon ve «organizasyon da yapılmış olur. Personel Kanunu dolayısıyla yapılacak, asgarî de olsa bir tasfiye varsa o da bu arada yapılır. Mesken problemi de, modern şehirleşme kurallarına uygun olarak ve şehircilik uzmanlarının planlarıyla, yeni standart ev ve semtler kurarak halledilebilir. Şüphe yok ki, işin en güç cephesi artan nüfusun yerleştirilmesi meselesidir. Ama, İstanbulun başkent olması bu güçlüğü kurban edümiyecek kadar önemlidir. Ayrıca, İstanbul, Başkentlik hakkının geri verilmesi söz konusu olunca, ilk tesis masraflarına büyük ölçüde katılacak kadar zengin ve fedakârdır. İstanbulda, bu son zamanlarda yapılan imar, onarma ve güzelleştirme hareketleri, biraz da, onu başkent görme arzu ve rüyamızın şuurlatından yeryüzüne ve realite planına çıkan, onu başkent görme hasretimizin bir tatmin arayıcılığı, avcılığını andıran tarihî - sosyolojik motiflerinden biri değil midir?

İstanbulu Başkent yapacak bir lider ve devlet adamı, daha bu kararıyla adını tarihe yazdırmış olmayı garantilemiş olmayacak mıdır?

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

187

YOLUMUZU AYDINLATAN ŞEHİT

Aylarca yazıldı çizildi. Notalar altında verildi. Fakat her şeyi değiştiren, olanı, olması gerekenin yol ağzına koyan, yâni son sözü söyleyen bir şehit oldu.

Son sözü hep şehit söyler. Çünkü o kanıyla konuşur. O susar ve kâinat susar; onun biçimine giren ölüm konuşur. Ölüm de, öyle bir sonsuzluk konudur ki, onun sözlerini fânilik şartlarına batmış boğulmuş dünya çağlan değiştiremez. Türkiyeden kalkan Selçuk Kartallarının, şimşek yağmuru gibi Kıbnsa yağışının sembolü yine bir şehit oldu: bir savaş pilotu. Dış ve aktüel siyasî dâvamız olan Kıbrıs problemi, gitti geldi sonunda her kenar meselemizin dayanağı, kökü oları kudsi ölçülerimizin bir rütbesinde yuvalandı: bütün askerî rütbelerin en üst rütbesi nasıl ki, dünya ötesi bir rütbe olan şehitlikse, bu, bir anda Akdeniz göklerini bir meşale gibi ay-

dınlatan, bu şehitlik ispat etti ki, bütün ferdî, sosyal ve tarihî meselelerin toparlana toparlana, bütününe bütünlene gidip ulaştığı son ve kök nokta sonsuza akraba, kudsî ölçüler birliğidir. Ne denirse densin, kaç kapı kapanırsa kapansın, beklenmedik yaz fırtmalanıyla kaç pancur parçalanırsa parçalansın, kaç yol harap ve kaç imkân toprak edilirse edilsin, tarihî şart, her derin sarsılışımızın sonunda, bizi getirip aynı çözüm fikrinin önünde bırakıyor...

Havadan, bu dünyanın şartlarıyla sağ, canlı ve diri olarak, Türk ruhunun sağlığının şahidi olarak giden şehit, oradan yine hava yoluyla, fakat bu sefer başka bir hayatın, ebedî hayatın diriliğiyle dipdiri, canlılığıyla capcanlı döndü ve bize şahidi olduğu şehitlik ülkesini, onun bu dünyadaki tohum ve rüzgârını, ipuçlarını, jet izi gibi göklere çizilen mahyalar hâlinde hatırlattı. Nur içinde yatsın bu şehit. Yolumuzu gerçek yolu bir kere de o aydınlattı. Yeni Başkent Ankara'ya ve eski Başşehir İstanbul'a uhrevî dünyanın kokusunu serpti. Ölümsüz gök çiçeklerini serpti üstümüze. Güneşe yaklaşıp ışıklarından yaptığı çiçekleri, buketleri, demetleri attı üstümüze. Onun çelengeci ihtiyacı yoktu. Bizim vardı ebedî çiçeklere ihtiyacımız. Onu da bize getirdi. O çiçekleri koklayanlar, havayı dolduran bu ilâhî kokuları idrâk edenler, gaziliğin ne olduğunu şehitliğin ne olduğunu bir parça hatırlamışlardır. Şehitlik ve gazilik cevherlerinin hangi iklimle, hangi iklimde yaşadıklarını azıcık hatırlamışlardır. Bu ruhî kudretlerin mücerret yaşamadıklarını hatırlamışlardır. Hatırlamışlardır diyoruz. Çünkü; bu insanın ve hele bin yıl İslâm Medeniyetinin enerjisi olan Türk Milletinin cevherinde vardır bu idrak. Bu idrâki su veya bu yolla çökmek için kitaplar, makaleler ve şiirlerle ruhları bir pas tabakasıyla kapatmağa var güçleriyle çalışan, gazilik ve şehitlik ve diğer kudsî rütbelere alaya alan, küçültmeye çalışan bir takım çarpık ve sapık kişilerin eserleri bir anda tuzla buz; yere düşen sırça bir heykel gibi paramparça olmuştur. Evet, onlar yüzyıllarca konuşurlar, çığırtkanlık yaparlar. Gazilik ve şehitlik âlemi susar, susar, fakat bir gün bir şehit gönderilir ve o pas tabakalarını bir anda yırtar ve onun altından o âlemin ezeldeki şahidi ruh, bir güneş gibi pırıl pırıl ortaya çıkar. İşte şehid böyle konuşur.

Evet, vatan ufuklarına portresi çizilen şehit, şehadet parmağıyla doğru yönü, gerçek yönü işaret ediyor. Ebedilik ül-

188

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

kesinin bir trafik polisi gibi. Ana caddeyi gösteriyor. Bütün yollar Romaya değil, buraya çıkar diye işaret ediyor. Namaz, öpülen anne eli, gökler ve şehitlik... İşte size şehidin son anları. Bu dünya ölçüsüyle tabii. Yoksa o gerçek yaşayışın, katıksız yaşayışın, saf yaşayışın ilk anlarıdır bunlar. Zaten bu anlara bakan, şehidin yolculuğunun nereye olduğunu derhal anlar. O namazlar, bir feza pilotu yibi bir anda içindeki bütün maddî safrayı bizi balçığa bağlayan şartları atmış, sonsuzluk yolculuğuna hazır olmuştur. Öptüğü anne eli, bir anda, anne şefkatlerinden örülü öte dünya havasıyla sarmıştır onu. Artık çalınan kapı şehitlik kapısıdır; aralanan aralık şehitlik aralığıdır. Realiteler geride... Gelsin ölümsüz gerçek... Gitsin siyah, aksın kızıl!.. Bu gelen yeşildir... Uhrevî yeşil...

Evet; şehit; âdeti üzere, son sözü söyledi. Fakat bu bir bakıma ilk sözdür.

Her müslümanm, her müslüman türkün, her idealistin bu şehit gibi olması, ölmeden önce ölüp, şehit olmadan önce şehit olması gerekir.

DURUM MUHAKEMESİ

Bir insan bir yolda giderken, bazan kendini yolun heyecanına kaptırır; nerede ve niçin orada olduğunu unuttur. Hele vakit geceyse ve ortalıkta çakalların ve köpeklerin ulumaları da birbirine karışıyorsa! Halbuki, arada bir durmak, askerlik deyisiyle bir «durum muhakemesi ı yapmak, şartlar arasındaki farkları karşılaştırmak ve ta yürekten «Karar!» diye bağır-mak zorundadır. Ancak bununla ve böylelikle ki, gerçek durumunu tesbit etmiş, başarı imkânlarını arttırmış ve tehlike ve güvenliliklerini değerlendirmiş ve dengelendirmiş olur. On-dan sonra tekrar yoluna devam edebilir. Heyecan frenlenmiş, göze gelen geçici körlük geçmiş, «Yol korkusu» azalmıştır. Büyük bir dış gaile olan Kıbrıs hâdisesi bizi, eninde so^ nunda, hâin dostlarımız ve becerikli düşmanlarımız sayesinde, evirip çevirip, baba yadigârı (!) düşman, Akdeniz'in tuzuy-la hülyası yanmış ve uzun süre içemediği taze, saf ve soy Türk kanının hasretiyle dudakları uçuklamış, tek besini kan, ken-dini, dimağ, sinir ve sindirim sistemini kana şartlamış ve kana ayarlamış olan Moskofla karşı karşıya getirmiştir. Bu en kri-tik noktada günün olağanüstü şartlarının tesiriyle ipin ucunu kaçırmadan, bir «durum muhakemesi» yapmak gereğın gere-ğidir.

İlimde, san'atta, tefekkür ve felsefede, ekonomide, as-kerlikte, sosyal yapı sağlamğında nerede ve nedeyiz? Dış te-siriiliğimiz ve dışta bıraktığımız intiba nedir ve nicedir, ge-çirdiğimiz değişmeler ve oluşmalara tarihin ve sosyolojinin ver-diği ad nedir?

İstanbulun fethiyle, Avrupa'da bir Türk istilâsı korkusu başlamış ve bu korku doğan Rönesansı hızlandırmış ve gerçek-

190

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

leştirmisti. Avrupa'ı yeni bir felsefeyle Dünya'ya bakmış ve tabiat güçlerini boyunduruğu altına alarak ilkin bu tabiat ba-rikatı ile kendini korumak, arkasından da bir korkusu kalma-yınca bununla Dünya fethine çıkmak yolunu tutmuştu. Zafe-rin, fethin, medenîliğin doruklarına varmış Osmanlı Türk -İs-lâm Devleti, ba kımıldanışların gerçek yorumunu yapamamış-tı. İlkin umursamamış ve zaman kaybetmişti. Sonraları köklü bir müşahede yapmaksızın acele hükümlerle yanlış teşhis ve iyileşme hareketlerine girişmiş, bu davranışlar da bir derde de-va olmayınca, zihnî, ruhî ve tarihî bir panik başlamış ve bu panik 1914'e kadar için için bizi gerileterek, içten yiyerek, dış-tan kopararak, Birinci Dünya Savaşı sonunda üç kıtalık bir devletimizi paramparça etmiştir. Biz henüz 1.000.000 (bir mil-yon) km. kare kaybettiğimiz Birinci Cihan Harbinin bile mu-hasebesini yapmış değiliz. Tek avunuşu geçmişi hatırlamamakta buluyoruz. Sanıyoruz ki geçmişi hatırlamamayı becerirsek, onun tesirleri kaybolur. Halbuki mazi, yalnız muhayyilede ya-şayan bir vehimler halitası değildir. O, etimize, kemiğimize, iliğimize işlemiştir. Alnımızın çizgileri onun çizgileridir. Eli-mizin nasırı geçmiş zaman nasırıdır. Halbuki biz geçmiş zama-nı unutsak; geçmiş zaman bizi unutmamıştır. Onu olduğu gibi görüp parlak günlerinden sarhoş, kara günlerinden de melanko-lik olmamalı; Onu bir tecrübe yiğini ve hızveren çıkış noktası

olarak görmeli. Başarı ve başarısızlıkların en derin felsefî sebep ve köklerine inip yeni yasama imkânları derlemeli, toplamalı, toparlamalı ve bu fânî zaman ortasında san ve şerefle ve bize mahsus, şahsiyetli bir yaşayış tarzı tutturmalı.

Fakat ne yazık ki, biz bozgun dönemimizde bunu yapmamışızdır. İlk başarısızlıklar, askerî yenilgiler olduğu için, ilk alarm cepheden geldiği için işe, ters taraftan, sebeplerden değil neticelerden, askerî ıslâhattan başlamışız. Sonra yenilgiler sürünce, ona bitişik olan idareye el atmış, idarî ıslâhat yapmışız. Sonra onun da elvermediği anlaşılmış, siyasî ıslâhata, re-

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE 191

jim değişikliğine başvurmuşuz. Fakat bunların hiçbirisi İmparatorluğun çatır çatır çökmesini önleyememiş ve biz bu hengâmede, anayurt parçasını güç belâ kurtarmışız. Ve bütün bu ıslâhatlarda da tek metodumuz, bizi yenenlere, düşmana benzemek olmuştur. Bu yüzden farkında olmadan, kendi kendimizin düşmanı olmuşuz. Bütün bu ıslâhatlar fayda vermeyince suçu kendi özümüzde bulmuş, bu kez, işi sosyal inkılâplara kadar götürmüşüz. Halbuki; bir kere, işe, ilkin Dünya görüşünde, sonra sosyal yapıda, sonra eğitimde, sonra idarede, daha sonra da askeriyede olmak üzere düzeltmeler yapmakla başlanmalıydı. Ve ikinci olarak, öz, cevher değil, ölü müesseseler, şartlara dayanmamış kuruluşlar ortadan kaldırılarak değişmeyen özün tabii uzantısı olacak yeni çağ kuruluşları tesis edilmeliydi. Azgın bir boa yılanıyla çarpışan aslanın yapacağı iş, kendisini yılanlaştırmak, yılan derisine girmek ve yılan gömleği giymek ve eski yılan ölülerinden topladığı zehirleri ağzında biriktirip, dilini bir yılan dili, kafasını bir yılan kafası yapıp bu zehirle yılanı zehirlemek olamaz.

Bunu yaparsa, ağzındaki zehir, daha yılanla ulaşmadan kendisini zehirler. Hem bir aslan ne kadar yılanlaşırsa yılanlaşm bir yılan kadar olamaz. Sadece bir yılan karikatürü olur. Ve bütün ormandaki hayvanlar, tilkiler, tavşanlar, ağarlar ve kuşlar, ihtiyar bir aslanın yılanlaşmasına güler dururlar... Böyle azgın bir canavarla savaşmak zorunda kalan aslana düşen, her şeyden önce bir aslan olduğunu unutmamak, ormanların şahının ne kadar azgın olursa olsun aşağılık bir mahlûkla başa çıkabileceğini bilmek, sonra da yelesini daha kabartmak, pençesine daha çok enerji sevk etmek ve aslan kükreyişiyle kükremek, ruhunun ve vücudunun bütün aslanlık imkânlarını harekete geçirmektir.

İşte biz, işe, başlangıçta, ruhtan değil vücut uçlarından Başlamak ve sonunda da, ruhumuzun özünü imha edip yerine

192

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

yabancı bir ruh tedarik etmek gibi hatâlar isledik ve bugüne geldik. Biz, geçmişimizi unuttuk ama düşman bunu unutmadı. Atalarımızdan alamadığı hıncı, şimdi bizden almağa çalışıyor. Daha geçen gün, Rum'u Rus kanatlarının altına alan Moskof teminatında, Kruşçefin mujik yüzünde bir bakışta, Deli Petro'nun kinden ürperen hıncını ve Katerina'nın köpek-si köpeksi sırttan mazohist zevkini görebilir dikkatli bir göz... Evet, sosyal yapımızda yaptığımız değişikliklerle, özümüzü, ruhumuzu derinlere kaçırdık. Ekonomimizi, batı ekonomisine öyle bağladık ki, ancak onların verdiği borçlarla ayak-

ta duruyor ve her an, «Bu borç veriş, bir kesilirse...» diye hafakanlar geçiriyoruz. Ekonomimizin adı, Dünya iktisat literatüründe, «geri kalmış ülke ekonomisi»dir. Sosyal değişikliklerimizimizin adı, Dünya sosyoloji literatüründe, «yerli kültürün ölümü», «kültür dejeneresansı»dır. Genel gidişimizin, şu iki yüzyıllık yönümüzün adı, diğer Asya ve Afrika ülkeleriyle birlikte tabii, en yetkili otorite ağızlarında bile «otokolonizasyon»dur.

Yapılacak en ufak bir durum muhakemesi, hâlâ, yanlış yolda direndiğimiz, âdeta çıkmamacasına bu sabit fikre saplandığımızı, derhal ispat eder.

Ve çare de, her zaman tekrarladığımız, Allah'ın bize vereceği fırsatta da tekrarhyacağımız gibi, kendi benliğimize dönmemiz. Ortadoğu milletlerini ve İslâm halklarını etrafımızda toplayarak yenidoğuşa ve dirilişe gitmemiz ormanların şahı bir aslan olduğumuzu hatırlamamız gerektiğinden başka bir şey değildir ve olamaz; yoksa, farkında olarak olmayarak Sovyet uşaklığı yapan sol kalemlerin iğvasına uymak, Adem'i Cennet'ten çıkararak yılanın ıslığına ve iğvasına kapılmak değil. Eğer o kalemlerde zerre haysiyet, şeref ve samimiyet olsa bütün bir tarih bir yana, Ruslann son tutumları karşısında kırılır ve susarlardı.

NEREDE BİR GÜNEŞ YÜKSELİYORSA

Şimdi Türkiyede burun buruna gelmiş iki oluş var, iki varlık : Fevkalâde ile alelade, asıl ile bayağı. Siyasette, edebiyatta, düşünce alanında, ahlâk plânında hep aynı çapraz.

Değerleri, karınca misali «ersatz» malı, gümrük kısıntısı, imâl döküntüsü bir parazitler ordusu kuşatmıştır.

Nerde bir horoz ötüyorsa, altına bir çöplük sürülüyor.

Nerde bir güneş yükseliyorsa önüne kirli çamaşırlar asılıyor.

Cins bir kafanın örgüsü, akıl taklidi bir aptallık, bilgi benzeri bir küstahlık, mantık benzeri bir demagoji ve ahlâkın postuna bürünmüş bir şantaj ağı içinde ölmeğe mahkûm, erimek tehlikesinde.

Kan asilliğinde tehlike, öbür cinslere, kapıyı ya tam açmak, ya tam kapamaktan doğar. Değerler için durum değişmez. Osmanlı İmparatorluğu (yâni devleti demek istiyoruz) asilin, kan asilinin değil, ruh asilinin devletiydi. Bütün imparatorluklar, alelade, hattâ çirkinin yayılma gücüne sahipken, Osmanlı Devleti, bu çirkin imparatorluklar içinde yalnız kalmaktan, asilin aşırı hicabı yönünden, fevkalâdenin dozunu çıkarmaktan battı. Demokrasi ve hürriyet mucidi öbür imparatorluklar Asyalıyı ve Afrikalıyı soyarken, Osmanlı İmparatorluğu,

194

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

195

azınlığa kendi halkından fazla hak tanıma, tanıdıkça da «gerekli hakkı vermedim» kompleksine düşme, işte bu asilliğin aşırı nezaket ve zarafeti, fantezisi ve kaprisi yüzünden battı. Ne acıklı örnek!

Şimdi de, mücerret asalet duygusu, iğrençlik edebiyatının istilâsı altında, kriz geçiriyor, Çağ .materyalist bir çağ olduğundan olacak, meşhur iktisadî kaide, kötü paranın iyi parayı piyasadan koğması olayı, tam anlamıyla yürürlükte. Âdi ideoloji, asü ideolojiyi, basit fikir girift fikri, kötü politikacı iyi politikacıyı, kötü idareci iyi idareciyi, günün insanı üstün insanı piyasadan koğuyor. Seleksiyon tersine işliyor. Kaşarlanan bir diyalektik, asil ve mahcubu, arsız bir ahtapot gibi sarıyor. Türkiyede çatışan şu iki oluşa, Anadolu'da kökleşmiş İslâm fikri ile, ruhu canlı canlı balmumundan ehrama gömüp insanı hayvana indiren, ilkin yumurtalarını en kafasız çevrelere döken, korkunç Rus emperyalizminin açık silâhı solculuğa bir bakınız. Romanlarına, filmlerine, anketlerine, mizahlarına bakınız: Evli kadınlara yaptıkları zinanın sayısı mı sorulmuyor gazetelerinde, oturaktan mı bahsedilmiyor şiirlerinde, ağıza alınmadık sözler, yakası açılmadık küfürler, normal konuşma mı olmuyor romanlarında. Müstehcen olanı iğrenç olan takip ediyor, iğrenç olanla da pespaye olan yaşıyor. Tarih belki hiçbir devrinde böyle bir «bayağılık kampanyasına, Sodom ve Gomore dâhil, şahit olmuş değildir. Bu basın karşısında, küçük dilimizi yutacak hale geldik.

Bir yanda, çirkin ve iğrenç, füze hızıyla büyüyedursun, öbür yanda, Anadolu'nun acıdan çizgi çizgi olmuş yüzünü zamanın yüzüne ekleyen ideal, sade, soğukkanlı, vakur susuyor.

Bir yanda Rus katanası tepinir ve dolaylarını kirletirken, öbür yanda saf kan Arap atı, bir ufuklara, bir zincirine bakıp sessizce ağlıyor.

Bir yanda, Anadolu'nun daima fevklâdeyi gerçekleştirdiğini, her medeniyetin en asü profilini verdiğini unutanlar: Anadolu'dan, tarihi, büyük tarih unsurunu çekerek, oau yalın ve küçük tabiat unsurundan ibaret kılmak isteyenler. Onu. öküz peşinde ve öküzün ayrılmaz parçası (mütemmim cüzü) bir serf ülkesi yapmağa aklını takmış ve bunu kurtarıcı ideal (!) olarak her gün piyasaya süren bir sözde aydınlar tabakası var.

Öbür yanda, arkasında bütün bir Anadolu, çocukları, kadınları, yaşlıları, mahzun tabiatıyla bütün Anadolu, omuzlarında tarih, asilin, gerçeğin ve güzelin peşinde aydın memleketçi gençler.

Çirkefe karşı D.D.T. olan bu gençliktir. Son umut ve tek umut.

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

197

VARTO'DA DEPREM

Varto Depremini bütün basın sosyal açıdan ele aidi. Doğru elbet. Ama, Varto Felâketinin bizdeki yankısı nasıl ki daha çok ve ana ilişkisiyle metafizikse, çıkış noktası ve bağlanacağı kök de metafiziktir. Ölenle ölmedik, yakınıni yitiren gibi ağlamadık, aç kalanla aç kalmadık ama bir bakıma, bunların ötesine geçtik. Üç bin beş yüz kişiyi, bizim gibi düşünen,

konuşan, sakalaşan canlı kanlı kişileri, dünya ötesi kudret, birden çekip aramızdan aldı ve biz bunu duyar duymaz yalçın bir duyguyla ürperdik, yaşantıdan ötede, düşünceden ötede, deneyden ilerde metafizik bir kaygıyla sarsıldık. Metafizik, hiç bir zaman bu kadar aktüel ve günöbirlik olmamıştır. Çrkan se-simiz yavandı. Bir parti dili, bir miting mantığı taşıyordu. Buna alışmışız çünkü. Oysa, olayın dili, ta dipten gelen bir sarsış, ilk çağa ait bir kelime veya apokalips diliydi. Mantığıysa de-terminizmin bittiği sınırda başlayan, bize bir absürdite kıvnmı gibi gelen, ölüm meleğinin kanadındaki şiddetin mantığıydı. On sekiz çocuğunu birden vermiş yaşlı ananın acısı, hangi eko-nomik ve sosyal problemdir? Ya altı aylık çocuğun tonlarca yıkıntı altında yaşama sıcaklığını koruyarak mışıl mışıl uyu-yuşuna ne denir? Evet, tedbir gerekli, sağlam yapı şart. Ama hayatın ve ölümün sahibini unutmamak da şart. 10 derece gü-cündeki bir depreme dayanıklı ev yapılsın, diyelim. Ama 12 derecelik bir depremin gelmeyeceğini kim temin edebilir? Sö-zümüz yanlış anlaşılmasın ve istismar edilmesin. Hiç bir şey yapmalıyız demiyoruz. Elimizden geleni yapmalıydık ve yap-

malıyız. Ve yapmadığımız için hepimiz suçluyuz. Yapılanın ola-nı önleyeceğinden değil, bize düşeni yapmadığımızdan ötürü suçluyuz. Ama daha büyük suçumuz, olan olup bittikten sonra bile, meseleyi anlamamakta ayak direyişimizdir, kaü yüreklili-ğimiz, inanç tutukluğumuzdur. Elden gelen her tedbir alındık-tan sonra, olanı asıl kaynağına bağlayarak Allah'a tam bir inançla teslim olmak gerekir. Felâkete uğrayanlardan sağ ka-lanlar, tam bir tevekkül içinde, bizim bu teslim oluşumuzda mümkün olan avunmayı bulacaklar, onlar da, aynı teslim olu-şun sessizliği ve derinliği içinde bizi bırakıp öteye geçenlerin ruhlariyla konuşacaklardı. Ve ölenler, sonsuzluğun üstünden eğilerek çocuklarının, annelerinin, kadınlarının, dedelerinin kulağına fısıldıyacaklardı: «Durun. Birdenbire hiçliğe çarptık. Varlığı bulduk. Biz, dağılan kitabın uçuşan yapraklarıysak, siz de orada kalan yapraklarısınız. Yaprakların toplanıp kitabın yine kitap yapılacağı gün gelecektir. Hiçliği bilin, varlığı bilin ve öğretin. Siz, bu dünyadan uzanmış bir elin çevirdiği yap-raklarısınız. Sizi okusunlar ve burayı bilmeğe başlasınlar. Ya-pılarınızı sağlam ve elverişli yapın ama sade ona güvenmeyin. O yapıdan size daha yakın olana güvenin.» Daha neler neler söyleyecekler ve onları avutacaklardı. Biz de susarak, utana-rak onları avutacaktık. Kendimizi bırakıp onları düşünecektik. Ama biz ne yaptık. Daha doğrusu inkâr kelebekleri gazeteci-ler ne yaptılar? Yapayalnız kalmış, ölümün kılıcıyla ikiye bö-lünmüş, Azrail'in paniğine kapılmış, bu zavallı bir avuç karde-şimizi, çılgınlar gibi panikten paniğe sürüklediler, ölülerinden saygısızca bahsettiler (Ey ölmeden kokmuş kalem! ölülere ait bir hali utanmadan dünyaya yaydın ve kalanlarına acımadın!). Aç kalacakları, evsiz kalacakları, salgınla kırılacaklarını yazıp durdular. Bunlar gerçek bile olsaydı, insan, eradakilere acıya-rak bunu saklardı. Bir insanlık çağında, bir erdem medeniyetin-de, böyle bit felâket önünde, insanlar susar. Yardımdan başka bir şey düşünmez. Teselli ve umut verir. Tedbir ve tenkidler,

19ü

DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE

sorumluların kulağına fısıldanır. Hesap, felâkete uğrayanlar kurtarılıp acının üstünden belli bir gün geçtikten ve durum bi-raz yatıştıktan sonra sorulur. Ama bütün bunları yapabilmek için öteye aralık bir duygu örgüsü olmak gerek insanda. Varto felâketinde, göze çarpan, kabartma hale gelen, do-

ğum ve ölüm oldu. Yeni doğmuş çocukların kurtuluşu bir semboldür. Bunun metafiziği doğumu anlamaya doğru iter bizi. Sağlam ve güçlü olanların da ölümü, bizi ölümü anlamaya çekmiştir. Ölüm, görünüşte kendine en yakın olanlara dokunamadı da, en uzak olanları alıp götürdü. Sanki Varto'da Doğumla Ölüm karşı karşıya gelip savaştılar. Canlı iki insan gibi. Doğum, ölümün elinden, kendine ait olanı, kendi atmosferinde bulunanı kurtardı. Doğumun havasından henüz çıkmamış olan birkaç aylık çocuklara ölüm dokunamadı. Bu evrensel trajedi gözümüzün önünde oldu da, ruhumuz, bir parçacık olsun arınıp bir katarsis geçirdi mi?

Yıkılan yapı yapılır. Varto'nun yerine daha büyük, daha sağlam bir Varto kurulur. Ölenler -ki çoğunun tam inançlı olduğu umulur-, hemen hemen hepsi, ansızın ölüme yalandıklarılarından, bir anlamda şehittirler. Ama, kalanları, gerekli ruh yakınlığı ve kader birleşimiyle avutabildik mi? Ve önümüzde olan ve yanından, yöresinden semboller fıskıran bu trajedyanın perdesini kaldırıp arkasına bakabildik ve bir örnek alabildik mi?

İÇİNDEKİLER

7	Ölümün Sebebi
11	Kurban
14	Görünmeyen
17	Destan
21	Tufan
25	Depremi Heykeli
28	Buhran
33	Dağ
37	Samanyolunda Veba
41	Gravür
45	Lût'un, Arkasına Bakıp Tuz Heykeli Olan Karısı Gibi
49	Tabiatın Vazifesi
52	Usûl
56	Tehlike Medeniyeti
60	Madde Örümceği
63	Kül
64	İnsanlar
67	"Mutlak"ın Avcısı
70	Gelişme, Devrim ve Diriliş
76	Ortadoğu İnsanı
81	Sağ ve Sol
88	Komünizmin Sonu
90	Gerçek İstiklâl
94	Savaş
97	İslâm ve Tarih
102	İslâmın Millet Görüşü
110	Şehidin Mirası Zaferdir
115	Konuk
119	Kurumayan Bir Kaynak
121	Hız. Ömer'in Meşalesi ve Makası
125	Lav İçinde Gül
129	Saba ve Yarasa
133	İslâm Gençliği
136	Bir İslâm Haritası
138	İslâm Hareketi
144	Metaekonomik Türkiye
149	Anadolu Tebessümü
151	Neslimizin Ödevi
158	Devlet Kaygısı

163	Dış Politikamız
171	Evin Sesi
176	Ayasofya'nın Anlamı
181	İstanbul'un Hakkı
186	Yolumuzu Aydınlatan Şehit
189	Durum Muhakemesi
193	Nerede Bir Güneş Yükseliyorsa
196	Varto' da Deprem
Sezai Karakoç	_ Dirilişin Çevresinde